

Revistă bimestrială de cultură

DACIA LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu ♦ Anul XVII (serie nouă din 1990) nr. 73 (4/2007)

HISTORY OF
RELIGIONS

Editors: Mircea Eliade / Joseph M. Kitagawa / Frank E. Reynolds / Wendy D. O'Flaherty

Editorial Assistants: Gregory D. Alles / Gail J. Hitch

INTERNATIONAL JOURNAL FOR COMPARATIVE HISTORICAL STUDIES

Office: Swift Hall, University of Chicago, 1025-35 E. 58th Street, Chicago, Illinois 60637

• Publisher: University of Chicago Press

Paris, 16 August
1985

Dr. Mircea Eliade

Centenar
Mircea Eliade

aceste sper
aeste rând
primă a
conținut
tele trim
studius
englețear
nușă fe
pe din
criticism
tat cu
Foshe m
trac din
lebed

Mircea Eliade
13.8.20

S U M A R

ISTORIA RESTAURĂRII, RESTAURAREA ISTORIEI

Florin CÂNTEC: Corespondență inedită: Mircea Eliade - Alexandru Zub	1
Alexandru ZUB: Itinerariile unui istoric - Leonid Boicu	8
C.D. ZELETIN: Figuri singulare din familia Palade. Alexandrina Enăchescu Cantemir: „Tanti Didica“	9
Cassian Maria SPIRIDON: Dintr-o haltă părăsită - ***	14
Mihai CIMPOI: Revista „Meșterul Manole“ și „universitatea românească“	15
Cristian SANDACHE: Privirea lui Clio - România sub teroarea realismului socialist	17
George CALCAN: <i>Limuzina lui Cehov</i> (fragment)	21
Corneliu ȘTEFANACHE: Steaua numită Octavian Paler	22
Monica PATRICHE: <i>Lacrimile prietenului, Epitaf, Chipul lăuntric</i>	23
Gavril ISTRATE: Garabet Ibrăileanu - o încercare bibliografică	24
Grigore ILISEI: Graffiti - Constantin Ciopraga - o personalitate emblematică a Iașilor	26
Daniel CORBU: <i>Scrisoare neexpediată, Pofștiți, Domnule Kafka!, Cimitirul din sânge, Șah orb</i>	28

JUNIMEA DE IERI, JUNIMEA DE AZI

Simion BOGDĂNESCU: Sonetul „Veneția“ de Mihai Eminescu și nuvela „Moarte la Veneția“ de Thomas Mann	29
Grațian JUCAN: Mihai Eminescu și Elie Baican	30
Liviu PAPUC: „Agentul“ Eminescu	32
Doru ZAHARIA: Scenariul dramatic și mărcile teatralității la Caragiale (II)	33
Aurel DUMITRAȘCU: Inedit - Epistolar (Către Adrian Alui Gheorghe)	35

FERESTRE LUMINATE

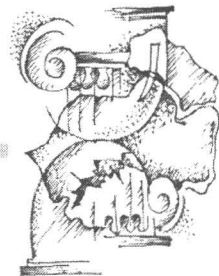
Dionisie VITCU în dialog cu Călin CIOBOTARI („Toată viața am fost un complexat“)	37
Dionisie VITCU: *** (<i>Eram, atunci, cu sufletul deșert</i>)	42
Eleonora CĂRCĂLEANU: Dante, „ca Dragostea însăși“ (sau despre dantologia românească a ultimelor decenii)	43
Daniel KEHLMANN: Dizolvarea. Prezentare - Katharina Kilzer. Traducere - Roxana Gheorghe și Katharina Kilzer	47
Festivalul „Costache Conachi“: Ionuț RADU (<i>O singură naștere nu este de ajuns</i> - fragment)	50
Alexandra-Emilia BUCUR (<i>Aripi ce cresc din coloană</i>)	50
Aida HANCER (<i>duble</i>)	50
Kertin BOTEZATU (<i>Recviem timpului</i>)	50
Lilia BURLACU (<i>viața în fulgi</i>)	51
Vasilian DOBOȘ: Prietenii muzeului - Dragoș Pătrașcu	51
Dylan THOMAS: <i>‘Nainte ca să bat</i> . Traducere din engleză de Dan Dănilă	52
Salah MAHDI: <i>Macama Beduinul sumerian, Poemul meu</i>	52
Ioan OPRÎȘ: Istoria unui portret oficial din Palatul metropolitan ieșean	53
Carmelia LEONTE: Sf. Ioan al Crucii - „doctorul nopții“	54
Arhimandrit Timotei AIOANEI: Urmați-le credința! - Ghedeon, egumenul Horăicioarei	56
Lucia DĂRĂMUȘ: Μη επιθυμει αδυνατα	58
Gellu DORIAN: <i>Păpădia</i>	59
Ioan HOLBAN: Cultura cărții ca mod de salvare	60
Horia ZILIERU: <i>Timpan fără ureche</i>	62
Cristina CHIPRIAN: Urma lui Uriel. „Căci poezia este o magie“	62
Ioan RĂDUCEA: Exegeză consensuală	63
Constantin SECU: Priviri critice - Destine; Avangardismul românesc	64

„Dacia literară“ este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (A.P.L.E.R.)

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Nu tot ce primim publicăm

Redacția respectă ortografia autorilor

Florin CÂNTEC

Correspondență inedită Mircea ELIADE - Alexandru ZUB

Correspondența inedită pe care o prezentăm aici, grație amabilității academicianului Al. Zub care ne-a pus la dispoziție scrisorile din arhiva sa personală, are o semnificație mai adâncă, în opinia mea, decât un simplu gest de *restitu-*

tio potrivit cu centenarul nașterii marelui istoric al religiilor. **Mircea Eliade** (1907-1986) a fost recuperat la noi, cu precădere, drept un model de succes cu profunde valențe paideice pentru o cultură marginală ca influență cum, din nefericire, este cultura română, grație reușitei sale excepționale în lumea academică și culturală occidentală. Nu e aici locul potrivit de a extinde analiza asupra modelului Eliade, model excesiv contestat post mortem, aproape exclusiv prin prisma unor regretabile angajamente politice din tinerețea sa, însă ceea ce cred că pune în evidență în primul rând epistolarul dintre Mircea Eliade și istoricul ieșean este nestinsa iubire a marelui exilat față de România, interesul și responsabilitatea pe care le simte pentru o cultură și o limbă care-i sunt genetic fondatoare și la care se întoarce mereu atunci când evadează dintr-un

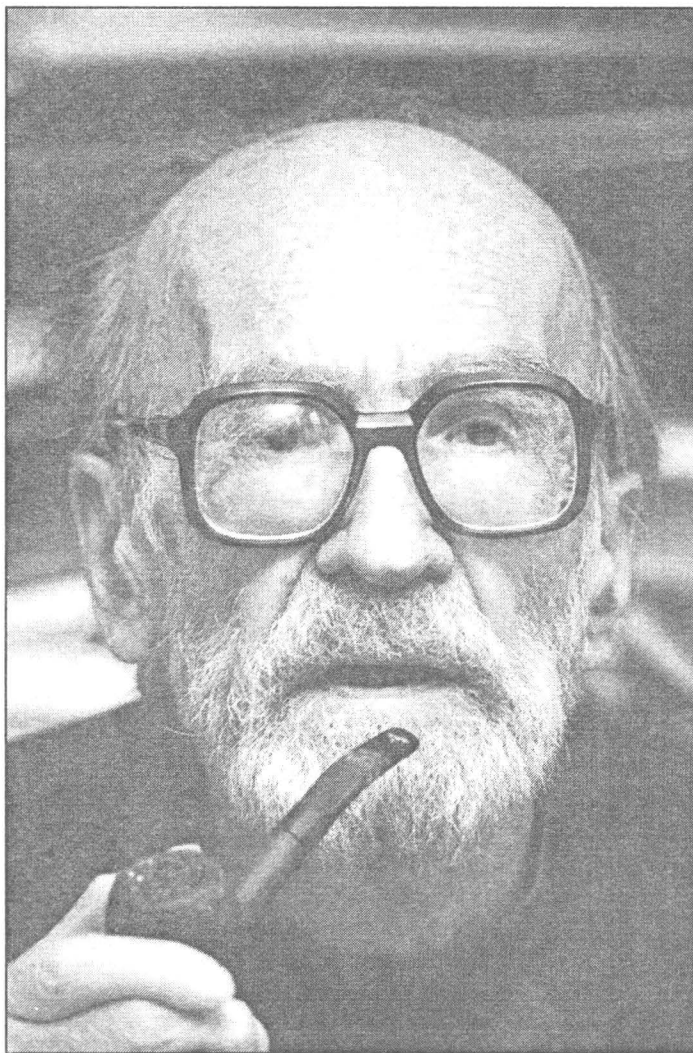
real apăsător sau când îl mistuie dorul. Plecat din țară în aprilie 1940, Eliade revine pentru ultima oară în București, într-o scurtă vizită din vara anului 1942, rămânând exilat, fără să-și mai poată vedea părinții sau țara, pînă la moarte (22 aprilie 1986). Aflat mereu sub apăsarea pribegiei (în ciuda succesului său academic și monden) el va păstra limba natală drept refugiu izbăvitor, scriindu-și toată literatură și memoriile în românește (“visez în limba română”

va fi formularea sa emblematică, pusă în circulație la noi de Adrian Păunescu, într-un celebru interviu publicat, cu “ajustările” de rigoare, în revista **Contemporanul**, în 1971, și repudiat de Eliade). Probabil că primul lucru care

sare în ochi lectorului educat este gramatica fără cusur și profesionalismul impecabil al redactării scrisorilor sale prin folosirea unei limbi literare, vii și expresive, cu fermecătoare accente interbelice în lexic sau ortografie. Se vede aici acribia scriitorului profesionist, dar și afecțiunea melancolică față de o limbă năpăstuită din perspectiva capacității de difuzare, handicap de care cineva cu experiența comunicării globale, precum Eliade, nu avea cum să nu fie conștient.

Ar fi interesant de spus, în fugă, câteva lucruri despre cum a fost cu puțință acest dialog epistolar, nu foarte susținut, dar cald și impregnat de respect reciproc, dintre o somitate academică proscrisă în țara sa și un relativ tînăr istoric care, fost deținut politic, avea interdicție să iasă din țară sau să predea la universitate. Venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu în

1965 a fost considerată drept o schimbare de politică față de foștii “dușmani ai poporului”, cei care fuseseră ținta sălbaticii represiuni de tip de stalinist a regimului dejist. Dacă deținuții politici din lagărele de muncă au fost amnistiați, exilații cu notorietate devin interesanți pentru aparatul de propagandă, încercîndu-se o politică de destindere și apropiere cu intenția racolării lor în slujba regimului. Nu e aici locul pentru o analiză nuanțată asupra întregului pro-

ces, însă trebuie remarcat faptul că revirimentul fulminant al lui Eliade în cultura românească postbelică a fost mediat de această schimbare de politică. Publicarea la Iași, în 1967, în revista **Cronica**, a nuvelei “Un om mare” și apoi la București, în 1969, a nuvelor sale fantastice și a romanelor sale interbelice, a corespuns cu o strategie a regimului ceaușist de apropiere față de figuri vizibile pe plan mondial pentru a le folosi în interesul propriu de consolidare a legitimității. Nu este, de asemenea, exclusă nici ipoteza mai rafinată potrivit căreia curtea făcută preponderent unor mari personalități cu simpatii politice de dreapta în anii '30 ar fi fost generată de strategia de infuzare a comunismului de stat cu o componentă naționalist radicală specifică mișcării legionare din perioada Codreanu, cheie de analiză care se potrivește foarte interesant, din perspectiva mea, cu linia politică a comunismului naționalist inițiată de Ceaușescu și rafinată de Ion Iliescu în anii '90, cu a sa jumătate de hectar dată ca împroprietărire țăranilor (“Omul și pogonul!”).

În orice caz, în anii '70, Mircea Eliade devenise o referință privilegiată a *intelligentsiei* românești și arhiva sa, semiprelucrată, de la Biblioteca “Joseph Regenstein” a Universității din Chicago (referința bibliografică corectă fiind “Mircea Eliade Papers; Special Collections; University of Chicago Library”) stînd mărturie cu mii de scrisori de la corespondenți ocazionali că românii îi scriau fără sfială în acei ani. E interesant că, datorită faptului că Eliade folosea hîrtia cu antet de la HISTORY OF RELIGION, care avea adresa facultății și nu a biroului său de la Meadville Theological Seminary, toată lumea îi scria pur și simplu pe adresa “Swift Hall” (corpul de clădire al facultății), însă Eliade era o vedetă la University of Chicago în acei ani încît toate scrisorile, chiar cu indicații poștale minime, i-au ajuns la destinație. În acest context, de relativ dezgheț și de interes pentru Eliade, istoricul Al. Zub i-a trimis două volume care i-au stîrnit amintiri lui Eliade începînd un dialog fulgurant, pe parcursul unui deceniu, cu corespondentul său ieșean. Scrisorile conțin referințe foarte interesante la evoluția ideilor lui Eliade, la foaia de temperatură a oscilațiilor puterii de la București față de el, la interesul său ca opera sa științifică să fie cunoscută și discutată în țară, dar scot în relief și atmosfera intelectuală din România, efortul de profesionalizare și de adaptare a discursului istoriografic românesc la rigorile occidentale întreprins de Al. Zub împreună cu tinerii cărturari din jurul său, astfel încît, cred eu, semnificația acestui dialog e mai înaltă decît simpla editare de izvoare. Mai trebuie spus și că acest dialog epistolar nu a fost deloc singular (arhiva de la Chicago arată faptul că Eliade, pe urmele lui Nae Ionescu și la fel ca Noica în țară, pune mare preț pe “școala de gîndire” și pe misiunea formatoare, paideică pe care o are de îndeplinit, astfel încît era foarte interesat să cunoască, să îndrume, să trimită din cărțile sale intelectualilor de viitor

din țară) fiind o parte dintr-un ansamblu complex și fascinant care dă seamă despre magnetismul modelator pe care Eliade l-a stîrnit în jurul său peste ocean sau acasă, în anii '30 sau în deceniul al 8-lea. În opinia mea, scrisorile lui Al. Zub mai pun în evidență, în filigran, și faptul că așa numita “rezistență prin cultură” invocată de regulă de intelectualii români ca justificare pentru inacțiunea politică, avea totuși și o anumită consistență și chiar legitimitate în România acelor ani.

Am detaliat în notele de final elementele susceptibile să limpezească atît contextul și semnificația generală, nuanțînd anumite detalii din scrisori pentru o mai bună înțelegere și interpretare; am transcris notele autorilor ca note de subsol; am păstrat ortografia originală indicînd sursa la finele fiecărei scrisori; am folosit sigla APZ pentru “Arhiva personală a lui Al. Zub” și MEP pentru “Mircea Eliade Papers”; toate intervențiile mele au fost inserate între croșete.

Se cuvin adresate mulțumiri domnului Al. Zub pentru permisiunea de a publica această corespondență, precum și lui Lucian Vasiliu pentru promptitudinea și entuziasmul de a le oferi cititorilor prin intermediul revistei **Dacia Literară**, onorînd astfel “Centenarul Eliade” și la Iași.

* *

*

1.

[Antet: HISTORY OF RELIGIONS. An International Journal For Comparative Historical Studies]

21 Februarie 1975

Mult stimat Coleg,

*Cele mai sincere mulțumiri pentru **Pârvan**¹ și **Kogălniceanu**². Am petrecut o bună parte din noaptea trecută citind, din scoarță în scoarță, cartea despre Vasile Pârvan. Deși ar fi trebuit să-mi pregătesc conferințele pe care le voi ține în cîteva zile la Havana (Center for the Studies of Oral Literature) despre “Mitropolie și Folklor”. Dar cum ași fi putut rezista ispitei de a reîntîlni pe unul din “idolii” tinereții mele?...*

Ași fi fericit să vă pot oferi cîteva din publicațiile mele recente, dar nu îndrăznesc să le trimit înainte de a ști la ce adresă preferați să le expediez.

*Cu cele mai bune sentimente și urări de bine,
al D[umneavoa]stră*

Mircea Eliade

[APZ]

2.

Iași, 4 aprilie, 1975

Mult stimat domnule Profesor,

Am primit, în fine, cu o întârziere datorată absenței mele din localitate, scrisoarea Dv. din 21 februarie. Deduc din ea că v-a interesat cartea despre Vasile Pârvan. V-a interesat chiar dacă, presupun, nu v-a putut

satisface: e doar o carte de [...]³, menită a înlésni studii aprofundate asupra operei cărturarului. O bibliografie urmează să apară⁴, cu același rost, peste câteva luni. Sper să v-o trimit la vreme și pe aceasta.

Mă întrebați unde mi-ați putea trimite niște cărți. Pe adresa Institutului de istorie (Iași, Bd. Karl Marx 15). Desigur cu mențiunea numelui meu. Voi fi fericit să confirm primirea lor și să vă mulțumesc pentru generoasa atenție.

Al dv., cu cele mai bune urări și cordială stimă,
Al. Zub
[MEP/ Box 4/ "Al. Zub"]

3.

Freiburg i[m] Br[eisgau], 28 iulie 1977

Prea stimat domnule Profesor,

Nu știu dacă vă mai aduceți aminte de mine. V-am trimis cândva o carte despre Pârvan, apoi o alta despre Kogălniceanu, iar în urmă una despre [...]⁵. Pe cea dintâi ați primit-o cu siguranță, căci mi-ați scris în legătură cu ea și ați avut chiar amabilitatea să mă întrebați dacă nu m-ar interesa unele dintre cărțile Dv. Firește că mă interesau, dar ceva trebuie să se fi întâmplat (vămile văzduhului?), fiindcă la scrisoarea în care vă mărturiseam, nu fără sfială, că mă interesează în cel mai înalt grad opera Dv. și că aș fi fericit să pot avea la îndemână măcar ceea ce se atinge de filosofia istoriei (aceasta fiind specialitatea mea), n-am primit nici un răspuns.

Acum mă aflu, după îndelungi și mari stăruințe⁶, pentru un an în Germania, ca bursier al Fundației "Humboldt". Este momentul, poate, să profit de propunerea Dv. M-aș bucura nespun, oricum, dacă mi-ați trimite *Le mythe de l'éternel retour*⁷ sau orice ar avea mai mare tangență cu domeniul amintit, îndeosebi volumul mai nou, a cărui versiune germană (*Die Sehnsucht nach dem Ursprung von den Quellen der Humanität*⁸) n-am aflat-o în librării.

Nu îndrăznesc prea mult?

Cu dorința de a vă ști sănătos și la fel de productiv ca pînă acum, vă rog să primiți asigurarea adîncului respect ce vă păstrează

Al. Zub
[MEP/ Box 4/ "Al. Zub"]

4.

[– notație olografă Mircea Eliade]: r. [ăspuns] 15 Dec.

Freiburg i. Br., 12 noiembrie 1978

Prea stimat domnule Profesor,

Am avut cutezanța, acum un an și mai bine, să vă scriu, profînd de faptul că beneficiam de o bursă

"Humboldt", care îmi înlésnea un contact salutar cu bibliotecile din Apus. Aveam în față "lumea" și mai cu seamă (după amabilitatea cu care ați primit cartea despre Pârvan) speranța că-mi veți da un semn, pentru mine întăritor. Acum sorocul s-a împlinit. Mă întorc în țară, la rosturile mele, rosturi de cărturar* izolat între uneltele lui, din păcate încă atât de primitive. Mă întorc fără să-mi închipui că mi-ați iertat provocarea nesăbuită la care m-am referit. Nu înainte de a vă reînnoi expresia prescripției și venerației cu care rămîn,

al Dv.,
Al. Zub
[MEP/ Box 4/ "Al. Zub"]

5.

[Antet: THE UNIVERSITY OF CHICAGO. The Divinity School]

15 Decembrie 1978

Mult stimat Coleg,

Primesc scrisoarea din Freiburg i. B. datată 12 noiembrie, din care înțeleg că mi-ați scris "acum un an și mai bine", dar n-ați primit nici un semn de viață din parte-mi. Îmi pare rău, dar scrisoarea nu mi-a parvenit⁹. E drept o bună parte din 1977 am lipsit din Chicago (am stat vreo șapte luni la Paris).

Am verificat chiar acum lista serviciului de presă pt. **Histoire des idées religieuses I** (1976), și nu vă găsesc numele. Am scris editorului Payot să vă expedieze ambele volume (vol. II a apărut în toamna aceasta). Evident, voi fi fericit să vă trimit orice altă carte de a mea care vă interesează. Deocamdată expediez** cele două volume din **A Mircea Eliade Reader**¹⁰, care au meritul de a prezenta lungi extrase din mai toată opera mea de istorie și fenomenologie a religiilor,

Cu cele mai bune sentimente, al D[umneavoa]stră
Mircea Eliade
[APZ]

6.

[Antet: Institutul de istorie, Bd. K. Marx 15, 6600-Iași]

[– notație olografă Mircea Eliade]: r. 4 martie

5 ianuarie 1979

Prea stimat domnule Profesor,

Am primit — mesaj neașteptat — antologia de texte esențiale din opera Dv. și scrisoarea explicativă, pentru care vă sînt de două ori recunoscător: întîi, pentru că darul în sine îmi e de mare preț, chiar dacă preocupările noastre nu se suprapun decît parțial; în al doilea rînd, pentru că epistola adiacentă mă îndrituiește să pun pe

* Institutul de istorie, Bd. K. Marx 15, 6600- IASI (n.a.)

** poștă aeriană, recomandat (n.a.)

seama unei simple defecțiuni de poștă sincopa epistolară din timpul șederii mele în Germania, sincopă pe care eram înclinat să o pun în legătură cu o anume psihologie ce s-a impus în diaspora românească¹¹. Ca oricărui român care și-a gândit existența în sfera cărții și care în domeniul său limitat încearcă să producă rezultate cât de cât onorabile, mi-ar fi plăcut desigur să vă pot întâlni¹², să mă împărtășesc din marea Dv. experiență. N-a fost chip. Dar am avut ocazia, totuși, să mă apropii mai mult de opera Dv., să-i admir vasta cuprindere, profunzimea, implicațiile cu adevărat tulburătoare. Sper să mi-o apropii și mai mult, în profitul proiectelor de viitor, acum când dispun și de antologia trimisă. Cum să vă mulțumesc pentru ea? Mă tem că va trebui să mă resemnez la condiția de receptor îndatorat, de vreme ce studiile mele comportă, cum presupun, un interes prea restrâns pentru Dv. O carte despre Junimea (dacă n-o aveți deja) ar putea să vă intereseze totuși, fie numai și pentru referințele la vecinătatea sclipitoare, stranie, polemică a lui Hasdeu.

Profit de ocazie pentru a vă transmite, la început de nou crug calendaristic, tradiționalul “La mulți ani!”, alături de o caldă urare de sănătate și bucurie.

Al Dv. cu afectuoasă stimă,

Al. Zub

[MEP/ Box 63/ “Letters în românește”]

7.

[Antet: HISTORY OF RELIGIONS. An International Journal For Comparative Historical Studies]

11 Ian. 1979

Mult stimat Coleg,

Mulțumiri pentru monografia franceză¹³. La 13 Dec., crezînd că sunteți deja la Iași, v-am trimis o scrisoare (pe adresa Inst. de Istorie) și două volume (**A M.E. Reader**). Am scris în aceeași zi Editurii Payot să vă expedieze (tot la Institut) vol. I-II din **Histoire des croyances et des idées religieuses**. Sper că aceste cărți nu s-au pierdut.

Urîndu-vă un An Nou fericit și spornic, al D[umneavoa]stră sincer

Mircea Eliade

[APZ]

8.

Iași, 17 ianuarie 1979

Prea stimat domnule Profesor,

Am primit, surpriză formidabilă, deși anunțată binevoitor mai înainte, **Histoire des croyances et des idées religieuses** (1,2), operă ce încoronază fericit un întreg sector al activității Dv. și care e susceptibilă, desigur, să întrețină multă vreme entuziasmul cercetătorilor în acest domeniu. Vă mulțumesc din inimă și, ca om

bogat acum, îngăduiți-mi să vă întreb dacă nu v-aș putea fi, la rîndul meu, de folos. Mi-ați scris că n-ar fi prea dificil să-mi puneți la îndemînă și alte scrieri. Ați putea oare să-mi trimiteți volumul ce v-a fost dedicat din “Cahiers de l’Herne”¹⁴? Mi-ar fi de mare folos ca și - în absența **Jurnalului** — volumul **L’Épreuve du labyrinthe**¹⁵, despre care doar am auzit vorbindu-se. Mă tem totuși să nu îm-ping astfel prea departe cutezanța. Ar fi fost mai simplu să mă fi adresat unei librării, dacă o atare soluție îmi stătea la îndemînă. Sînt sigur însă că mă veți înțelege și mă veți ierta.

Cu adîncă stimă dintotdeauna și cu urările cuvenite la început de nou ciclu calendaristic,

al Dv.,

Al. Zub

[MEP/ Box 65/ “Romanian Letters. 1980-1985”]

9.

[Antet: HISTORY OF RELIGIONS. An International Journal For Comparative Historical Studies]

4 martie 1979

Mult stimat Coleg,

Îmi cer iertare că răspund cu înfîrziere scrisorilor din 5 și 17 Ian. 1979. Întorcîndu-mă după trei săptămîni petrecute în Yucatan și Guatemala, am ținut, pe deoparte, să pun la punct **Jurnalul**, iar, pe de altă parte, să redactez capitolele despre religiile meso-americane din **Histoire III**. (Cunoșteam bine Mexicul, am stat o lună de zile acum cîțiva ani, dar nu văzusem încă adevăratele creații arhitectonice ale civilizației Maya). Și, evident, după o muncă afit de intensă (nu mai am 30 de ani!...), a trebuit să mă “odihnesc”, adică să visez, să-mi imaginez — și toată luna Februarie am consumat-o (în afară de un Seminar pasionant, de trei ceasuri, despre **Beowulf** și ciclul romanelor Mesei Rotunde), am consacrat-o unui mic roman, conceput în Aug.-Sept. la Paris. L-am încheiat în 28 Feb., și acum soția mea îl dactilografiază de zor, căci îl așteaptă traducerea germană. Din păcate nu știu cînd această carte (**Nouăsprezece trandafiri...**) va apare și în limba în care a fost scrisă¹⁶.

În privința cărților: aștept exemplarele din noua ediție **L’Épreuve du labyrinthe**, ca să vă expediez unul. Am scris editorului să vă trimită direct dela Paris, **Cahiers de l’Herne**. S-ar putea să fie epuizat și în acest caz, va trebui să mai așteptăm. Dar l-am rugat să vă trimeată, dacă n-are altul mai bun, chiar un exemplar — “retour”, adică oarecum obosit de o prea insistentă răsfoire în librării.

P.S. M-aș bucura să primesc Junimea¹⁷.

Cu cele mai bune sentimente

al D[umneavoa]stră

Mircea Eliade

[APZ]

10.

Iași, 4 aprilie 1979

Prea stimate Doamnă Profesor,

Am primit scrisoarea Dv. din 4 martie, plină de vești ce confirmă încă o dată ebuliția spirituală cu care i-ați deprins pe contemporani. Puteți fi sigur că observația cu privire la editarea operelor Dv. literare în limba în care ele au fost scrise¹⁸ m-a mîhnit, cum ar mîhni pe oricine se interesează, "fără fătărie și voie vegheată", de destinele culturii noastre. Am însă motive să sper că situația se va remedia și că acele opere vor sta, într-o zi, la îndemîna compatrioților. Există deja semne ale unui interes crescînd pentru ele, ca și pentru opera Dv. științifică. Eseul **Aspectele mitului**¹⁹, scos într-un tiraj destul de mare față de altele, a dispărut fulgerător de pe piață, ceea ce comportă o semnificație mai adîncă decît interesul pe care vi-l arată, de la un timp, presa literară.

Mulțumindu-vă din inimă pentru dispoziția dată cu privire la **Cahiers de l'Herne** și **L'Épreuve du labyrinthe**, sper că ați primit deja cărțile trimise la 21 ianuarie, 27 martie și 3 aprilie. Fiți bun și scrieți-mi oricîte ori aveți o nevoie de acest fel. Mă voi strădui, fără iluzia compensației, să o împlinesc.

Cu alese urări de sănătate și bucurii,

Al Dv., devotat,

Al. Zub

[MEP/ Box 65/ "Romanian Letters. 1980-1985"]

11.

Iași, 18 aprilie 1980

Mult stimate Doamnă Profesor,

Îmi iau permisiunea să vă trimît cîteva rînduri inserate în revista *Cronica*²⁰ despre apartenența Dv. la enciclopedismul românesc și trag nădejde că nu-mi veți lua gestul în nume de rău. Mi s-a părut legitimă asocierea operii pe care ați durat-o atît de impunător la o mai veche tradiție a noastră, iar această perspectivă subliniază încă mai pregnant marea deschidere universalistă pe care o propuneți.

"Anuarul" Institutului nostru, programat să apară, pentru anul curent, în preajma Congresului

mondial de istorie²¹, va prezenta cele două volume din "Histoire des croyances..." pe care ați binevoit să mi le trimiteți.

Să adaug că tot ceea ce scrieți se așteaptă aici cu o bucurie greu de închipuit?

Al Dv., cu toate urările de bine,

Al. Zub

[MEP/ Box 65/ "Romanian Letters. 1980-1985"]

12.

[- fișă distrusă de apă, aproape ilizibilă]

Iași, 4 sept 1980

Pînă să vă sosească, pe drum ocolit, "Anuarul" Institutului, alături și paginile privitoare la **Histoire des croyances et idées religieuses**²² pe care mi-am permis să le [...] în atenția celor două mii de abonați din România și de peste graniță.

Am văzut, la editură, versiunea românească a primu-

HISTORY OF RELIGIONS

Editors: Mircea Eliade / Joseph M. Kitagawa / Frank E. Reynolds / Wendy D. O'Hoberty
Editorial Assistants: Gregory D. Alles / Gail J. Hinch

AN INTERNATIONAL JOURNAL FOR COMPARATIVE HISTORICAL STUDIES
Editorial Office: South Hall, University of Chicago, 6021-15 E. 28th Street, Chicago, Illinois 60637 • Publisher: University of Chicago Press

Paris, 16 August 1985

Dragii mei Zub,
Sper că vei putea descifra
aceste rînduri (închisă de adaugă și
scrieme a ajuns o altă dată
contra!). Mărturisesc că nu
tele trimise. (Dar e rău că
studius Dv. este tradus într-o
englească lamentabilă!). Te
rug să feliști din partea mea
pe diria ad onesei; înțeleg
criterion-ul este cercetat și prez
tat cu obiectivitate și ontelega
Fostul meu student, profesorul
trac Lincott Ricketts (care ghie
perfect românește, a lucrat cel
luni ex. 1972. Acum Roman
și
termeni curînd o carte despre
"R.E. și contemporanii lui Roman")

lui volum²³ și m-am bucurat. Ceva tot se mișcă în lumea asta.

Pe când al treilea volum²⁴, așteptat cu nerăbdare la [...]?

Al. Dv., cu toate urările de bine

[MEP/ Box 65/ "Romanian Letters. 1980-1985"]

13.

[Antet: HISTORY OF RELIGIONS. An International Journal For Comparative Historical Studies]

Paris, 16 August 1985

Dragă Domnule Zub,

Sper că vei putea descifra aceste rînduri (inutil să adaog că scrisul a ajuns o adevărată tortură!). Mulțumiri pentru revistele trimise²⁵. (Dar ce păcat că studiul D[umi]tale este tradus într-o englezească lamentabilă!²⁶), Te rog să felițiți din partea mea pe Liviu Antonesei²⁷; în sfîrșit **Criterion**-ul este cercetat și prezentat cu obiectivitate și înțelegere. Fostul meu student, profesorul Mac Linscott Ricketts (care știe perfect românește, a lucrat cîteva luni la Bibl. Acad. Romîne și termină curînd o carte despre "M.E. și contemporanii lui români²⁸") a publicat anul trecut un studiu "Criterion", în **Die Mitte der Welt. Aufsätze zu M.E.**²⁹(Suhrkamp, Tachenbuch Nr. 186, 1984, pp.192-215). Este foarte bine informat. Roagă-l pe tînărul Antonesei să-i ceară textul original **englez** și (mai ales!...) să-i trimeată un extras din articolul lui.

Adresa: Mac L. Ricketts

Luisburg College

Luisburg, North Carolina 27549

*

În ceea ce mă privește, "agresat" din toate părțile (arhrită reumatoidă, cataractă, etc. etc.), sper, totuși, să închei vol. II din **Autobiografie**, vol. IV din **Histoire...** și să dau bun de tipar pentru cele 16 volume din **Encyclopedia of Religion**³⁰ în Ianuarie 1986 (programată să apară în Dec. 1986).

Sunt sigur că te va interesa scrisoarea Președintei Univ. of Chicago³¹. Este cea mai mare cinste care mi s-a făcut și mă bucur, în primul rînd, ca Român.

Cu prietenie, al D[umi]jale

Mircea Eliade

[APZ]

masiv, de 852p. în 8⁰, Mihail Kogălniceanu istoric, Iași, Junimea, 1974

³Cuvînt șters de apă, în original. La 18 decembrie 1985 se produce un incendiu în biroul lui Eliade (probabil de la una din pipele sale rămase nestinse) și multe dintre scrisorile sau hîrțile sale ard sau sunt deteriorate de intervenția pompierilor care sting cu apă focul. Cu menționarea acestui dezastru premonitoriu se încheie jurnalul său (*Jurnal II*, Buc., Humanitas, 1993, p.526)

⁴ Al Zub – Vasile Pârvan, 1882-1927, *Biobliografie*, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1975

⁵Cuvînt șters de apă, posibil "Junimea", ceea ce ar putea justifica presupunerea că Al. Zub îi expediase un exemplar și din cartea sa *Junimea, implicații istoriografice. 1864-1885*, Iași, Ed. Junimea, 1976. Din scrisorile ulterioare însă, vezi *supra*, rezultă că Eliade nu avea cartea despre Junimea.

⁶Fost deținut politic, necolaborator cu Securitatea, Al. Zub nu a primit acceptul de a pleca în străinătate din partea autorităților române care eliberau pașaportul necesar ieșirii din țară decît în 1977, ca urmare a unei intervenții directe a profesorului Paul Miron care, ca șef al catedrei de romanistică de la Universitatea "Albert Ludwig" din Freiburg (Germania), organizase parteneriatul dintre aceasta și Universitatea "A.I.Cuza" din Iași. Profesorul Miron, în calitatea sa oficială de coordonator al delegației germane, s-a întîlnit la București cu celebra Suzana Gâdea, temuta șefă a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, căreia i-a solicitat avizul pentru plecarea istoricului ieșean în Germania ca bursier Humboldt. Știu de la profesorul Paul Miron însuși că, la solicitarea explicațiilor lămuritoare asupra chestiunii de către faimoasa specialistă în metalurgie, colonelul de securitate care era șeful ei de cabinet a răspuns candid că "pașaportul e aici, dar tovarășul Zub n-a venit să și-l ridice!". Pe cale de consecință, delegația germană a mai întîrziat o zi, timp suficient ca Al. Zub să sară în tren și să-și ridice pașaportul de la București, traversînd apoi "Cortina de Fier" împreună cu Paul Miron pentru a ajunge la Freiburg "doar cu o mapă subraț și cu un balonșid pe el", după expresia plastică a distinsului universitar german și scriitor român.

⁷*Le mythe de l'éternel retour*, Paris, Gallimard, 1949, 1969-ediția definitivă

⁸Este vorba de traducerea germană, publicată de editura Suhrkamp (1969, 1989) a volumului *The Quest. History and Meaning in Religion*, Chicago, 1969. La noi este mai cunoscută traducerea franceză a acestui volum *La nostalgie des origines*, Paris, Gallimard, 1971

⁹După cum se vede și din transcrierea noastră, scrisoarea a ajuns totuși la Chicago, ca dovadă că se află și azi în arhiva Eliade

¹⁰E vorba de volumele editate de W.C. Beane și W.G. Doty – *Myths, Rites, Symbols. A Mircea Eliade Reader*, New York, Harper&Collins, 2 vol., 1976

¹¹Diaspora românească dezvoltase o profundă teamă față de Securitate, mai pronunțată decît a celor din țară care erau, *de facto*, prizonieri ai regimului ceaușist. Astfel încît colportajul și suspiciunea erau la ordinea zilei în mediile intelectuale din exil și, probabil, pe acest fond, Al. Zub a descoperit că obținerea pînă la urmă a

¹ Este vorba de volumul Al. Zub - Vasile Pârvan, *efigia cărturarului*, Iași, Ed. Junimea, 1974. Am transcris cu aldine cuvintele scrise subliniat de Eliade.

² E vorba de o parte a tezei de doctorat a lui Al. Zub editată în volumul

pașaportului a putut părea suspectă unora și a pus tăcerea lui Eliade pe seama acestui fapt. Interesant este că, așa cum a demonstrat-o Dan Petrescu (unul dintre puținii oponenți reali ai regimului din acei ani), tot acest mecanism al suspiciunii era perfect controlat și folosit cu cinism de serviciile de informații în complicitate cu unii expatriați din comunitatea românească. Astfel, după ce i se refuzase pașaportul de mai multe ori, Dan Petrescu primește surprinzător acceptul de a pleca în 1987 la Paris (împreună cu sfatul amical al ofițerului de la pașapoarte de a rămâne în Franța), la congresul organizat de exilul românesc în memoria lui Eliade, ca urmare a invitației cumnatului său I.P. Culiuanu, unul dintre organizatori. Ajuns la Paris descoperă, stupefiat, că i se interzice participarea la congres, dacă nu decide să fugă din țară, chiar de către capii “academiei” româno-americane (instituție repudiată de Eliade, în paranteză fie zis) fiind acuzat că face jocul Securității chiar de unul dintre acoliții lui Eugen Barbu, Edgar Reichmann, care devenise peste noapte “instanta morală” a exilului românesc după ce, de fapt, el însuși se pare că fusese infiltrat cu misiune în cercurile românești (vezi episodul, povestit pe larg în Dan Petrescu – *În răspăr*, Buc., Nemira, 2000, pp.306-309). În scrisorile trimise de Eugen Barbu lui Eliade, existente la Chicago, am descoperit mai multe încercări de infiltrare a aceluiași Reichmann în anturajul lui Eliade făcute de fostul tartor al revistei **Săptămîna** (vezi MEP/Box 7/ “Eugen Barbu”).

- 12 Al. Zub va reuși să se întâlnească cu Mircea Eliade la Paris abia în 1984, când acesta îi oferă volumul al III-lea din *Histoire des croyances...* cu următoarea dedicație: “Lui Alexandru Zub, în amintirea unei calde după-amiezi de August [sic!] în 4 Place Charles Dullin – omagiul lui Mircea Eliade. Paris, 23 iulie 1984”
- 13 Probabil e vorba de Al. Zub – *M. Kogălniceanu, un fondateur de la Roumanie moderne*, București, 1978
- 14 Este vorba despre numărul omagial dedicat lui Mircea Eliade de publicația condusă de românul Constantin Tăcou. Vezi *Cahiers de l’Herne — Mircea Eliade*, nr. 33, Paris, Ed. de l’Herne, 1978
- 15 *L’épreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Rocquet*, Paris, Belfond, 1978
- 16 Prima ediție în românește a fost tipărită de Ioan Cusa: *Nouăsprezece trandafiri*, Paris, Ethos, 1980
- 17 Vezi nota 5
- 18 O ediție, într-un tiraj consistent, din nuvelele scrise de Eliade va apărea sub coordonarea lui Eugen Simion: *Mircea Eliade – În curte la Dionis*, Buc., Cartea Românească, 1981
- 19 *Aspecte ale mitului*, trad. Paul G. Dinopol, Buc., Univers, 1978. Apariția volumului, tergiversată ani la rând, a fost posibilă odată cu noua campanie de sensibilizare a lui Eliade pornită de autoritățile comuniste după fuga lui Păcepa. Despre aventurile legate de apariția volumului *Aspecte ale mitului* și pentru o nuanțată înțelegere a contextului vezi A. Marino, *Politica și cultura*, Iași, Polirom, 1996 pp.42-44 și tot articolul “Dosarul” Mircea Eliade. Condiția pusă de Eliade (să-i fie publicate ediții românești ale operei sale științifice și literare a fost formal și cu multe ezitări îndeplinită de autorități care au scos în general tiraje mici, distribuite confidențial, cu lista aprobată de serviciul de propagandă de la fiecare județ. Cu toate astea, cărțile au circulat și era un prilej

de mare succes monden să afișezi aceste volume rîvnite în biblioteca personală chiar dacă lectori avizați erau foarte puțini. O ediție cu un aer ocult, care, paradoxal, era utilă propagandei nationalismului comunist prin presupusul său mesaj autohtonist a fost *De la Zalmoxis la Genghis Han*, trad. de Maria și Cezar Ivănescu, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981. Aici apare, pentru prima oară, mențiunea pe pagina de gardă că Eliade este “Profesor la Universitatea din Chicago”.

- 20 “Mircea Eliade și tradiția enciclopedică românească” în *Cronica*, nr.7/1980, p.7
- 21 Cel de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice s-a desfășurat la București, în vara anului 1980
- 22 În Anuarul Institutului de Istorie “A.D. Xenopol”, Iași, XVII, 1980
- 23 Primul volum din trilogia care l-a consacrat pe Eliade va apare, după lungi tergiversări, în 1981. Vezi *Istoria credințelor și ideilor religioase*, trad. de Cezar Baltag, vol.I, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981. Volumul al II-lea va fi publicat în traducere românească abia în 1986, după moartea lui Eliade, iar volumul al III-lea în 1988.
- 24 Volumul al III-lea din *Histoire des croyances et idées religieuses*, va apărea la Paris, Payot, în 1983
- 25 Se face referire la volumul Al. Zub (ed.)-*Culture and Society. Structures, Interferences, Analogies In The Modern Romanian History*, Iași, Ed. Academiei RSR, 1985, cuprinzând studii ale tinerilor cărturari ieșeni care gravitau în jurul lui Al. Zub și realizat pentru participarea la cel de-al XVI-lea Congres al Științelor Istorice ținut la Stuttgart (atunci Republica Federală a Germaniei)
- 26 Al. Zub – “Critical School in Romanian Historiography”, trad. Grigore Veres în *Culture and Society...*, pp.113-126.
- 27 Pentru studiul său care a avut o mare audiență și un bun impact critic: Liviu Antonesei – “Le moment *Criterion*. Un modèle d’action culturelle”, trad. Dan Petrescu în *Culture and Society...*, pp.189-206. Interesant e faptul că studiul lui Dan Petrescu despre Eliade, *Tentatio Orientis Interbellica*, nu a trecut de cenzură fiind publicat abia în ediția augmentată și revăzută de după 1989: Al. Zub (coord.)- *Cultură și Societate. Studii privitoare la trecutul românesc*, Buc. Ed. Științifică, 1991, pp. 397-442.
- 28 E vorba despre ediția masivă, 1500 de pagini, în două volume, pe care o va scoate fostul său student (între 1958 și 1964) după moartea lui Eliade. Vezi Mac Linscott Ricketts – *Mircea Eliade: The Romanian Roots. 1907-1945*, Boulder CO, East European Monographs, 1988
- 29 H.C. Duerr (ed.)- *Die Mitte der Welt: Aufsätze zu Mircea Eliade*, Frankfurt/Main, Suhrkamp, 1984
- 30 A fost într-adevăr publicată de Macmillan Publishing în decembrie 1986
- 31 Președinta Universității din Chicago (echivalentul funcției de Rector) Hanna Halborn Gray îi transmisese printr-o scrisoare oficială decizia Consiliului de administrație și a Senatului universității de a înființa o catedră în onoarea sa, care să se numească “Mircea Eliade Professorship in the History of Religion”. Transcrierea scrisorii oficiale în însemnarea din 21 mai 1985 din *Jurnal II*. Eliade anexase scrisorii o xerox copie a acestui document oficial.

Alexandru ZUB

Itinerariile unui istoric: Leonid Boicu

Acum un deceniu, ne părasea, discret, după o lungă suferință, ascunsă lumii din afară, un istoric de clasă, care se identificase îndelung și exemplar cu studiul epocii moderne. Leonid Boicu fusese tocmai celebrat de comunitatea academică, la împlinirea unei vârste rotunde, cu care ocazie i s-a și oferit un volum omagial: *Itinerarii istoriografice*¹. Nimic mai potrivit pentru un om de carte care se dedicase căilor modernizării românești, împlinirii idealului național în perspectivă diacronică, angajând astfel în proiectul său științific două secole și mai bine de istorie. Nimic nu pare a-i fi rămas străin din acel interstițiu, pe care l-a studiat meticulos, în biblioteci și arhive, pentru a-l restitui, secvențial, monografic sau prin sinteze tematice, în articulațiile lui fundamentale.

Parcursul cărturăresc ce se degajă din bibliografia scoasă cu ocazia amintită rămâne exemplar pentru o epocă de mari neajunsuri în exercițiul meseriei de istoric. Leonid Boicu a avut curajul să opteze pentru teme esențiale și să rămână apoi fidel angajamentelor asumate, extinzând subiectele alese, aprofundându-le, nuanțându-le mereu. Rar s-a întâmplat, în domeniul său, o mai bună concentrare asupra unei teme, sub unghi documentar, analitic, restituitiv. Rezulta, de fiecare dată, o convergență a efectelor de natură să explice, eventual, impactul deosebit al studiilor întreprinse.

Spuneam în altă parte că ceea ce îl deosebea pe Leonid Boicu de alți istorici este puterea de a-și focaliza atenția asupra unui segment cronotopic, pentru a-l reconstitui cu migală și comprehensiune, cu preocuparea de a-l plasa în justă perspectivă, ceea ce înseamnă atenție la detalii, la măsură, la context, la tot ce reclamă activitatea de restituție istorică.

O trăsătură distinctivă a operei lui Leonid Boicu este acea erudiție bine temperată, pe care istoricul a știut să o pună la lucru, fără ostentație, realizând mereu un bun liant între latura documentară și spiritul de sinteză. Nu se întâlnește prea des o asemenea îmbinare, una nutrită de însușiri inefabile, dar stimulată probabil și de contactul cu modele formative. Un asemenea model a fost, neîndoind, profesorul D. Berlescu, pe lângă care a ucenicit în primii ani, cu folos maxim pentru devenirea sa profesională. La catedra de istorie modernă, apoi la Institutul ieșean de profil, Leonid Boicu a găsit un mediu stimulant, de care n-a întârziat să profite, distingându-se ca un cercetător eminent și nu mai puțin ca un coleg pe care se putea pune temei întotdeauna.

De la profesorul modernist a preluat, pesemne, marea temă a „chestiunii orientale“, din care a decupat unele secvențe pentru propriile-i studii. Prima și cea mai de seamă se referea desigur la Principatele Române în epoca Războiului Crimeii, temă din care a făcut o excelentă disertație doctorală, condusă de Andrei Oțetea, cu care de

altfel a colaborat și la tratatul de *Istoria României* (t. III), sinteză remarcabilă, în pofida restricțiilor impuse de regimul comunist. Ca și magistrul său, el a înțeles să facă din „chestiunea orientală“ o temă de reflecție continuă, pe traseul căreia a reconstituit, pas cu pas, capitole de istorie românească. Pentru el, ca și pentru Oțetea, orice fragment de istorie trebuie citit în cheie universală, ca parte a unui ansamblu inepuizabil în complexitatea lui.

Nicăieri Leonid Boicu nu și-a sistematizat, teoretic, ideile de care se lăsa condus în cercetare, fiind convins că o bună restituție a faptelor dă seama cumva de gândirea subiacentă și induce *ipso facto* o „filosofie“. Bine stabilite și rațional integrate, faptele conțin deja teoria, după spusa lui Goethe, asumabilă de orice profesionist al istoriei. Leonid Boicu n-a teoretizat nicăieri, decât minimal, însă a făcut din cercetarea istorică un model de restituție a trecutului, punând în valoare sugestii pozitiviste de cea mai bună calitate. Nu se putea face mai mult în epocă. Ambițiile teoretizante eșuau cel mai adesea și aveau, oricum, urmări nefaste sub unghi științific.

Examinând, fie și în treacăt, bibliografia istoricului Leonid Boicu, este cazul să remarcăm extensia teoretică spre emergența „chestiunii române“, incluzând astfel secolul XVIII în cercetările sale, iar în cealaltă direcție până la Unirea Principatelor și la războiul de neațarnare. Ideea națională e liantul miraculos ce semnifică diversele componente ale vieții social-politice și culturale, de-a lungul a două secole, de care Leonid Boicu s-a ocupat sistematic.

I-am putea citi azi opera, la un deceniu după stingerea sa din viață, ca o suită de căutări, pe un traseu bine ales, cu popasuri secvențiale sau monografice, cu răspântii și ramificații de tot felul, toate contribuind la relevarea de noi concluzii, susceptibile să ne întârească încrederea într-o știință care, mai cu seamă în ultimul secol, nu a dus lipsă de sceptici și detractori. Ce îndemn mai tonic ne-ar sta astăzi la îndemână? Prin Leonid Boicu se verifică din nou valoarea sintagmei *non multa, sed multum*, degajabilă din studiile sale, ca o normă, nescrisă însă mereu valabilă, a meseriei de istoric. „Dimensiunea externă“, în formula autorului, rămâne de neocolit în studiul oricărei istorii naționale, cu atât mai mult când e vorba de un spațiu etno-cultural de răspântie ca al nostru. Este o viziune integratoare, pornind anume de la contextul geopolitic, pentru a examina apoi o secvență internă sau alta, după cum autorul dispunea de informații noi sau de un punct de vedere capabil să propună alte interpretări.

Sporul documentar și nuanțele exegetice adăugate între timp impun „o extensiune pe măsură a eforturilor sale de informare și, în consecință, de judecată“², opina istoricului în ultima sa carte, fidel unei deontologii la care breasla istoriografică ar trebui să facă mereu apel. Când e vorba de ma-

rile teme, ca în cazul de față, căutarea nuanței convenabile devine cu atât mai dificilă, dar și mai pretioasă sub unghi cognitiv.

Leonid Boicu îmi apare și acum în minte ca o figură distinsă, a cărei eleganță nu era deloc ostentativă, cu gesturi măsurate și un calm seniorial, care impunea în orice ocazie. Venea dintr-o lume a demnității răzeșești, conștientă de sine și capabilă a-și duce mai departe sistemul de valori. Transpus în știința cunoașterii de sine, la nivel etno-cultural, acest sistem voia să însemne: lucru bine făcut, cinste, rigoare, stăruință în proiect, însușiri pe care cei din preajmă le-au putut constata la Leonid Boicu și pe care cărțile acestuia le recomandă oricui.

Relația mea cu regretatul istoric s-a consumat, din anii studenției până la stingerea sa, sub semnul unei întâlniri de destin, cum spuneam într-o succintă evocare ocazională, recomandând și altora „opera unui istoric de aleasă vocație,

născută la întâlnirea dintre o reflecție de amplă comprehensiune și un studiu analitic de mare acribie”³.

Ce ar fi de adăugat acum, la un popas comemorativ? Speranța că opera lui Leonid Boicu va stimula alte vocații istoriografice, că se va găsi cineva, poate un tânăr în căutare de modele, care să o examineze sistematic, exhaustiv, cu un folos indiscutabil pentru sine și pentru noile generații.

ⁱ *Itinerarii istoriografice. Profesorului Leonid Boicu la împlinirea vârstei de 65 de ani*. volum coordonat de Gabriel Bădărău. Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1996, 565 p.

ⁱⁱ Leonid Boicu, *Din istoria diplomației europene. Anul 1859 la români*, Iași, 1996, p. 5-6.

ⁱⁱⁱ *Itinerarii istoriografice*, p. 11.

C.D. ZELETIN

Figuri singulare din familia Palade Alexandrina Enăchescu Cantemir: „Tanti Didica”

Așa-i spuneam octogenarei mele mătuși, profesoara de artă națională Alexandrina Enăchescu Cantemir (1881-1970), sora Constanței Palade, mama celui dintâi român laureat al Premiului Nobel. Fuseseră trei surori, de sorginte musceleană, frumoase toate trei, dar diferite între ele cum nu se mai poate. Alexandrina, Aurelia și Constanța Cantemir, pe numele mic Didica, Aurica și Tanți. Orfane de amândoi părinții la vârste fragede, au fost crescute la Azilul „Elena Doamna” din București, avându-l tutore pe unchiul lor Gherasim Timuș, episcopul de Argeș, suflet pur și bun, mare teolog, compozitor de muzică liturgică, autor al celebrului *Dicționar hagiografic* (1898). Trei orfane, trei nume, trei concepte: Didica - autoritate, Aurica - bunătate, Tanți - suavitate. Toate trei aveau talent la desen, Aurica era pictoriță, toate trei îl avuseseră profesor de desen pe pictorul Sava Henția (1848-1904), portretist și pictor de scene istorice, participant, ca artist, la Războiul pentru Independență. Didica își făcuse studiile superioare la Viena. Nu era o ființă obișnuită. Vorbea clar, esențializat și apodictic, în genul lui Petre Țuțea. Suflet puternic, vibra de fantezie, dar fiind autoritară, francă și foarte fidelă felului ei de a fi, nu lăsa ca fantezia să-i primească vreo corecție din partea realității, pe care o nesocotea, conferind atribut de adevăr imaginației. Așa stând lucrurile, fără a se consulta vreodată - Doamne ferește! - cu cineva, lua măsuri în acord cu realitatea închipuirilor și mai puțin în acord cu realitatea lumii în care trăia. Când intra în conflict cu aceasta, și intra des, nu-i păsa: părea de fier - și era de fier! Dură

și inflexibilă prin temperament, era maleabilă și ductilă prin naivitate. Nu cred că a plâns vreodată, dar, cu siguranță, i-a făcut pe alții să plângă. Părerile îi erau definitive, de aceea puzderia de mizerabili a lumii noastre făcea slalom printre stâlpii majestuoși ai plăcerilor sale, astfel că, în timp ce ei mergeau înainte, ea rămânea pe loc: nu puteai lesne afla dacă într-adevăr nu-și dădea seama de asta sau că nu-i păsa. În jurul liniei drepte a vieții sale, meandrele lor împloteau hălăciuga unui du-te/vino. Avea protejați care o furau de-o zvântau, dar pe care îi iubea, după cum avea nedreptățiți prin propria-i fire care o iubeau cu o fidelitate de câine, fascinați de puterea bunătății, de originalitatea imaginației, de credința ei inebriabilă în triumful binelui și al frumosului. Ea însă nici nu afișa binele făcut ori frumusețea venerată, nici nu le demonstra, de parcă n-ar fi ținut de conștiință: după cum nu-i păsa de rău, nu-i păsa nici de bine. Trăia deasupra lor, dar nu erau domeniile ei. Așa se face că slujind frumusețea nu se ridica în slăvi pe sine și nici nu făcea caz de faptul că o slujește. Așa se face că, făcând binele, nu aducea nimănui aminte de fapta bună. Așa se face că vestejind răul, n-o interesa reacția celui apostrofat, care se simțea mai totdeauna jignit. Didica trecea senină mai departe. Era o ființă forte.

Nu a avut copii, dar a crescut copii, îndeobște orfani, și nu puțin, le-a dat drumul în lume, ca leoaica puilor în savană, și a uitat de ei fără să-și impună să uite, așa cum respiri fără să te gândești la importanța aerului. Copiii sorei ei, Tanți, de la etaj, Ady, Gigi și cu Cim, trăiau ca în pa-

radis, fructificând și parterul mătușii lor, curtea cu un cires celebru, ori Fundătura Delavrancea. Tanti Didica le făcea toate hatărurile, atât lor, cât și prietenilor lui Gigi, viitorii mari doctori Ion Juvara ("Cuti"), Ion Brukner ("Tuli") ori Iuliu Popescu ("Iulică"). Intrau deseori în rezonanță cu fantezia ei neistovită. Pe Gigi și pe Cim i-a luat în câteva rânduri în călătoriile ei de studiu prin satele Transilvaniei.

Perfect bună prin felul sufletului, provoca suferință prin practica unei autorități și a unei încrederi în sine tare ca piatra. Și – culmea! – nu era deloc îngâmfată. Tot ce credea ea era adevărat, așa că nu cunoștea îndoiala, ezitarea, întârzierea. Era promptă în hotărâri și din promptitudinea ei izvorau conflicte cu familia și cu lumea. Exercita un despotism suav de care nu-și dădea seama și din care nu extrăgea nimic, nici măcar profitul plăcerii, de aceea, chiar loviți, cei inteligenți continuau s-o admire în puritatea nevinovăției. Iradia o forță plină de seducțiile pe care le presupune surpriza.

Cu felul acesta, nu putea să nu fi fost și să nu fi rămas singură. *No matter!* În 1939, i-a murit pâinea cea caldă care i-a fost soțul, doctorul Nicolae Enăchescu, fiu de preot din părțile Neamțului, coborât din familia filozofului Vasile Conta. Oricât va fi durut-o, evenimentul nu i-a modificat personalitatea: singură a fost și înainte, singură a fost și după. Mai era singură și prin aceea că ființele adevărate erau ținute, prin riscul fanteziilor ei și prin plăcerea de a spune adevărul în față, la distanță, în timp ce fapăturile false îi mișunau în jur, dar, nesocotindu-le primejdioase, rămânea în centrul aceleiași singurătăți. Astfel, nu avea prietenii, deși era iubită de toată lumea. Iubită, dar și ocilită de cei ce aveau parte de rostirea, prin gura ei, a unor adevăruri care-i priveau. Indiscreția se neantiza: vorbea autoritatea ei morală... Nu a coborât însă niciodată în vâltoarea slăbiciunilor asupra cărora turna benzină. Era o femeie care plana.

Avea vreun punct slab, vreun călcâi al lui Ahile? Avea și nu avea. Avea - fiindcă în întregime era un călcâi al lui Ahile, n-avea - fiindcă îi lipsea conștiința punctului slab, adevăratul călcâi al lui Ahile, nucleu în jurul căruia se organizează tacticile și strategiile. Nu cunoștea disimularea, ascunzișul, tertipul, mașinațiunile. Raporta eficiența vieții numai la visurile ei, și dintre acestea cel mai important consta în realizarea uriașului album al veșmântului național românesc, pentru realizarea căruia o alesese, încă din anii sfârșitului de secol XIX, Spiru Haret. A lucrat la el peste jumătate de veac, realizând un manuscris de 1500 de planșe. Lucrarea fusese văzută și admirată de Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Alexandru Tzigara-Samurcaș, ori, la Paris, Henri Matisse, care nu-i exclus să se fi inspirat de aici în celebra *La blouse roumaine* și-n variantele ei. Pegra comunistă o jefuise și-o dăduse afară din propria casă, dar ea s-a adâncit și mai mult în ideea terminării albumului, care i-a fost salvatoare. Un prim volum, din cele

șase sau șapte ale manuscrisului, apăruse în 1939, sub titlul *Portul popular românesc*, la Editura „Scrisul românesc” din Craiova.

Mătușica Didica iubea într-o manieră mentală, deloc sentimentală. De altfel, extrăgea lesne și cu oarecare plăcere linia comică din orice act de sentimentalism. Operația aceasta îi stimula și-n alte împrejurări arta imitării actoricești. Actriță perfectă, când se întorcea la București de la mănăstirea Văratec, unde bătrâna ce ajunsese să fie o vizita pe fosta ei elevă de la Liceul „Tudosca Doamna”, maestră în arta broderiei bisericești, măicuța Agafia Roșca, ajunsă bătrână și ea, lua călugărițele pe degete și le imita spre hazul nostru, al berecheților tineri, nepoți mai apropiați ori mai îndepărtați. De asemeni, la întoarcerea de la mult iubiții ei Olănești Băi, încărcată cu dulceturi din fructe de munte făcute la porunca ei de către Aurica ("Gușu"), sora cea mijlocie, care nu crâcnea mai mult din bunătate decât din ascultare, ne oferea scenete, cu libret real ori imaginat, ale vilegiaturistilor, privitoare la sfințenia gustării apelor taumaturgice. Dacă gestică ei reproducea realitatea, replicile erau în mare parte imagine, căci, la vârsta ei, mătușica era surdă bocnă...

În odgonul însușirilor ei împletite, aflat, dacă nu în vibrație, în orice caz în oscilații permanente, fibra cea mai importantă era de comandant, nu de executant. Nu știa de obediență. Deși de-a lungul unei vieți nonagenare demersurile ei au fost perdante, totdeauna - dar absolut totdeauna - a fost salvată de un destin favorabil, atras și de insensibilitatea ei la nimicurile vieții, care, de obicei, umbresc, tulbură, complică ori rănesc. Cu siguranță era iubită de Dumnezeu. Tanti Didica mergea mai departe, plutea mai departe, fără să le acorde vreo însemnătate. Lăsa impresia că n-a privit niciodată în jos, ci numai în sus. Ea, maestră a îmbrăcămintii din veac a neamului său, avea o vădită indiferență vestimentară. Și e un adevăr dacă afirm că nu privea unde calcă. Și nu de puține ori călca pe sensibilități, discreții, scrupule și inimi, după care dormea liniștită. Iar striviții priveau, odată cu ea, în sus, și numai în sus...

Am locuit împreună ani și ani, după ce am recuperat, cu zbuciume greu de descris, și am cumpărat de la neamurile cărora le vânduse, formal, casa de pe strada Barbu Delavrancea 61, de lângă Arcul de Triumf, din București. O construise împreună cu bărbatul ei, dar, într-o noapte din anul 1951, comunistii, cu o brutalitate de fiară, au scos-o, lăsând-o practic pe drumuri, singură și bătrână. Găsise până la urmă adăpost pe un culoar fără încălzire, într-o casă de lângă Halele Traian, unde tăbărâse clăie peste grămadă ceea ce putuse salva în graba acelei nopți tragice. Avea să rămână aici vreme de zece ani. Indiscutabil că trăia în mizerie, dar cum avea încă de lucrat la planșele albumului, pe care nici nu avea măcar unde să le întindă, trăia fericită în divina lor absorbție. Tanti Didica plutea peste talmeș-

balmeșul, peste babilonia, peste haosul lucrurilor lumesti, într-al căror depozit visa, lucra, surădea. Nici n-ai fi știut ce să crezi dacă n-ai fi cunoscut-o... Nici o aluzie la vremurile care o victimizaseră, nici o umbră de reproș îndreptat spre destin, nici o lamentație! Și doar fusese dată afară din casă și zvârlită pe drumuri, prădată, jignită, scoasă violent din rosturi... Nici măcar nu ierta, fiindcă nu acuzase. Cu o noblețe ce nu încăpea în cuvinte, certitudinile ei păreau vorbele lui Dumnezeu. Eram, în anii 1958 -1960, intern, prin concurs, al clinicilor din București, când, la fiecare vizită pe care i-o făceam, îmi repeta cu o voce de proroc:

- Eu n-am să mor până n-au să se împlinescă trei lucruri ! Auzi? Trei! Și număra, rar și apăsător, pe degete:

Unu: să revin în Casa mea de pe Delavrancea!

Doi : să public albumul!

Trei : Gigi (nepotul de soră, George Emil Palade) să ia Premiul Nobel!

Primele două profetii păreau de-a dreptul absurde în astringența otrăvită a vremurilor bolșevice; cea de a treia gândeam că e posibilă, dar nu probabilă. Nici nu eram informați cât trebuie asupra performanțelor științifice ale unchiului George, dată fiind izolarea la care eram osândiți. În răstimpuri, se întâmpla ca tanti Didica, ea, profesoară de broderie artistică și aflată complet în afara medicinei și a biologiei celulare, să mă fixeze cu privirea și să-mi soptească surâzând complice:

- Știi, Gigi a luat Premiul Nobel !

- De unde-o mai scoți? Nici vorbă!

- Ei, eu credeam că l-a luat. Nu-i nimic. Are să-l ia!

Și, totuși, ceea ce părea prea puțin probabil s-a adevărit! Unu: în urma unui lung zbcium, am izbutit să scot cele patru familii de chiriași abuzivi din Casa de pe Delavrancea 61 și s-o aduc pe tanti Didica în fosta ei casă. Doi: să public, în 1971, albumul ei, *Portul popular românesc*, la Editura Meridiane, ba încă să-l și retipăresc, în 1976, în Japonia, la Editura Kobunsha, Tokio. Trei: unchiul George să primească Premiul Nobel pentru Medicină, în 1974! Tanti Didica murise însă de patru ani... Puterea ei divinatorie intra, pe calea unor unde inefabile, în rezonanță cu instinctul profetic al altui om excepțional, inginerul N. Malaxa, care scria următoarea dedicație, dar de Crăciun, pe cartea lui Werner Heisenberg, *Physics and Philosophy: „Doctorului George Palade. Anticipație la Premiul Nobel. Crăciun, 24 Decembrie 1958, New York. N. M.“*

Deci, o profecie rostită cu 16 ani înaintea evenimentului! Peste un an, avea s-o repete aproape cu aceleași cuvinte, în dedicația pe cartea lui André Maurois, *La vie de Sir Alexander Fleming*, Hachette, Paris, 1959.

*

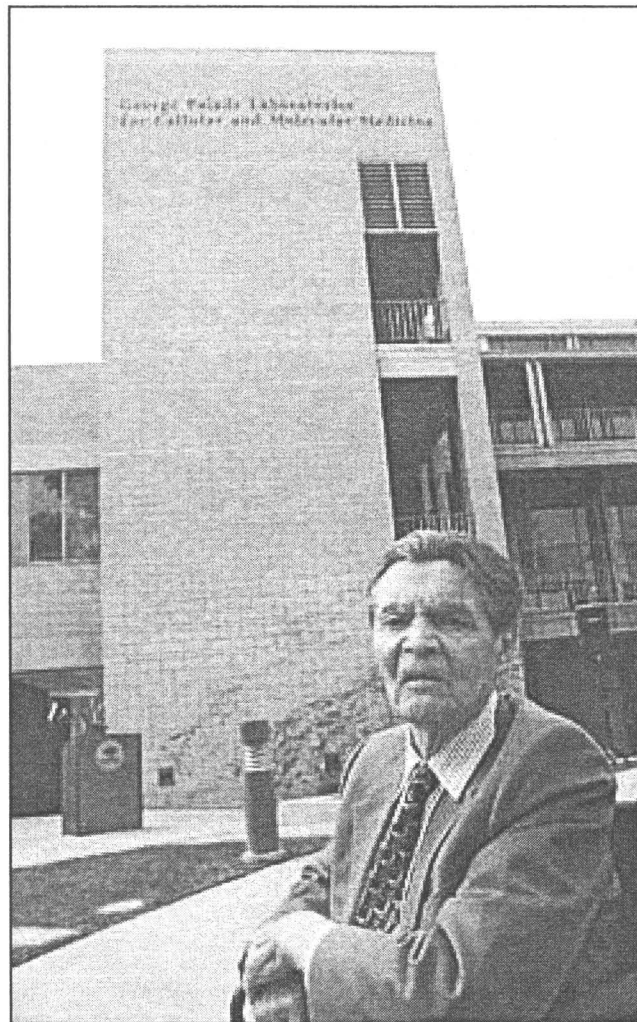
Este poate locul să notez aici o reflecție privitoare la sora mai mică a Didicăi, Constanța, adică Tanți, urmând să trag o concluzie pe care o socotesc importantă. E legată de ideea după care, în unele cazuri, o meteahnă a cuiva trece la

urmași inversată, adică sub forma unei calități. Spun *poate*, deoarece fie risc să nu am dreptate, fie să tulbur vreo eventuală sensibilitate a familiei directe, pe fiul ei George mai ales, care atinge în toamna aceasta vârsta de 94 de ani. Gădesc însă că observația de care vorbesc s-ar putea să aibă oarecare însemnătate pentru viitorul biograf al celui dintâi român laureat al Premiului Nobel.

Individualismul ei era total, iar îndemânarea proverbială. Unchiul George însuși glumea pe seama aceasta. Sunt convins că egocentrismul poate să se fi adăugat laturii înnăscute a acestui fel de a fi. Cum era cea mai mică dintre cele trei orfane, având numai patru ani când i-au murit amândoi părinții, Didica, sora mai mare, și-a asumat-o imediat, protejând-o tiranic. Trecuseră amândouă de 80 de ani, și Didica încă îi porunceam:

- Fă așa, nu fă așa ! Și ascultă: ești mai mică!

Și Tanți nu știa cum să mai disimuleze, cum s-o păcălească, lăsând-o în același timp fericită. Cu fiecare prilej,

George E. Palade

acest exercițiu al inteligenței era și o mică piesă de teatru...

... Așa că însușirii înnăscute i s-a adăugat în timp, prin fatalitățile vieții, aceeași însușire, căpătată din afară de data aceasta. Se împletea negativ cu negativ sau, dacă vreți, pozitiv cu pozitiv. Nu o scotea din ale ei contrarierea, poziția piezișă, justetea replicii. Tanti Tanți a rămas, așa cum a fost, de la tinerete pân'la bătrânețe, toate împrejurările vieții ajutând-o să sporească în ceea ce era. De altfel, te și izbea cu o impresie de imuabil, sesizabilă și-n excepționala ei frumusețe lipsită de grație. Părea o admirabilă sculptură din piatră fină, care îți oferea, în orice prilej, micul spectacol al venerării ei de către oricine i se afla în față. Nimeni nu putea ieși din rol și nici ea nu făcea vreun efort să impună vreun altul... Nu cerea nimic, dar primea tot. Trebuia.

„Tata”, adică soțul ei, “Moș Emil” sau “Moș Nicu” pentru noi, era la antipod. Priceput în toate, inteligent și ironic, harnic pentru toți, făcea toate treburile care cer meșter în casă. Absolut pe toate. Profesorul de filozofie și pedagogie avea o aplecare rar întâlnită pentru viața practică și o îndemânare rarisimă. Mâinilor balanțe ale lui Tanti le corespundea virtuozitatea mâinilor lui Emil. Repara tot ce era defect și făcea obiecte noi, mobilă de pildă. Inteligența minții era într-un perfect acord cu inteligența mâinilor. Fiica lor cea mică, doctorița Cim Palade, reflecta nu o dată:

- Tata e cel mai inteligent om din lume!

Repara tot, până și ciorapii nevestei. Când aceasta schița un palid protest, el îi răspundea:

- Lasă, că eu îi repar mai bine...

Iar Didica îi reproșa, chit că Tanți îi era soră mezină, că n-o lasă să pună mâna pe nimic, prilej pentru Emil să-i răspundă dezarmând-o:

- E de-ajuns că-i frumoasă și-a adus pe lume trei copii admirabili !

Iar Tanți rămânea imperturbabilă, continuând să ilustreze în toate ale vieții și să valideze spusele bărbatului: nu făcea nimic și, pare-se, nici nu știa să facă...

Interesant, însă, și bizar e faptul că fiica lor cea mare, Adina, frumoasă ca și mama, era exact opusul ei: harnică, gospodină și din instinct și din știință, cu un puternic, aproape orb, simț al datoriei. Prin pulsația primordială a eredității, preluase de la mamă distincția, splendoarea și nobila rezervă, iar de la tată îndemânarea, hărnicia fără răgaz și discreția.

...O văd și acum pe tanti Tanți în vizitele pe care i le făceam prin 1953-1958, pe vremea când eram student: mă servea cu dulceață sau șerbet, însoțind farfuriuța de paharul cu apă rece, dar cu o admirabilă neîndemânare: dispunea, totuși, de virtuozitatea de a nu scăpa nimic din mână! Gesturile prin care înfăptuia acest mic act casnic erau atât de mari în stângăcia lor!... Ținea mult la mine, discutam politică în special, și era plină de atenții în ce mă

privește. Într-o zi mi-a dăruit butonii de manșetă pe al căror oval de argint erau aplicate inițialele E. P. (Emil Palade) în aur: fuseseră darul ei de logodnă... I-am păstrat cu sfințenie ani la rând, până în iarna aceasta, când i-am dăruit, împreună cu alte obiecte personale, celor patru vitrine intitulate “Profesorul Emil Palade, eminent fiu al plaiurilor tutovene”, pe care i le-a rezervat, în secția de personalități, Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad, prima expoziție din țară consacrată familiei Palade.

Și acum concluzia de care vorbeam.

Puterea Constanței Palade de a se concentra în eu, decupându-se de o ambianță care, totuși, îi capta interesul, ambianță pe care însă o trăia ca pe o realitate secundară din care nu-și asuma nimic, i-a transmis-o fiului George, împreună cu frumusețea înfățișării. Această însușire forte dar curioasă, împletită cu inteligența, curiozitatea științifică, memoria și excepționalul simț al manualității, moștenite de la tată, l-a ajutat să izbândească în uriașul lui demers științific. Mama se afla, în felul acesta, nevăzută în tot ce se vede la fiu, iar tatăl - vădit în tot ce se vede. Programul de viață i-a cerut concentrare de bazalt, izolare față de solicitările din jur care, în cazul lui, constituiau înainte de toate o perturbare. În sfârșit, i-a cerut o paradoxală rupere de lume, deși trăia din plin în miezul ei, izolare căreia nu-i poți înțelege adevăratul sens moral decât privind-o de la altă înălțime decât cea obișnuită.

Dar să mă întorc la tanti Didica. Revenită, în fine, în casa de pe strada Barbu Delavrancea, când ne adunam mai mulți ai familiei și o așezam în capul mesei, ne luam cu vorba, lăsând-o, cum nu auzea mai deloc, în lumea ei, sibilă a silențiului perfect. Pare-se însă că se simțea bine, deoarece, din când în când, rotea spre noi ochi vii și fericiți.

Deodată se ridica în picioare ca pentru a rosti un toast și calmă, ne lua pe rând, pironindu-ne cu privirea și arătându-ne misterios cu degetul pe fiecare, fără să zică un cuvânt. Când termina muta ceremonie a straniei marcări, înfiorată de solemnitatea pe care o crease, își redresa șira spinării, privea în sus și decreta:

- Eu sunt dacă!

Tăcere.

- Eu sunt dacă!

Deodată eu, care o cunoșteam ceva mai bine decât ceilalți, trăind în aceeași casă și ocupându-mă de ea, mă obrăzniceam, șoptindu-i la ureche să înțeleagă numai ea:

- Mata ești. . .dracu'!

Lua suava impertinență drept glumă.

- Ei, drăcovenie! Tu nu înțelegi? Eu sunt dacă!

Și deodată își îndrepta regal privirile dincolo de plafon, spre o nevăzută stea ocrotitoare...

Înainte de a se așeza pe scaun, făcea totuși cu ochiul, spre liniștirea scepticilor, care nu se mai îndoiu cât negru sub unghie, și spre armonizarea mesenilor tulburați. De altfel, ne convinsese, părănd în acele clipe complet aspi-

rată de absolutul adevărului personal iar noi, antrenați spre punctul sublim al astrului ei polar. Totuși, cum scena se repeta și-n alte prilejuri similare, îndrăzneam uneori printr-un quolibet relativ acoperit de autoritatea genealogistului de familie ce eram:

- Dacă, dacă! Dar ce ne facem cu bunicul matale din spre mamă, Dimitrie Iosepide?

Soluția sosea imediat și fără drept de apel.

- Ce tot îndrugi acolo? Era român get-beget, dar avea numele grecesc! Tu nu te numești Dimoftache și ești român-român, de-alde Țarălungă?!

...Acum, când scriu acestea, găsesc o *Notă* referitoare la celălalt bunic, pe care tanti Didica a scris-o în anul 1970, cu șase luni înainte de moarte, deci la 89 de ani. Spicuiesc din ea: „Ion Mateiaș, bunicul meu după tată, a fost (în 1848) inițiatorul și conducătorul răscoalei românilor contra ungarilor (...). A fost osândit (...) Om deosebit de cultivat, cunoștea și vorbea trei limbi: româna, germana și ungară. Era bine înstărit, avea turme de oi (...) Era [în majusculă, n.n.] DAC. A trecut noaptea munții pe la Cheia și s-a oprit la Scurtești, spunând că a fost osândit la moarte. S-a dus la preotul și la învățătorul satului și i-a rugat să-l ajute să fie primit să rămâie în Țara Românească. A fost pe deplin ajutat...” Iar în altă *Notă* găsesc: „Tata mare era blond cu ochi albaștri, alb-roz la față, tip de Dac.” Dacul avea să trăiască 102 ani și să transmită celor trei nepoate, cu Didica în frunte, virtutea fără voie a longevității: toate au murit nonagenare.

Tanti Didica era cea mai interesantă, ca să nu spun originală, femeie din neamul ei. Spirit străbătut de fantezii, caracter forjat în fermități, alcătuită o ființă paradoxală cumva. Fusese foarte frumoasă în tinerețe, stărnise pasiuni care, până una alta, mai mult o amuzau. Frumusețea ei nu dispunea de mai nimic din arsenalul de subterfugii și trucuri, din lipiciul și grațiile feminității. Nu s-a admirat niciodată în oglindă, slăbiciune cronofagă, după cum nu s-a privit afară. Hrănea numai idealuri mari, astfel încât supradimensionarea lor le conferea atribute inebranabile. Trăia total pentru ele. Lua hotărâri brusce, **all' improvviso**.

- Nicule, plec la Paris!

- Când? întreba pâinea cea caldă.

- Măine!

De la Paris, la Roma, cere primăriei o macara cu ajutorul căreia să fotografieze Columna Traiană, pentru a studia portul dac. A obținut-o, a fotografiat. La întoarcere - cirul de pe lume!, cum spun bucureștenii, vama nu admitea introducerea în târg a firelor de mătase, ori ea cumpărase sculuri de arnici pentru cusături. Repede, să le ascundă prin poșete, pe sub bănci, prin sân etc. No matter! Trecea înainte, învingătoare a buclucurilor, dandanalelor, poznelor pe care le genera. Dispunea de un sistem termic de repede topire a zăpezii lor maculate. Dacă nu mai exis-

tau era ca și când n-ar fi fost. Nu treceau în fapt de conștiință...

Nicu, îndelung răbdătorul soț, rămânea acasă singur. Dimineața era mai ușor: dădea consultații medicale în cabinetul de la Cotroceni, unde era coleg și prieten cu poetul V. Voiculescu. Dar după-amiezile, acasă, singur. Ea singură și activă, la liceul ei ziua și serile, el singur și contemplativ. Mai găsea alinare în vin și-n spectacolul savuros al întoarcerii de pe cele coclauri, toate însă degustate din fotoliu. Chiar dacă, să zicem, singurătățile ar fi putut să li se împletească, ea n-avea timp pentru asta: veșnic prin satele țării, căutând și alegând piese de port românesc, studiindu-le în biserică duminica, la câmp în zi de lucru, scotocind lăzi, în muzee cercetând exponate, totdeauna cu planșe, culori și eleve după ea. Ii, catrințe, ceapse, maramă... Și asta o viață... Te și întrebi când vor fi stat împreună, ea și bărbatul, în cuibul casei pe care o înălțaseră cu atâta trudă...

Toate acestea s-au repetat de-a lungul unei vieți, în salaturi proiectate pe o constantă de fier.

Era convinsă că soarta o plămădise pentru ceva măreț. Târziu, mă privea uneori lung, zâmbind fericită. O întrebam, prin ridicarea sprâncenelor, despre ce este vorba.

Știi tu.... *Albumul!* Când o să tipărim noi *Albumul!*

Această liniște de de-asupra lumii a apărat-o de agresiunile vremurilor pe care le-a traversat și care, în mod obișnuit, ar fi dărâmat-o ori ar fi silit-o să fie amară, dar ea n-a fost niciodată nici dărâmată, nici amară. Dimpotrivă, de câtă dulceață, de câtă blândețe, de cât farmec aveai parte când îți era dat să te înalți până la esplanada existenței sale!

Într-o zi din toamna anului 1969, s-a apucat să desfacă o somieră și să scarmene zegrasul la gura sobei în care ardeau gazele. Firește, căpița ierbiilor de mare a luat foc. Din fericire, în baie cada era plină cu apă rece pentru clătirea rufelor, așa că Lenuța, care le spălase cu o zi mai înainte, a stins repede pălălaia, împiedicând întinderea incendiului la celelalte camere, în una din ele aflându-se un copil în leagăn... Cum era de așteptat, tanti Didica a minimalizat deopotrivă întâmplarea și perspectivele ei, întrebându-mă senină, cum tocmai mă întorsesem de la facultate, dacă i-am cumpărat ciocolată...

M-am hotărât pe loc să angajez o menajeră și așa am adus-o dintr-un sat din Moldova pe Aneta, femeie vrednică, deșteaptă, dar cumplit de orgolioasă, de fatalistă și de sofisticată, tezaur de eresuri și virtuți divinatorii, deprinse o viață în Tochilea ei de sub poala pădurii Colonoasa, vecină cu Burdusacii mei natali. Personalități puternice amândouă, se purtau una față de alta ca un catod față de un alt catod. Mândră, Aneta avea o sensibilitate maladivă la sfaturi, recomandări și chiar sugestii, fapt ce bloca din start orice inițiativă a celui ce se întâmpla să-i fie stăpân. Trăise singură cu gândurile ei, silită să se mărite cu un surdomut

ce putea să-i fie tată. După moarte, a acceptat invitația mea, ceea ce echivala cu a fugi în lume...

Într-o dimineață însorită de mai, ne-am întâmpinat toți trei pe scările din fața casei. Tocmai sosiseră rândunelele la cuibul de anul trecut, meremetisit deasupra unei doze electrice, și ne priveau cu boaba de piper lăcuit a ochilor, așezate în cuib una lângă alta, într-o gingașă drăgălășenie conjugală.

- Drăguțele! Cum au venit ele tocmai de la cataractele Nilului și se odihnesc amândouă în cuib!, se bucură cu glas cântat tanti Didica, ieșind din verticalitățile ei...

Aneta se apropie de urechea mea, șoptindu-mi sentențios:

- Anul ăsta moare cucoana!

- De unde ai mai scos-o ?

- A văzut întâia oară amândouă rândunicile în cuib.

Treceau lunile și nu se întâmpla nimic. Veni decembrie, și, pe la Sfântul Nicolae, i-am spus:

- Vezi, Aneto, am intrat bine în ultima lună a anului și cucoana trăiește!

- Mai este până s-o termina luna!, răspuse Aneta sec.

Veni Crăciunul. Însuflețire, colinde, precipitări, febre sacre, bunătați...

- Iată și Crăciunul, Aneto, și cucoana trăiește!

- Până nu ajungi la pârâu să nu ridici poalele...

Seara, în capul mesei, tanti Didica a toastat, ne-a amintit că e Dacă, ne-a făcut cu ochiul, îndemnându-ne, lucru straniu, ca la anul să-i aprindem o lumânare... Ca un fulger rece, mi-a trecut prin minte vaticinația Anetei și imaginea crematoriului, unde bătrâna mea mătușă hotărâse să fie incinerată. Ca toți cei din familia ei și a soțului, deși coborâtor din preoți ortodocși...

- Lasă și matală chestia asta! Ia, mai degrabă, și mănâncă. Uite piftie, uite friptură!

- Eu și friptură? În viața mea n-am mâncat friptură!

Vorbă să fie!

Și tot ea, revenind la o vorbă mai veche:

- Să nu-ți faci griji cu mine: într-o zi – hâc! – și-ai scăpat de Didica...

A doua zi a ieșit din liniștea ei. A luat camerele la rând:

- Deschide ferestrele, nu vezi ce fum e-n toată casa?

Nu era nici un fum. . .

A treia zi, întorcându-mă seara acasă, m-a surprins de departe lumina excesivă a casei. Aneta mă întâmpină în stradă:

- A murit cucoana! A făcut: hâc! și dusă a fost... Drăguțele de rândunele! reflectă Aneta biruitoare, intrând în liniștea ei metafizică, în ironie și-n casă.

După treizeci de ani de la despărțire, Didica îl regăsi pe Nicu. O aștepta în calmul celestului cuib, pentru ca singurătățile să li se împlinescă, de data aceasta pentru totdeauna.

Dintr-o haltă părăsită

Cassian Maria SPIRIDON

* * *

într-o anume primăvară
plină de încântarea începutului
am știut că nu mai sînt tînăr
pulsă în mine o inimă care se revărsa
putea fi bucurie sau dragoste
cutremurătoarea suferință a pierderii
sau palida haină a indiferenței
carnea rămînea iubitoare
sufletul îndelung răbdător

întreb
unde mergeți voi șiruri de case
unde vă călătoriți oameni și păsări/
animale diverse
voi arbori și fire vorbitoare/ de iarbă
cătrecine/
cu atîta fervoare și pline de viață
unde plecați voi călătoarelor
în care țări/ pe ce maluri
ostenite/ vă opriți pașii

de sus/ de foarte de sus
o femeie privește
în vale/ frumos rînduită
e mulțimea de cruci
mai adînc/ la păscut/ e cireada
la ieșirea din sat/
după mulțimea de vite/ e tîrgul
cu oameni/ mașini/ numeroase tarabe...

e singură femeia pe-nălțime
născătoarea descoperă/ în vîlmășag
/ acel amestec de carne și unelte/
un ochi ce priveghează

Mihai CIMPOI

Revista „Meșterul Manole“ și „universitatea românească“

Apariția antologiei revistei „Meșterul Manole“ datorată istoricului literar Al. Husar („Meșterul Manole“, antologie literară, studiu introductiv de Al. Husar, Editura Fundației Culturale „Memoria“, București, 2004) comportă semnificația unui eveniment cultural deosebit. Este un act cultural *recuperator* sub toate aspectele: în primul rând, este scoasă energic din conul de umbră al anonimatului o revistă cu o orientare programatică îndrăzneată ce își propune o continuitate, dar și o revoluționare a tradiției; în al doilea rând, i se conturează în linii esențiale *personalitatea* culturală, estetică, literară; în al treilea rând, se face portretul în grup al fondatorilor și colaboratorilor ei, animați de imperativul „universității românești“; în al patrulea rând, valorificarea antologică a revistei este realizată prin raportarea la procesul de integrare europeană de azi.

Am putea spune că e un proiectabil abil manevrat de antologator, care îndreaptă alternativ și cu intensitate maximă luminile ba asupra obiectivelor programatice, ba asupra personalităților care au format revista și s-au format în cadrul ei, ba asupra antologării textelor ca atare, ba asupra reconsiderării respective (mai cu seamă prin interviuri, mărturii din ultimele două-trei decenii).

Modelul recunoscut este antologia literară a „Gândirii“, alcătuită de distinsul cărturar Emil Pinteș și care cuprinde un evantai spectaculos al textelor celor 180 de autori publicați: poezie, proză, eseu, dramaturgie, memorialistică etc.

Așa cum mărturisește Vintilă Horia, neîndoielnic personalitatea cea mai proeminentă care se „zidește“ cu entuziasm juvenil, narcisico-prometeic, în *Meșterul Manole*, fondatorii erau obsedați de „ideea unei afirmări europene a culturii românești“. Printre cei care și-au pus fervoarea în proiect au mai fost de la bun început Ovid Caledoni, Horia Hițulescu, Axente Sever Popovici, Ion Șugariu, Miron Suru, pe parcurs adăugându-li-se Ștefan Baciu, Ștefan Stănescu, Ion Aurel Manolescu, iar din provinciile îndepărtate Grigore Popa, Mihai Beniuc, Mihai Chirnoagă, Octav Șuluțiu, Mircea Streinul, George Meniuc sau Marcelo Camilucci, pe atunci profesor la Bologna, pictorii Ion Mirea și Rud. Rybiczka.

Ceea ce se remarcă în mod prioritar este *pathosul tineresc*, manifestat deopotrivă sub semnul lui Narcis și Prometeu (după cum precizează Vintilă Horia într-un articol programatic), la care se asociază autohtonul Meșter Manole. Revista își propune, astfel, să fie a „tinerei generații literare și artistice a României de astăzi“, adică a „generației de la 1939“, cum o definea același Vintilă Horia. Programul conjugă, într-o învederată intenție contrapunc-

tică, o orientare *prototipică* și o alta *antitipică*, considerată complementară. La baza acestuia stă conștiința *manolismului*, ca dat ontologic al culturii românești: suntem supuși unui fatum al *reînțepirii* permanente; ca să reconstruim e nevoie de *sacrificiu*.

Prototipismul și *antitipismul* intră într-o ecuație delicată sub imperiul *moderației* cu care se impune *continuitatea* în viziunea tinerilor români. „Convorbirile literare“ îndrumau la europeanizare valorică în secolul al XIX-lea; „Sămănătorul“ și „Viața Românească“ promovau un naționalism și un poporanism întregitor; „Gândirea“ apărea ca „expresia cea mai înaltă a geniului autohton“. Toate acestea au urmat o *linie defensivă* a tradiției; de aceea punctul-cheie al programului *antitipic* al „Meșterului Manole“ era firesc să fie ofensivă, „curajul comparației“, depășirea tradiției, provincialismului. Catedrala culturii românești se construia până acum *alături* de catedrala culturii europene; urma de acum să se construiască în interiorul acesteia, figura mitică a Meșterului Manole oferindu-se ca simbol al „puterii de sacrificiu“ în numele frumosului și, în linii largi și istorice, al plămuirii de noi forme de viață, al „posibilității de adaptare la ordinea spirituală a continentului“. Generațiile tinere, după opinia lui Ion Șugariu, „erau chemate să încerce transpunerea acestor probleme (a problemelor esențiale ale culturii românești – *n.n.*) pe plan universal, depășind limitele impuse de etnic și atacând direct *esențialul*“.

Se teoretiza, în acest context programatic, modelul unei *centrări*: nevoia unui centru o impunea spectacolul unei lumi care-și caută un sprijin, un ideal, un centru care să justifice o nouă epocă creatoare: „Voiam să arătăm, se spunea în manifestul revistei, că noi suntem sprijinul și centrul acesteia, că noua cultură europeană e posibilă din participarea conștientă la efortul creației românești“. Prin această *centrare* se urmărea și depășirea destinului minor, plat și retrograd al României, despre care vorbea, de altfel, și Emil Cioran.

Spiritul de gașcă sau de cenaclu prohibit nu era încurajat de corifeii revistei, care trebuia să reprezinte „elanul către frumos al întregii României tinere“. Așa cum remarcă pe bună dreptate antologatorul în prefață, revista invocă ferma conștiință a unei generații ai cărei tineri se vedeau unitari în aspirațiile lor, racordate la „expresia unei comunități spirituale largi“: „Astfel, dacă pe axa succesiunii sau axa diacronică, se orientau pe firul tradiției, al adevărului național, cu respect și înțelegere, cu diferențe față de ascendenții lor, un model pe linia continuității, în același timp pe axa sincronică, a simultaneității și-au pus cu încredere și gravitate problemele mari

ale timpului lor“ (p. 13).

Revista „Meșterul Manole“ prezintă un deosebit interes – din perspectiva zilei de azi – în ce privește modelul de artă nouă, de sensibilitate modernizată (antipică), deci necaracteristică întru totul tradiției, deși nu consideră temeiul prototipic al acesteia.

Vintilă Horia postulează o *estetică a non-existenței* (nr.1-3, 1940), care nu ține de experiență, ci de „posibilitatea de a interpreta o lume care nu e aceea a fiecărui om în parte, ci a creatorului însuși“. Individualismul și subiectivismul prozei moderne, pe care o ilustrează la modul cel mai strălucit Giovanni Papini (în *Un om sfârșit*) este dimensiunea întemeietoare a unei „arte noi“. Geniul sau talentul sunt singurele cauze ale unei adevărate opere de artă. Estetica non-existenței concepe arta ca o „revelare a misterului“ (în sensul lui Blaga) și ca „o insulă despărțită de continentul vieții practice“ (Tilgher) și este singura estetică valabilă.

Literatura română cere imperativ, după Vintilă Horia, „dizolvarea realismului“, concentrarea în timpuri și simboluri *nenaturale*, îmbinarea simbolismului cu fantasticul romantic pe care o poate impune noua artă. Această îmbinare ar fi prototipul artei ideale, denumită „*fantasimbolism*“.

Totuși, revista nu abandonează tiparele de estetică prototipică, adică clasicistă, „maioresciană“, „eminesciană“. Ion Șugariu constată cu tristețe că majoritatea cărților trimise spre recenzare conțin „o întregă tufărie de figuri stilistice, absolut inutile“ și că se găsește în ele de toate, numai *poesie* adevărată nu. Sunt invocate, în acest context, observațiunile și recomandările lui Titu Maiorescu, precum și „modul de a ciopli în piatră, cu minuțiozitate, fiecare vers“ al lui Eminescu.

Am putea conchide, consultând și textele literare propriu-zise publicate, că programul estetic și general-cultural se pune sub semnul unui neoclasicism și neoromantism postsimbolist. Este și ceea ce constată antologatorul: „Alături de Vintilă Horia, cu poemele sale luminoase din *Cartea omului*, Ovid Caledoniu cu poezia sa cu întinse aripi în zări și „nemângâiatul menestrel“ Ion Șugariu cu poezii nu lipsite de farmec și eleganță, ce-i vor apărea în volumul *Paradisul peregrinar* și ciclul *Santa Lucia*, și-au înscris în coloanele ei semnătura poeți ca Virgil Carianopol, Ștefan Baci, Mihai Beniuc, Ion Frunzetti, Vlaicu Bârna sau Radu Stanca și George Popa (cel din Ardeal), spre a nu vorbi de vârstnicii Ștefan Stănescu și Simion Stolnicu, intrați în istoria literaturii române. Cultivau aici o poezie de o rară decență, cântând iubirea și prietenia, o erotică fină și delicată, o religiozitate discretă și cumpănită, în versuri ce nu-și pierd căldura și vivacitatea, o poezie de afecte și mai puțin de efecte, în respectul formelor și tiparelor clasice, mișcând nu atât prin culoare cât prin esența unor poeți ale căror nume nu se vor stinge“ (p. 16).

Universalizarea, plecată dintr-o esență românească, se iluzionează atât prin preocupările filosofice (Grigore Popa susține o teză de doctorat despre Kierkegaard), prin cultivarea unor *pattern*-uri („Ovid Caledoniu trăia din Rilke și Angelus Silesius“), prin publicarea de traduceri și de articole despre literatura franceză, germană sau italiană despre cultura universală și prin căutarea de colaboratori în Franța, Italia și Spania („ca să ne mutăm în Europa“, precizează Vintilă Horia).

Nu sunt uitate provinciile, rubricile revistei conținând poezii de basarabeanul George Meniuc (*Acestui Aprilie, Șerpui*) și o recenzie la volumul acestuia, *Interior cosmic*, o prezentare a culegerii *Poesii*, premiată de Societatea Scriitorilor Basarabeni, precum și un articol despre literatura bucovineană cu referințe la Mircea Streinul, Traian Chelariu, George Drumur, N. Roșca, Liviu Rusu.

Viața scurtă a revistei „Meșterul Manole“ (ianuarie 1939 – ianuarie-aprilie 1942), care își încetează apariția din cauza morții eroice a lui Ion Șugariu, a rămânerii în Occident a lui Vintilă Horia, condamnat în țară, a marginalizării lui Ovid Caledoniu, și care a zăcut în fondurile secrete ale marilor biblioteci timp de 50 de ani, apare, datorită strădaniilor lui Al. Husar, cu toate luminile și umbrele ei. (Era cazul să fie antologat și manifestul ei publicat în *Decalogul* la 15 octombrie 1937).

Antologia, făcută chiar de un membru al grupării „Meșterul Manole“, umple un gol în bibliografia literară românească și ne pune la îndemână tabloul valoric al unei reviste care se înscrie organic în succesiunea diacronic/sincronică a marilor publicații.

În contextul europenizării noastre de azi și al dialogului multicultural, Alexandru Husar reia și rediscută, cu patetism lucid și cu o documentare erudită, ceea ce s-ar putea numi dosarul istoric al identității românești, mai cu seamă sub aspectul *misiunii* pe care o avem de îndeplinit ca popor ce ține de latinătate și de europenitatea esențială, nu periferică, secundară (Alexandru Husar, *Avem o misiune*, Redacția Publicațiilor pentru străinătate, București, 2004).

Alexandru Husar apare aici ca un publicist de temeinică formație clasică, eminesciană am zice, care pune documentul pe tapet spre a-și susține reperele logice ale demonstrației și evidența de neclintit a *adevărului*. În acest scop citează abundent, pe alocuri cu efect rebarbativ chiar, se reîntoarce obsesiv la sursele documentare, apelează la reconfirmări și reluarea persuasivă a firului expunerii. Este o ciudătenie a obsesiei reafirmării/reconfirmării adevărului, sprijinită de „munții“ de documente. Această arguție este explicabilă și prin faptul că credința în misiune trece prin grele încercări și printr-o resurrecție a nihilismului, complexului de inferioritate. Argumentul suprem este mereu afixat: „... fiecare popor îndeplinește (sau poate îndeplini) o misiune care devine suprema justificare a existenței sale“ (p. 6).

Privirea lui Clio

Cristian SANDACHE

România sub teroarea realismului socialist

În *Viata ca o pradă*, Marin Preda evoca o discuție pe care o avusese prin anii 50' cu Nicolae Moraru, cel care, în acea perioadă, era considerat una dintre autoritățile criticii literare din România. Personajul era în realitate un agitator, sumar sub aspect intelectual, dar fanatizat la extrem, probând o remarcabilă vocație a respingerii valorilor autentice. Surprins de mărturisirea tânărului Preda, care îi declarase cu nonșalanță că se afla în curs de elaborare al unui roman, criticul improvizat îl bombardează cu întrebări de o platitudine deconcertantă, al căror scop era acela de a-i demonstra autorului *Morometilor* că un scriitor trebuie mai presus de talent, să fie un ideolog, altminteri opera sa riscând să-și piardă orice substanță axiologică: "*Arta e ideologie și dacă ești de acord cu acest punct de vedere, putem mai ușor să discutăm despre modul specific cu care arta exprimă o concepție despre lume*". (1)

După 1945, opinia publică din România asista cu stupefacție la o amplificare a procesului de comunizare a țării, astfel încât nici literatura nu făcea excepție în această privință. Ca și Nicolae Moraru, un alt ilustru necunoscut în peisajul culturii - Mihai Novicov (propulsat însă din 1948 director în Ministerul Artelor) îi sfătuia pe scriitori să nu uite nici un moment că datoria lor era aceea de a crea opere care să echivaleze cu tot atâtea contribuții la "*lupta și eforturile poporului*". (2)

Atmosfera intelectuală oficială era una tensionată, amintind de episoadele vânătorilor de vrăjitoare. Convenția de Armistițiu, încheiată între guvernul URSS și guvernul României în 1944 prevedea, în articolul 16, "*scoaterea din circulație, până la 1 august 1945, a tuturor publicațiilor fasciste, legionare sau naziste*". O primă listă de tipărituri interzise a fost publicată în "*Monitorul Oficial*" din martie 1945 și a avut caracter de lege: orice publicație indicată aici era interzisă, scoasă din circulație sau pur și simplu distrusă, în vreme ce posesorii sau difuzorii lor, după această dată, erau pedepsiți de lege. La 1 iulie 1946 a fost tipărit un volum (156 pagini) cu aproximativ 2000 de titluri interzise din limba română, dar și din alte limbi de circulație din România. (3)

Într-un peisaj cultural traumatizant, "teoreticienii" realismului socialist constituiau adevărate echipe de șoc, rolul lor fiind acela de a fetișiza presupusa calitate axiolo-

gică a marxism-leninismului. Printr-un demers invers aceluia logic, care pleacă de la premise către concluzii, se ajungea astfel la o întemeiere complexă, sinergică, a propriilor convingeri, în planul existenței și al cunoașterii, specifică modului religios de înțelegere a lumii. Același neobosit autor de îndemnuri - Mihai No-vicov, anunța opinia publică despre faptul că făcuse o "descoperire" conceptuală uluitoare: "*Epoca noastră este prima în care răspunsurile obiectiv adevărate au fost găsite*". (4)

Cuprins de frenezie, Leonte Răutu se arăta preocupat de combaterea fenomenului cosmopolit care (în opinia sa) pri-cinuise un rău imens culturii române. Credea că literatura s-ar fi aflat sub nefasta influență a lui Titu Maiorescu, criticul făcându-se vinovat de falsificarea întregii istorii a acesteia. (5)

Cosmopolitismul asupra căruia își exercita Răutu scalpelul idiosincraziilor sale, s-ar fi caracterizat printr-o prea mare apetență pentru modelele romantice și idealiste, în detrimentul schemelor de inspirație materialist-marxistă. Evident, excepția "fericită" o reprezenta Constantin Dobrogeanu Gherea. Alături de Titu Maiorescu, aspru criticat era și Eugen Lovinescu, descris ca fiind un fals teoretician literar, care s-ar fi rezumat doar la a copia într-o manieră "*servilă*" stilul "*decadent*" de radiografiere al creațiilor literare, specific criticii burgheze. Actualitatea ar fi oferit posibilitatea unei reorientări fundamentale a actului critic: "*Ce contrast izbitor între aceste putrede teorii cosmopolite și principiile pe care se întemeiază relațiile de tip nou ce s-au statornicit între cultura noastră și cultura sovietică*". (6)

Un atac virulent la adresa *Istoriei literaturii române* editată de către George Călinescu în 1941 îl avea ca autor (în 1945) pe Isac Ludo, publicist și romancier nelipsit de o anumită vervă pamfletară, dar stăpânit de fixații care îi obturau orice obiectivitate a analizei. În opinia lui Ludo, Călinescu s-ar fi discreditat atât sub aspect estetic, cât mai ales moral, prin aceea că nu își revizuiuse în chip radical mica ediție a *Istoriei* sale, (apărută în 1945), neeliminând unele nume de autori care n-ar mai fi meritat să figureze într-o asemenea lucrare. Furibund, Ludo îi nominaliza pe I.Brătescu-Voinești, Liviu Rebreanu, Nichifor Crainic, Radu Gyr sau Nae Ionescu, pe care-i considera exponenții

unei gândiri retrograde, emblematică pentru curentul ideologic al legionarismului. Toți aceștia ar fi fost dominați de un șovinism excesiv, fiind exponențiali pentru inspirarea cumplitelor crime ale extremei-drepte din România. (7)

În 1949, Ion Vitner (stomatolog de profesie) publica *“Problema moștenirii literare”*, (o broșură cu pretenții de program estetic formator) în care reexamina junimismul, pe care îl opunea modelului critic reprezentat de Constantin Dobrogeanu Gherea, acesta din urmă fiind considerat singurul cu adevărat viabil. Totodată, versificatori submediocri, precum Traian Demetrescu, Gheorghe din Moldova sau Ion Păun-Pincio deveneau mari lirici ai literelor românești. Lor li se vor adăuga Theodor Neculuță și A.Toma.

Cu *Pasiunea lui Pavel Corceaghin* (1949), Ion Vitner se depășea pe sine și proclama nocivitatea dadaismului, futurismului și suprarealismului, a *“naționalismului șovin”* și a *“misticii dezlănțuite”*. Mihai Eminescu ar fi fost exponentul gustului estetic al burgheziei, un poet al culorilor sumbre, dominat de melancoliei morbide, viziunea liricii sale fiind de neacceptat în noul context istoric. Lucian Blaga s-ar fi făcut și el *“vinovat”* de a fi fost creatorul unui sistem filosofic întunecat, ascuns sub lițoliul unei mistici *“întortocheate”*, puternic tributară influențelor decadentismului german și motivelor folclorice impregnate de o religiozitate primitivă.

Concomitent, sunt impuși (dar mai ales popularizați) autori considerați reprezentativi pentru noul curent estetic al momentului. Scrierile acestora vor fi editate în tiraje impresionante. De pildă, romanul lui Alexandru Jar (*Sfârșitul jalbelor*) va cunoaște în doar doi ani, două ediții cu un tiraj de 50.000 de exemplare, nuvela *Noaptea din iunie* de Petru Dumitriu va apare într-un tiraj de aproape 60.000 de exemplare, iar *Oțel și pâine* (roman tezig emblematic al mediului industrial) de Ion Călugăru, va invada și el librăriile într-un tiraj de 30.000 de exemplare. (8)

Estetica lasă locul angrenajului propagandistic, schemelor, falsului copios. O imensă galerie de personaje convenționale populează aceste scrieri, semănând cu niște roboți grotești programați să emită lozinci și să se miște mereu impersonal și nefiresc. Eroii pozitivi ne apar adesea mai antipatici prin schematismul ce-i caracterizează, decât aceia care simbolizează principiile negative, opuse elanului *“revoluționar”*. Explicația trebuie căutată în primul rând în lipsa de talent a autorilor, proclamați peste noapte mari creatori, beneficiind de nesperate onoruri și avantaje din partea autorităților. Conștiința individului e extirpată în aceste texte, fiind înlocuită cu conștiința mulțimilor în

marș victorios, conștiința *“colectivității”*, investită cu atributele perfecțiunii. *“Masele”* nu greșesc niciodată și capacitatea lor de a impune ritmul istoriei nu mai e negat decât de dușmanii intratabili ai marxism-leninismului. Inevitabil însă, dușmanii de clasă vor fi învinși, iar eroii biruitori vor rosti la final autentice discursuri propagandistice în conformitate cu liniile dogmei oficiale. Excelente observații asupra climatului intelectual al epocii se regăsesc la Marin Preda. Cu toate limitele inerente impuse de către sistemul politic al vremii (în ciuda unei aparente relaxări ideologice ale cărei începuturi datează din 1963), prozatorul a reușit să radiografieze inteligent și amar esența răului reprezentat de realismul socialist. În opinia sa, *“niciodată, poate, spiritul primar agresiv n-a avut o bază de idei mai solidă ca în această jumătate de secol”*. (9)

Preda observa că, în România postbelică, valorile autentice fuseseră supuse unui *“tir neslăbit, timp de un deceniu, și aduși la judecată scriitorii clasici și contemporani care n-au înțeles cutare ridicare a țăranilor, sau cutare manifest muncitoresc care se produsese în timpul existenței lor, spunându-se chiar și atunci când realități biografice și de istorie literară constituiau o dovadă că acel clasic sau contemporan nu avusese cum să devină partizan al ideilor lui Karl Marx: cu atât mai rău pentru el, îl vom scoate din manualele școlare și îl vom rade din conștiința publică”*. (10)

Valorile autentice ale literaturii române erau ținute sub obroc, în vreme ce impostura își derula cu energie arsenalu-i propagandistic. Din păcate, au existat și critici literari (ce se vor dovedi ulterior valoroși), care inițial s-au remarcat printr-un zel proletcultist incontestabil. Paul Georgescu (care va deveni și unul dintre remarcabilii romancieri români de după 1967) exersa cu sârg temele indigeste ale jdanovismului în literatură, fiind convins că scriitorul nu-și aparține sieși ci proletariatului angajat în lupta pentru triumful deplin al socialismului. Un asemenea creator (în viziunea de tinerețe a lui Paul Georgescu) semăna cu un învățăcel care privea către dogma de partid cu o atenție mereu trează: *“Este deci firesc ca scriitorii noștri, patrioți, însuflețiți de spirit de partid, să considere îndrumarea literaturii de către partid drept principiu de bază al activității lor creatoare”*. (11)

Un alt exemplu trist în această privință ne e oferit de către Ovid. S. Crohmălniceanu (critic literar de mare mobilitate intelectuală, autorul unor scrieri de referință în domeniu), dar care se lăsa și el sedus, la începuturile carierei, de șabloanele realismului socialist. Pentru Crohmălniceanu, realismul socialist n-ar fi reprezentat în

acei ani o formulă întâmplătoare, o simplă culegere de texte propagandistice ci, “o noțiune profundă, elaborată de însăși practica vieții”. (12)

De altfel, exegeții operei lui Ovid S. Crohmălniceanu sunt unanim de acord în a considera că textele sale de tinerete sunt astăzi aproape de neutilizat, fiind impregnate de virusul tezismului, supraviețuind ici-colo mici insule de virtuozitate stilistică, probând totuși că autorul lor era un ins cu numeroase lecturi parcurse. Ce deosebire între aceste tentative critice eșuate și cele trei volume apărute în anii 70' și care se constituie într-o excelentă analiză a literaturii române interbelice!

În 1951, apărea *Drum fără pulber*, romanul lui Petru Dumitriu, ce se dorea un elogiu al construirii canalului Dunăre - Marea Neagră. Masiv (666 de pagini), el a fost elogiat pentru faptul că ar fi respectat întocmai rețetarul estetic al realism-socialismului. Paradoxal e faptul că talentul excepțional al autorului a reușit să salveze unele imagini de la uitare, în această privință, o serie de descrieri ale naturii aspre a Dobrogei reținându-se prin desenul lor sigur. Pe ansamblu însă, miza pe care a pariat Dumitriu s-a dovedit falimentară, iar construcția epică e un eșec. Nici un ecou omenesc nu pare să răzbată din această cetate uriașă, cu o multitudine de creneluri și de turnuri, izbutite ca și concepție, dar părând ivită dintr-o planetă a morții și a frigului. Deși personajele care populează paginile cărții se numără cu sutele, ele sunt neverosimile, de parcă scriitorul le-ar fi privit prin sticlă. Mulțimile de muncitori (veritabil Turn Babel al specializărilor industriale) defilează absurd sub privirile marilor moguli ai comunismului, uriașele portrete ale acestora fiind purtate cu venerație religioasă de către constructorii lumii noi. Gulagul distrugător de vieți este absent din roman (și cum oare s-ar fi putut altfel?), fiind înlocuit de o atmosferă sărbătorească exacerbată, de Potemkiniadă. Aceeși atmosferă oficială e atotputernică în epocă, iar artizanii ei erau considerați în acel moment veritabile vedete ale literelor din România. Sașa Pană scrie *Pentru libertate* (1945), Felix Aderca - *Revolte* (1945), Cristian Sârbu tipărește *Daruri pentru cocioabe* (1944), Zaharia Stancu - *Zile de lagăr* (1945), Eugen Jebeleanu - *Ceea ce nu se uită* (1945), Mihail Sadoveanu - *Lumina vine de la Răsărit* (1945), Mihai Beniuc - *Un om așteaptă răsăritul* (1946), Ion Popescu Puturi - *Prima noapte la Doftana* (1946), A.G. Vaida - *Prăbușirea Doftanei* (1947), Toma George Maiorescu - *Lespezi pe un veac apus* (1947), Dumitru Corbea - *Torente* (1946) etc.

În 1956 are loc primul congres al scriitorilor din Republica Populară Română, ocazie cu care comandamentele jdanovismului în literatură vor fi reafirmate cu

aceeași energie kafkiană. Publicațiile vremii se întrec în teoretizări care mai de care mai aberante privind tema, dar sărăcia ideilor creează mai curând efecte de un umor absurd.

În opinia diriguitorilor culturii, realismul socialist ar fi reprezentat cea mai “*deplină reflectare a adevărului obiectiv*”. (13)

Prin contrast, burghezia ar fi avut o atitudine condamnabilă față de realitate, definită drept “*obiectivistă*”. Criticul literar trebuia să-și modifice în mod radical atitudinea față de operele analizate. Era nevoit să devină un critic “*combativ*”, călăuzit în construirea judecăților sale de valoare, nu după criteriul estetic, ci după spiritul “*partinic*” care ar fi fost conținut sau nu în scrierile lecturate: “*Să susțină cu tărie tot ce e nou și înaintat, să descopere și să combată cu fermitate tendințele de cocoloșire a lipsurilor de care suferă unele cărți în ce privește conținutul lor de idei și nivelul de măiestrie artistică*”. (14)

Se remarca, prin excesul de zel ideologic, poetul Mihai Beniuc care oferea sfaturi confrăților mai tineri în sensul conceperii unor opere care să fie cât mai strâns conectate la realitățile “*exceptionale*” ale noului ev comunist. Liric talentat, afirmat încă din perioada interbelică, Beniuc va fi printre primii intelectuali care au aderat fără nici o ezitare la noua putere instalată în România. Dorința aproape patologică de afirmare (una dintre trăsăturile sale caracteristice) l-a determinat să se transforme într-un adevărat propagandist al realismului socialist. Poezia, în viziunea lui Beniuc, trebuia să se elibereze de tenebrele idealismului burghez (mai mereu la el echivalent cu șovinismul și cu fascismul), pentru a deveni o oglindă a realizărilor “*oamenilor muncii*”. Mihai Beniuc dorea un folclor de tip “*nou*”, care să proslăvească agricultura de tip colectivist și prietenia cu URSS. În acest sens, afirma că textele brigăzilor artistice de agitație ar putea constitui excelente surse de inspirație pentru creatorii generației postbelice. (15)

Unul dintre vârfulurile liricii românești era considerat a fi fost Dan Deșliu, autorul mai multor volume de versuri agitatorice, nule ca valoare estetică, dar mult gustate de către oficialități. Fost actor, Deșliu era un temperament vulcanic, înclinat către gestică spectaculoasă, generatoare de efecte emoționale sigure. În fapt, el și-a păstrat mereu o anumită dimensiune histrionică, vizibilă în volumele publicate cu deosebire în perioada 1949-1958. S-a dorit un fel de Maiakovski al românilor, dar era lipsit de imaginația marelui liric sovietic. A fost, prin excelență, cântărețul simbolurilor stalinismului aflat la apogeu, începând de la portretele marelui timonier al popoarelor și continuând cu

obiectivele industriale care începeau să se construiască în România, în acei ani: fabrici de tot felul, hidrocentrale, exploatații agricole etc. Modelul liric nemărturisit al lui Dan Deșliu pare să fi fost balada populară, dar rezultatele pe care le obține sunt uneori comice. (Cazul poemului închinat planului de producție, devenit în viziunea lui - "Tovarășul", o ființă vie căreia era obligatoriu să i se aducă cel mai fierbinte omagiu) (16)

Sub aspect instituțional, în 1951, Editura de Stat și Editura pentru Literatură și Artă vor fuziona în Editura de Stat pentru Literatură și Artă, singura cu profil literar, alături de Editura Cartea Rusă, specializată pe traduceri din literatura rusă și sovietică, precum și de Editura Tineretului. În acest sens, Mihai Roller scria entuziasmat, în 1952: "Pentru prima oară în țara noastră cultura a devenit cu adevărat liberă, tipografiile și depozitele de hârtie fiind astăzi ale statului, care le pune la dispoziția oamenilor muncii grupați în organizații obștești". (17)

Personalități de prestigiu au fost înlăturate din învățământul superior: Lucian Blaga, Tudor Vianu, George Călinescu, Liviu Rusu ș.a. și numiți Leonte Răutu, Nicolae Moraru, Mihai Novicov, Ion Vitner, C.I.Gulian, Ov.S.Crohmălniceanu, Savin Bratu, Marcel Breazu, Nicolae Tertulian, Paul Georgescu, George Macovescu, Vicu Mândra, Mitu Grossu, Paul Cornea ș.a. (18)

Mihail Sadoveanu se alătură corului de adulatori ai noii orânduiri, venind cu marele său prestigiu scriitoricesc. În epocă, el a fost, de altfel, unul dintre cei mai activi susținători ai modelului sovietic, pe care-l considera un adevărat miracol politico-economic. Vizitând URSS după 1944, Sadoveanu și-a adunat impresiile atât între coperti de volum cât și în diferite articole răspândite ocazional în publicațiile vremii. Nota comună a acestor texte este jubi-lația, entuziasmul fără zăgaz, admirația aproape religioasă. Pentru prozatorul moldovean, spațiul sovietic e un teritoriu al miracolelor, unde oamenii s-au eliberat pentru vecie de orice împilare. Notează febril emoțiile pe care le încearcă străbătând diferite orașe, sau localități rurale și pretutindeni vede doar biruința comunismului, metamorfozat într-o nouă religie mondială. Fabricile și colhozurile îi produc revelații și se gândește cu bucurie că și România are de-acum încolo șansa de a se inspira din marele exemplu sovietic: "Mi-e rușine să mărturisesc că mi s-au umplut ochii de lacrimi". (19)

La revenirea în țară, Mihail Sadoveanu pare pe deplin edificat: "Deci, îmi spun eu, ființa poporului meu, cu tot ce are el propriu și valoros, dobândește un sprijin puternic pe care nu l-a avut niciodată în veacuri. Uniunea Sovietică va fi o putere de garanție a dezvoltării libere a

popoarelor mici învecinate. Astfel văd asigurată deplin justiția pentru poporul meu de țărani" (20)

Era greu de imaginat că, în timp ce oficianții regimului comunist se străduiau din răspuțeri să prezinte în roz realitățile de după 1944, o multitudine de intelectuali (unii dintre ei excepționali) sufereau sau urmau să sufere rigori-le detenției. Printre aceștia, se aflau, desigur, și prozatori, poeți, istorici, filosofi, esești sau publiciști. Unii dintre ei au murit în închisoare. Amintim doar o parte dintre cei care au fost aruncați în temnițe: Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Nicolae Carandino, Romulus Dianu, Mircea Grigorescu, Ion Petrovici, Simion Mehedinți, George Fotino, Nicolae Davidescu, Barbu Solacolum, Nicolae Crevedia, Constantin Brătianu, Gheorghe Brătianu, Constantin C.Giurescu, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Alexandru Lapedatu, Al.Sauciuc Săvescu, Pantelimon Halippa, Ștefan Nenițescu, George Gregorian, D.Iov, Virgil Slăvescu, Dumitru Murărașu, Vasile Militaru, Alexandru Marcu, Nicolae Roșu, Gabriel Drăgan, Ilie Rădulescu, Ion Maxim, Sergiu Dan, Paul Sterian, Dimitrie Cuclin, Emanoil Ciomac, Wolf Eichelburg, H.I.Stahl, Constant Tonegaru, Vasile Voiculescu, Vladimir Streinu, Radu Cioculescu, Barbu Slătineanu, I.D.Sârbu, Mihai Moșandrei, Ion Iovescu, George Ivașcu, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt, Adrian Marino, Aurel Martin, Ion Caraion, Petru Sfetca, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Ștefan Augustin Doinaș, Horia Stanca, Leonid Dimov, Ion Negoieșcu, Edgar Papu, Alexandru Paleologu, Alexandru Ivasiuc, Paul Goma, Marcel Petrișor, Dinu Pillat, Neagu Rădulescu, Al.O. Teodoreanu, Mircea Florian, Mihai Ursachi, Emil Manu ș.a.

Alții s-au expatriat: Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Pamfil Șeicaru, Mihai Nicolescu, Emil Turdeanu, N.I.Herescu, Alexandru Busuioceanu, George Enescu, Constantin Brâncuși, Horia Stamatu, Constantin Brăiloiu, Ștefan Baciu, Aron Cotruș, Basil Munteanu, Alexandru Ciorănescu, Virgil Ierunca, Pavel Chihaiia, Vintilă Horia, Lucian Boz, George Uscătescu, Ion Cușa, Monica Lovinescu, Constantin Silvestri, Petru Dumitriu, Ben Corlaci, Ilie Păunescu, Ilie Constantin, Petru Popescu, Matei Călinescu, Alexandru Lungu, Dumitru Țepeneag, Virgil Tănase, Virgil Nemoianu, Gabriela Melinescu, George Bălan, Paul Goma ș.a.

Demersul nostru ar fi incomplet, dacă nu am aminti și o parte a diriguitorilor propagandei și agitației comuniste a perioadei, personaje care și-au adus o contribuție importantă la îndoctrinarea poporului român, la încercarea de formare a așa-numitului "om nou" (aberație specifică altminteri tuturor regimurilor totalitare), la încercarea de dis-

trugere a culturii și a tradițiilor naționale: Mihai Roller, Nicolae Goldberger, Pavel Țugui, Ștefan Voicu, Traian Șelmaru, Sorin Toma, Silviu Brucan, Nestor Ignat, Nicolae Moraru, Miron Radu Paraschivescu, Paul Niculescu-Mizil, Manea Mănescu ș.a.

Semnificativă pentru conceptul de “*om nou*” (pe care o întregă literatură aflată sub semnul realismului socialist îl cultiva cu o neobișnuită frenezie) este și o imagine creionată de către Leon Troțki, încă din 1924, pe care I.V.Stalin se pare că și-a însușit-o ulterior: “*Omul își va putea controla emoțiile, ridicându-și instinctele la înălțimea conștiinței, făcându-le transparente, reușind să creeze un tip biologic superior, un supraom. (...) Tipul uman mediu va ajunge la anvergura unui Aristotel, Goethe sau Marx. Iar dincolo de toate acestea vi se vor arăta culmi și mai înalte*”. (21)

Utopia ajunsese, în sfârșit, la putere...

1. Marin Preda, *Viața ca o pradă*, Ed.Cartea Românească, București, 1979, p.180.
2. “*Flacăra*”, 9 mai 1948.
3. Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române. Ipoteze de sociologie literară (1944-1989)*, Ed.D.B.H., București, 1999, p.49.
4. Mihai Novicov, *Principiul leninist al spiritului de partid și unele probleme ale creației literare*. E.S.P.L.A., București, 1956. p.26.
5. “*Lupta de clasă*”, nr.4, octombrie, 1949.
6. Ibidem.
7. “*Răsântia*”, 15 mai 1945.
8. Mihai Novicov, *Pentru libertatea vieții noi*, E.S.P.L.A., București, 1953, p.170.
9. Marin Preda, *Imposibila întoarcere*, Ed.Cartea Românească, București, 1972, p.32.
10. Ibidem, p.34.
11. “*Gazeta literară*”, 3 mai 1956.
12. Apud Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. O carte cu domiciliu forțat (1979-1995). Dialectica puterii - Eseu politologic*, Ed.Humanitas, București, 1995, p.249.
13. “*Contemporanul*”, 22 iunie 1956.
14. Ibidem.
15. “*Contemporanul*”, 17 august 1951.
16. Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, Ed. Albatros, București, 1971, p.214.
17. Mihai Roller, *Istoria RPR.*, Ed.de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1952, p.752.
18. Marin Nițescu, *op.cit.*, p.63.
19. Ibidem, p.174.
20. Ibidem, p.175.
21. Apud Eugen Denize, Cezar Mătă, *România comunistă. Statul și Propaganda. 1948-1953*, Ed.Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005, p.108.

George CALCAN

Limuzina lui Cehov

(fragment)

Mă uit la ziua în care
 Afabil și zîmbitor
 S-a fotografiat împreună cu mine
 Purta un costum cenușiu
 Și o cravată cu dungi verticale
 Era spontan, vesel, volubil
 Permisiv, comunicativ
 Dar și vulnerabil se pare –
 Între poezii elini, italieni, englezi
 polonezi și francezi
 Făcea o figură aparte –
 Din ziua aceea
 Cîte fete și-or fi pus inelul pe deget
 Cîte salvări or fi alergat în goană
 Spre aeroporturi
 Ori poate spre gări
 Cine știe?

Cu siguranță că rîurile
 Care trec prin orașe
 Dar și ziarele apărute
 Și-or fi împlinit misiunea
 Cu destul zel și aplomb
 Cu siguranță că mazărea
 Dulceag uscățivă și strînsă-ntre dinți
 Seamănă undeva
 Cu lacrima spiritului
 Ea se prelinge-n pâstăie
 Și astfel vedem
 Definim oarecum poezia
 Plînsul bolții albastre –
 Pata mongolă a torsului tău
 Indefinit și totuși riguros desenînd
 Conturînd hipnotizată pictura
 Sau pur și simplu miezul nopții de vară
 Ceva să rănească
 Într-un cuib de cenușă uitată...

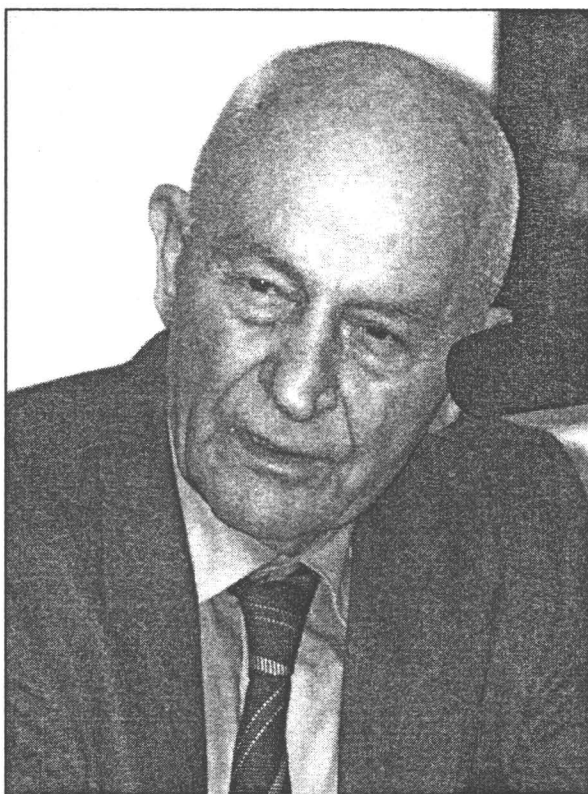
Corneliu ȘTEFANACHE

Steaua numită Octavian Paler

De-a lungul anilor, în vechea mea agendă, unde sunt înscrise adresele și numerele de telefon ale apropiaților, ale cunoscuților mei, periodic am încercuit cu un chenar, poate ca un semn de doliu, numele celor dispăruți dintre noi și am trăit tot afâtea momente copleșit de un sentiment al „deșertăciunii deșertăciunilor”. Nici răsfoirea scrisorilor de la ei sau cărțile lor ce mi le-au trimis cu autograf nu m-au desprins de acest sentiment, ca să pot, cum aș fi vrut, să-mi amintesc unele clipe frumoase trăite împreună. Acum, în trecuta primăvară, am înconjurat cu acel chenar și numele lui Octavian Paler. O personalitate complexă și complicată, un erudit iubitor de adevăr, dar apăsător de o pu-ternică introvertire ce l-a ținut (cum singur a mărturisit public) toată viața ca într-o temniță populată de o lume numai a sa. Cred că Octavian Paler a trecut prin viață ca un însingurat, deși a iubit oamenii și mai ales existența pe acest pământ. Din însingurarea sa a ieșit când și când fie cu o carte îndelung chinuită, fie cu o vorbă irumpată dintr-o firească revoltă față de relele ce le vedea năpădind individul obișnuit, cu care se identifica sufletește. După '89, în editorialele sale din ziare, ca și în aparițiile pe micul ecran, și-a arătat vehement dezamăgirile față de zvârcolirile păguboase și amorale de pe eșichierul politic, considerându-i pe toți actorii din respectivul spațiu o apă și un pământ. Bineînțeles, în izbucnirile sale absolut întemeiate se strecurau și destule naivități nutrite din dragostea lui pentru țara pe care și-o imagina altfel decât apăsată zilnic de tot felul de malversațiuni. Verbul lui vitriolat, îndreptat spre mai marii chinuitoarei noastre tranziții, a supărat pe aceștia și pe oamenii lor. De aceea, dincolo de vorbele protocolare rostite la începutul ultimului său drum, au ajuns la unele televiziuni și satisfacții că distinsul domn Paler s-a dus și chiar înjurături. Așa s-a întâmplat totdeauna la noi și probabil că nu vom scăpa niciodată de o astfel de menta-litate bolnavă...

Nu, nu aș putea spune că m-am numărat printre prietenii lui Octavian Paler (și pun la îndoială faptul că el a avut prieteni). Un apropiat, de, am fost, mai ales când în viața lui de

scriitor s-au ivit evenimente pornite la lucru la ordinele fostei dictaturi, căreia i-ar fi plăcut să-l marginalizeze până la dispariție. Un singur exemplu: poveste urâtă și primejdioasă cu romanul „Un om norocos”. Să ne amintim că în acea vreme, cu o aspră cenzură, destui scriitori, care au încercat să spună niște adevăruri semenilor lor, și l-au

apropiat pe străvechiul Esop, presărându-și cărțile de proză cu „fabule” care puteau fi înțelese, și așa, și așa. Astfel s-au născut pe masa de lucru a lui Octavian Paler romanele „Viața pe un peron” și „Un om norocos”. Dacă primul roman a fost întâmpinat doar cu mârâieli din partea slujitorilor dictaturii (printre ei, vai, și scriitori), al doilea, Norocosul om al lui Octavian Paler i-a adus, imediat după apariție, destule necazuri primejdioase. Romanul a fost „judecat” public de „oamenii muncii”, care l-au condamnat cu vehemență proletară, vehemență publicată de o prestigioasă revistă culturală, la cărma căreia se găsea un scriitor. Cineva spunea pe drept cuvânt că dictatura comunistă a distrus cu o neobișnuită brutalitate partidele politice din România și, prin manevre diabolice, permanente, a reușit să fărâmițeze solidaritatea de breaslă a scri-

itorilor (pentru că aceștia erau considerați un potențial pericol față de „cea mai dreaptă orânduire”), și să facă parti-dulete, de la habotnicii comuniști și găunoși naționaliști, până la liberali, conservatori, țărăniști, liber-schimbiști etc. Deși Octavian Paler și-a început cariera prin partidul unic (alt partid neexistând și apartenența la acesta era pentru marea majoritate a membrilor săi un fel de permis auto), la apariția romanului „Un om norocos”, Octavian Paler, deja alungat de la conducerea ziarului „România liberă”, se afla în partidul său, unul al singurătății.

Cei de sus, de la acea vreme, au hotărât pe atunci ca Norocosul om al lui Octavian Paler să fie judecat și condamnat la Iași de către studenți. Eram director la B.C.U. „M. Eminescu” și am primit un telefon de la secretarul cu propaganda al județenei P.C.R. Nu mai are importanță să-l numesc aici pe acel satrap, nu numai ideologic.

Spre surpriza mea a început prin a mă lăuda (ceea ce nu făcuse niciodată), ca apoi să-mi propună în stil cazon să fiu moderatorul „procesului” romanului amintit. Răspunsul meu – îmi amintesc precis – a fost: exclus! Paler fabrică „butoaie” ca și mine și nici cuprins de cine știe ce coșmar n-aș îndrăzni să le mănânc pe ale lui cu rahat. Studentii, selecționați din tot centrul universitar, neștiind despre refuzul meu, au venit la mine, întrebându-mă cum va fi „procesul”, ce ar putea spune ei. Le-am spus mai pe ocolite, mai discret, că se pune la cale o porcărie. Bineînțeles, s-a găsit un vajnic moderator (autor al unei istorii „vii” despre genialul și savanta), care a fost anihilat de studenți. Poate am pus și eu umărul la eșecul aceluia proces de la Iași – nu-mi fac azi un merit, a fost ceva în firescul celui meu. Și „procesul” s-a mutat la București, cum am mai amintit mai sus...

Introvertitul Octavian Paler a fost o ființă destul de dificilă, dar dreaptă în moralitatea ei, în iubirea sa pentru adevăr. Un exemplu: prin 1993 a fost reeditat „Un om norocos”. Domnul Paler - cum să-i spun altfel? - mi-a telefonat, rugându-mă ca în câteva pagini să relatez ce s-a întâmplat cu „Omul” său la Iași, intenționând să atașeze volumului dosarul „procesului”. Am pus pe hârtie ce mi-a cerut și-am început astfel: l-am cunoscut pe Octavian Paler în anul cutare, cu prilejul decernării premiilor Uniunii Scriitorilor, eu fiind acționat de juriu la proză, el la un volum de călătorii. Se bea șampania ca vinul la pomeni, și se țeseau de la om la om tot felul de glume, chiar și bancuri cu iz politic. Și mai ziceam în începutul acelei relatări că omul Octavian Paler nu mi-a plăcut, fiindcă stătea parcă încremenit, mut la tot ce îl înconjură. Apoi spuneam cum ne-am apropiat mai târziu... Cum a primit paginile mele, mi-a și telefonat, zicându-mi: domnule, mi-ai băgat un cui în inimă. Cum nu ți-am plăcut? Chiar dacă m-am justificat într-un fel, că într-o proză nu spui în prima pagină că personajul principal e așa și așa, anihilând astfel curiozitatea cititorului, de la capătul celălalt al firului a venit spre mine numai răceală. Romanul a apărut în a doua sa ediție fără dosarul aceluia proces. Am crezut că din cauza mea sau a altora care au scris cum „nu trebuia”... Când m-am întâlnit cu dânsul și-a cerut scuze, zicându-mi că mintea sa emană când și când și naivitate, că a renunțat la acel dosar ca să nu pară că își atribuie merite de opoziție față de defuncta dictatură. Acesta era omul Octavian Paler, cel puțin așa l-am „cântărit” eu, când rece, distant, când emanând căldură sufletească față de interlocutor, uneori chiar duioșie, în care se autoironiza savuros...

Octavian Paler spunea că moartea unui om înseamnă transferul lui într-o stea, frumos spus și să admitem că este așa. Și acum, când el se află într-una din miliardele de stele, mă întreb: într-o lume aflată în fantastică goană (către ce?), cât va lumina steaua Octavian Paler asupra sufletelor noastre? Sigur, vor fi tot mai puțini cei care se vor opri în lumina ei și-i vor citi sau reciti cărțile sale. Și aceștia rar vor fi scriitorii cunoscuți sau aspiranți la această profesie. Că așa au fost și sunt prețuite în societatea noastră autenticele valori...

Monica PATRICHE

Lacrimile prietenului

“Nu știi dacă m-aș decide să iubesc un om
pe care nimic nu l-a făcut să plângă”

Pavel Florenski

Prietene,
mi-s foarte aproape lacrimile tale
la picioarele muntelui .

Lacrima curată-
Carte deschisă
În care citesc chipul celui iubit.

Prietene,
Un cerb de lumină
A trecut aseară pragul tăcerii.
Se adăpase din lacrima ta.
Sălta pe colinele luminoase
Picioarele îi ardeau călcând
Frunzele nestinse
Pline de ochi.

Lacrimile tale-
În care ascult pașii celui iubit.

Prietene, mă doare
lacrima ta.

Epitaf

Aici este Prietenul.
Am trăit în îmbrățișarea lui
Ca într-o lacrimă-
Vestmânt al inefabilei clipe,
Depus acum:
Sicriu în care am plâns amândoi
o viață
întreagă.
Făptura lui de lacrimi
E punte pe care îngerii,
Dornici de a avea un prieten,
Sunt îmbrățișați.

Chipul lăuntric

Nu poți avea un prieten
fără lacrimi.

Amară este singurătatea,

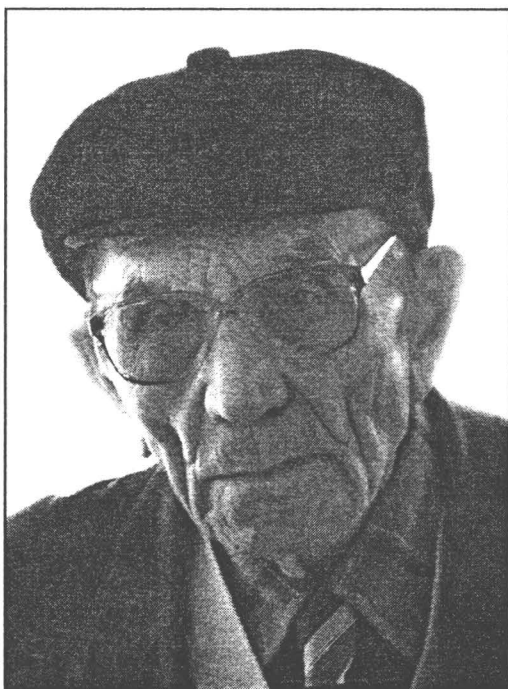
Ea transformă în pustiu
Toate amăgirile lumii.

Pe poarta cea mare a amăgirilor
Au trecut mulți,
Prin ușa feciorelnică a pustiului
Numai Prietenul.

Gavril ISTRATE

Garabet Ibrăileanu

- o încercare bibliografică -

Gavril Istrate

Zilele revistei „Convorbiri literare“, 12 mai 2006

Idea unei bibliografii speciale asupra vieții și operei lui Ibrăileanu mi-a fost sugerată mai întâi de numeroasele erori întîlnite în mai multe studii și articole dedicate fostului meu profesor de literatură, a ușurinței cu care au fost minuite, adesea, fără nici un control, diversele date sau opinii asupra vieții, a operei și asupra rolului pe care l-a avut Ibrăileanu la dezvoltarea literaturii noastre naționale.

În al doilea rînd am vrut să răspund unor afirmații grăbite pe care le-a făcut Șerban Cioculescu, într-o ședință organizată de Ministerul Învățămîntului, la care participau toate cadrele universitare, critici și istorici literari, de la toate Universitățile și de la toate Institutele Pedagogice, cu mulți ani în urmă. Am fost invitat și eu, decanul de atunci al Facultății de Filologie de la Universitatea din Iași. Tema care urma să fie dezbătută se baza pe îmbunătățirea planului de învățămînt din toate unitățile universitare din țară.

Primul vorbitor a fost Șerban Cioculescu, de la Universitatea din București. El s-a simțit dator să arunce o

săgeată în grădina Iașului și și-a permis, printre altele, o critică privitoare la activitatea lui Ibrăileanu, afirmînd că teza de doctorat a acestuia, *Opera literară a D-lui Vlahuță*, nu are cine știe ce valoare, iar cursurile ținute la Universitate, începînd cu anul 1909, nu se ridicau deasupra tezei de doctorat. Demonstrația lui Cioculescu m-a iritat, cînd mi-am adus aminte că, prin anii 1930, scrisese în alți termeni decît cei din cuvîntarea respectivă. Faptul m-a surprins cu atît mai mult cu cît criticul bucureștean nu citise nici teza de doctorat a lui Ibrăileanu, nici cursurile litografiate pe care puțini dintre noi ni le-am putut procura în zecile de ani trăiți aici, în Iași, în mediul în care a profesat și a creat Ibrăileanu. Eu persona!, care mă consider cel mai „bogat“ în probleme de bibliografie Ibrăileanu, am doar parte din aceste cursuri: *Epoca Conachi*, în două ediții (1909 și 1920), prima ediție datorată studentului Iorgu Iordan; *Epoca Alecsandri* (1927) și *Epoca Eminescu* (1928).

Teza de doctorat era și mai rară; ea nu exista, în anii studenției mele în nici o bibliotecă din Iași. Eu am descoperit-o într-unul din anticariatele de atunci, așa cum un coleg, Ilîncu, a găsit și el un exemplar. Al treilea exemplar cunoscut mie îl avea Alexandru Piru și, după cum mi-a mărturisit într-o scrisoare, i-a fost dat, împreună cu alte cărți de către doamna Botez, după anul 1943, cînd a murit soțul ei și profesorul nostru Octav Botez.

Exemplarul meu bănuiesc că provine din biblioteca lui Ibrăileanu însuși, așa cum de acolo provin și alte cărți, identificate fie printr-un autograf (M. Sadoveanu, *Un instigator*, 1912; M. Sadoveanu, *Priveliști dobrogene*, 1914; fie printr-o semnătură (N. Gane, *Novela*, I, 1899), fie prin dedicația lui Constantin Botez, pe un exemplar din ediția din 1933 a *Poeziilor* lui Eminescu: *Exemplar tipărit pentru d-l Garabet Ibrăileanu*. Alte cărți, mai vechi, cu alfabet chirilic, citate în cursul *Epoca Conachi*, pot fi identificate prin sublinierile cu creion albastru, cum ne informează unii prieteni ai lui Ibrăileanu.

Șerban Cioculescu nu cunoștea nici aprecierea superlativă a lui A.D. Xenopol asupra cărții *Spiritul critic în cultura românească*, care datează din anul 1912. Ea a avut caracterul unei confirmări a aprecierii profesorilor

A. Philippide și Ilie Bărbulescu, referenți oficiali în comisia de doctorat a lui Ibrăileanu.

Iată caracterizarea lui Xenopol: „eminenta lucrare *Spiritul critic în cultura românească*, scriere pe care nu ne sfîim a o pune în rîndul celor mai eminente producții ale gîndului românesc.“ Șerban Cioculescu a vorbit, cum am arătat mai sus, cel dintîi în ședința respectivă, și a plecat imediat din aulă, după ce a tulburat oarecum apele istoriei literare.

Văzînd că nu se ridică nimeni dintre colegii mei de la Iași să-l combată (erau prezenți acolo N.I. Popa, Alexandru Dima, Constantin Ciopraga și colegul meu de an I.D. Lăudat) am cerut eu cuvîntul din dorința de a răspunde „butadei“ d-lui Șerban Cioculescu. Îmi cer scuze, am spus, că nu pot spune tot ce aș fi vrut să spun, dacă dl. Cioculescu n-ar fi plecat imediat și n-a vrut să ne asculte și el pe noi, așa cum noi l-am ascultat pe dînsul. În rezumat vă pot spune că dl. Cioculescu a vorbit oarecum în necunoștință de cauză; a atacat niște cărți ale lui Ibrăileanu pe care nu le-a avut niciodată în mînă. L-aș fi întrebat dacă socotește superioară teza lui de doctorat, despre Dimitrie Anghel, superioară celei a lui Ibrăileanu și dacă știe cît a contribuit Ibrăileanu la cunoașterea poeziei lui Eminescu, încă din primul deceniu al secolului al XX-lea, dacă cunoaște articolele din „Viața românească“ dedicate edițiilor Eminescu ori dacă știe că toată eminescologia noastră stă sub semnul lui Ibrăileanu de la începutul secolului trecut pînă după anul 1930 și dacă, în sfîrșit, nu-i convins ca George Călinescu de adevărul pe care acesta l-a exprimat în scris, în 1938, că dintre toți editorii lui Eminescu se evidențiază doar trei, prin calitatea edițiilor pe care ni le-au dat: Titu Maiorescu, Garabet Ibrăileanu și Constantin Botez. Eu l-aș fi adăugat, pe lîngă aceștia, și pe Ion Scurtu, care ne-a dat vreo opt ediții din *Poezii*, vreo patru-cinci din *Proza literară*, vreo patru din *Geniu pustiu*, pentru care a fost criticat foarte aspru Ibrăileanu și, după el, de Tudor Arghezi și de Topîrceanu. Nu trebuie să uităm că Scurtu a fost cel dintîi editor care a văzut manuscrisele lui Eminescu și nu s-a mulțumit numai cu textele din ediția Maiorescu ori cu cele din *Convorbiri literare*.

În bibliografia pe care am alcătuit-o am adus o inovație: prezint, în fotocopii, toate titlurile cărților lui Ibrăileanu precum și pe cele privitoare la viața și opera lui. Dau, cînd e cazul, articole sau măcar scurte pasagii din lucrările cele mai semnificative, precum și ale altora despre opera lui.

N-am uitat să subliniez valoarea unor caracterizări asupra operei lui Ibrăileanu, începînd cu cele provenite de

la unii contemporani de-ai lui, de la Traiana Bratu, Galaction, Tudor Arghezi, Iorgu Iordan, Tudor Vianu, George Călinescu, Demostene Botez, Mihai Ralea, Petru Caraman, pînă și Ana Blandiana. N-am uitat nici pe Constantin Stere, Ion Agîrbiceanu și Octav Botez, pe lîngă mulți alții. Numărul celor care au scris laudativ despre fostul meu profesor depășește cifra de 60.

Spre deosebire de toți istoricii și criticii literari ai vremii, Ibrăileanu a acordat o atenție deosebită formării și dezvoltării limbii noastre literare, motiv pentru care am simțit nevoia să reproduc cea de-a doua lecție din cursul editat de studentul Iorgu Iordan, pp. 14-29 (în *Opere VII*, 1978, pp. 29-39). În bibliografia pe care am alcătuit-o, Ibrăileanu a discutat și problema ortografiei asupra căreia va reveni după anii 1920 într-o serie de lucrări tipărite.

Pentru o mai bună orientare a cititorilor mei, am reprodus, la sfîrșit, cîteva copii după diverse fotografii sau după busturi existente în Iași (la Universitate, în fața liceului „G. Ibrăileanu“ și pe strada care poartă numele criticului, pe care a fost casa în care a locuit) și pe cel executat de Dubinovschi, artist al poporului din Moldova de peste Prut, între timp, ca și cel al lui Al. Philippide, datorat aceluiași sculptor.

Am reprodus în copii fotografice casa lui Ibrăileanu, în două variante, cunoscută fiindcă a fost reprodusă în diverse lucrări de specialitate, cealaltă luată de mine, de pe balconul locuinței proprii, în anul 1958. Un an mai tîrziu, casa a fost demolată, împotriva faptului că semnase o minută, împreună cu rectorul Ion Creangă, din care rezultă că arhitectul Iașului de atunci, care semnase și el minuta, era de acord, el nu s-a ținut de cuvînt și a demolat casa. Am putut vedea atunci cîtă valoare poate avea vorba unui „intelectual“, a unui „patriot“ străin cu totul, nu numai de poezie, ci de orice contact cu literatura și cultura națională.

Fotografia făcută de mine are un caracter aparte; ea ne arată casa cum se vedea din spate. Ambele fotografii au fost prinse în niște „șchițe“, în cărbune, de către fostul meu student Val Gheorghiu, pe două foi de carton, și oferite mie cu autograf: „Domnului profesor Gavril Istrate“, Val Gheorghiu '82.

Am fotografiat și pîrul din ograda casei lui Ibrăileanu, după ce se uscase; l-am fotografiat atît în picioare, cît și după ce fusese doborît. Am pentru ambele situații o serie de fotografii. După doborîre a fost transportat în curtea Muzeului Literaturii de la Casa Pogor în ziua de 19 septembrie 1995, dar, începînd să putrezească, a fost abandonat.

Graffiti

Grigore ILISEI

Constantin Ciopraga - o personalitate emblematică a Iașilor

Înțelepciunea ce încoronează pe unii dintre semenii noștri ajunși la vârste patriarhale e una dintre cele mai de preț podoabe omenești, care, din păcate, nu prea se mai bucură azi la noi de cinstirea cuvenită. Urcăți pe platourile cele înalte ale existenței, acești înțelepți pot privi cu detașare și cumpănire lumea și ei au știința deslușirii spre împărtășire a marilor taine ale așezării vieții. Atunci când se întâmplă ca pe lângă înțelepciune să se alăture aristocrația spiritului, frumusețea caracterului, bunătatea și buna cuviință a purtării de fiecare zi, aceste ființe merită cu asupra de măsură respectul cel mai deplin al celor din jur.

Aceste daruri se văd tot mai limpede, pulsînd cu strălucirea diamantelor măiestru șlefuite, în făptura dascălului nostru Constantin Ciopraga. Intensitatea lor luminoasă crește parcă pe măsură ce anii se adună pe talgerile timpului. Chiar și celor care încă nu văzuseră întreaga sa impunătoare statură intelectuală și umană li se ia o pînză de pe ochi și-l descoperă pe magistru în adevărata lui lumină. În ultimii ani m-am aflat cu Domnia Sa la diferite evenimente culturale, al căror protagonist era, fie ca președinte de juriu, fie ca premiant cu Magna cum laudae. Se petreceau aceste agape culturale la Bacău, Onești, Fălticeni și în alte locuri din Moldova. Între cei strînși nu lipseau figuri importante ale Bucureștilor. Unii dintre aceștia nu avuseseră prilejul să-l cunoască îndeaproape pe profesorul Constantin Ciopraga. Îl redescopereau, constatam, și o făceau cu o uimită bucurie. Li se înfățișa, surprinzător, un om cu mult mai complex, mai profund și mai plin de farmec decît cel pe care îl știau din auzite, ca prizonieri ai prejudecăților de tot felul. Nu era doar univesitarul glacial despre care se vorbea. Personalitatea lui, observam, îi fascina pur și simplu prin bogăția zăcămintului de frumusețe lăuntrică. Am fost martor la Bacău, în anul 2003, la Festivalul "George Bacovia", la o neașteptată reverență din partea lui Constantin Țoiu, altfel un ins destul de rezervat, car nu cade ușor pradă efuziunilor. S-a ridicat în picioare și a ținut un discurs în care și-a mărturisit admirația față de cărturarul proteic și de omul ca măsură a lucrurilor, întruchipați cu atîta splendoare de profesorul Constantin Ciopraga. Gestul era expresia unei irepresibile nevoi sufletești.

Constantin Ciopraga este, de altfel, un tărîm al permanentelor surprize și revelații, deși, dacă îl privești de la distanță, îți lasă impresia unui om mereu egal cu el însuși. De ai norocul să-i stai mai mult în preajmă, ți-e dat să trăiești aventura cunoașterii unui univers infinit mai bogat. Am avut această șansă de multe ori în ultimele decenii. De două ori, în 2001 și 2006, mi-a fost dat să pătrund mai adînc în intimitatea vieții sale și să rotunjesc în felul acesta

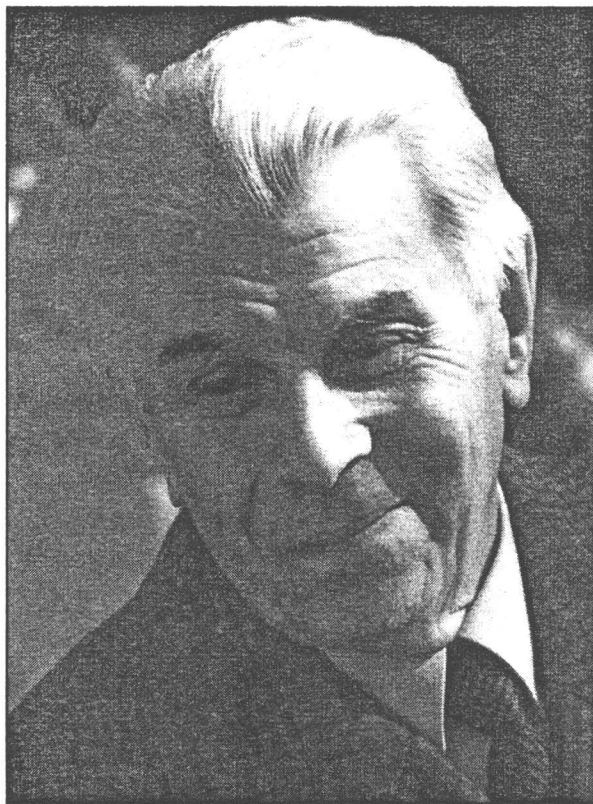
imaginea despre dînsul. Prilejul mi l-au oferit filmările realizate pentru documentarele de televiziune din anii 2001 și 2006, consacrate vîrstelor jubiliare de 85 și 90 de ani. Mi s-au devoalat zone pînă atunci tainice ale ființei și care apar odată cu trecerea timpului cu tot mai multă pregnanță în ochii celor cu care profesorul se întîlnește. Li se revelă miraculos logodna dintre înțelepciune și aristocrație ce se petrece cu atîta minunată potrivire în alcătuirea sa omenească.

M-am aflat, cum spuneam, în ultimile patru decenii de multe ori foarte aproape de sufletul său. Distanța față de dascălul nostru, pe care ne-o impunea, sau ne-o impuneam, e greu de despărțit apele, a început să dispară treptat începînd din 1970, cînd ne-am găsit împreună, ca absolvenți din generații diferite, profesorul din 1937, eu în 1961, la centenarul Liceului "Nicu Gane" din Fălticeni. Deși prezența sa statuară și rece a rămas aparent aceeași, am simțit de atunci mai limpede că sub armura omului sobru, calculat, mai exista ceva, un sentimental, chiar un sfielnic uneori, și un liric disimulat. Toate acestea și încă destule altele, precum fantezia, capacitatea de muncă ieșită din comun, răbdarea, cumpănirea, puterea de a suferi, caracterul dîrz și cinstit, se întîlnesc în plămada ființei sale. Mai mult, există în făptura sa o neobișnuită stăpînire a pornirilor. Ies la iveală măsurat. Constantin Ciopraga își calculează fiecare mișcare, fiecare pas. Nimic nu se petrece sub semnul întîmplării. Nu e un dat vrăjitoresc, ci unul al firii și o învățare permanentă a purtării în viață. Coboară din părinți în părinți. El este primul dintre cei unsprezece copii ai unui agricultor din Vatra, cuibul dinții al Pașcanilor, care, sadovenian vorbind, a ajuns la lumina cărții. Și-a urmat astfel chemarea și a fost mereu el însuși.

Evocam mai înainte că norocul m-a dus de multe ori în deceniile din urmă în preajma profesorului. Din cînd în cînd am fost poftit să deschid ușa și să intru în camera sufletului lui. Astfel de prilejuri au fost, în afara celor două interviuri difuzate de TVR la "Oleacă de taifas" și apoi tipărite în reviste și cărți, documentarele de televiziune pe care i le-am consacrat în anii 2001 și 2006, cînd Domnia Sa a împlinit vîrstele rotunde de 85 și 90 de ani. Acum cinci ani și mai bine am realizat filmul "85 de vâmi". Am călătorit la Vatra Pașcanilor, la casa părintească, o tocmire veche, umilă, de margine de tîrg, dar solară și caldă. A fost aici locul de viețuire al cîtorva dintre surorile profesorului. Ne-am dus atunci pînă la casa lui Sadoveanu, situată pe aceeași uliță, la cîteva sute de metri distanță de casa sa natală. Am lăsat la Palatul Cantacuzinilor, cîndva somptuos și impunător ca un castel medieval din Occident, în acel an 2001 părăginit și în primejdie de ruinare. Vechea

admirație a dascălului meu se împerechea cu mîhnirea pentru starea jalnică a acestui edificiu care îi înflăcărase de atîtea ori imaginația doar și numai la gîndul că în locul acesta se petrecuseră întîmplările din *Venea o moară pe Siret*. Ne-am oprit și ne-am plecat în fața crucilor bătrîne de la mormintele părinților săi și de la cele ale părinților lui Mihail Sadoveanu, în al cărui cult Constantin Ciopraga trăiește intens încă din copilărie. Am tras o fugă la Fălticeni, la liceul nostru, și am simțit ca de obicei la profesorul meu aceeași înfiorare de adînc. Am intrat apoi, ceea ce a reprezentat o premieră, lucru repetat în 2006, în casa patriarhală din strada Golia 10 și mi-am dat seama cît de legat este de acest loc și de familie, care pentru dînsul e o Sfîntă a Sfintelor. Aici, aidoma lui Anteu, își recapătă întotdeauna vigoarea. La încheierea filmărilor am mers la Universitate, unul dintre punctele cardinale ale existenței sale și am intrat în Aula Magna și în Sala Senatului. Au fost ceasuri mai prielnice ca oricînd confesiunilor și sufletul interlocutorului meu s-a deschis cu generozitate.

La Universitate, cercînd să se autodefinească, profesorul Constantin Ciopraga a afirmat că este un continuator. Al cui? Al cărturarilor Iașilor și Universității. A început înșiruirea cu Junimea și a sfîrșit-o cu profesorul N. I. Popa, rafinatul comparatist, școlit în atmosfera franceză, cel care l-a poftit pe Constantin Ciopraga la Universitate, scriindu-i o epistolă, păstrată ca pe un lucru de preț în arhiva sa, "că aici îți este locul". Și într-adevăr era tărîmul său. Avea răbdare benedectină de a sta în bibliotecă și de a lua miera din fagurii cărților. Pulsa în făptura lui un viguros duh creator. Îi dăduse mai de mult tîrcoale și el își testase puterile încă din anii liceului, la Fălticeni, cînd se întrecea cu al său coleg Horia Lovinescu. Exista în datele sale de personalitate rigoare și vocația sintezei. Cu aceste daruri și cu rezistența la privațiuni, dovedită în cei patru ani (1942-1946) de prizonierat la sovietici, profesorul Constantin Ciopraga s-a consacrat cu toate energiile cercetării, studiului și modelării tinerilor. Statura sa intelectuală a crescut cu iuteală, spectaculos, contrastînd chiar puțin cu figura sa de om discret, care se ferește să atragă atenția, să iasă în față. Continuator al înaintașilor, cum se socotește, profesorul Constantin Ciopraga a început să construiască solid, să vină cu propriile puncte de vedere și judecăți de valoare și, acumulînd necontenit, să dea sinteze, una dintre acestea

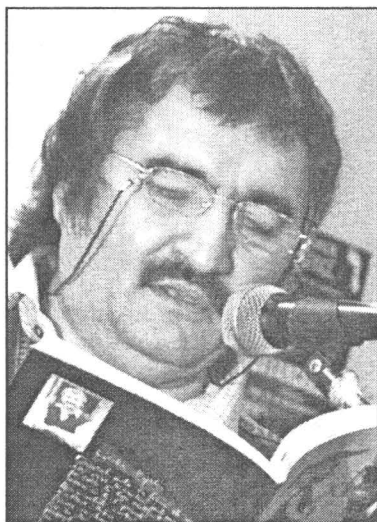

fiind *Personalitatea literaturii române*, ediția întâi în 1973, a doua în 1996. Pînă a ajunge la reliefaarea liniilor de forță ale literaturii române, istoricul literar a cercetat fragmentar peisajul literar, oprindu-se la acele figuri semnificative și a oferit monografii și studii tematice, realizate cu metodă și temeinicie, ca acelea despre Calistrat Hogaș, George Topîrceanu, Mihail Sadoveanu, pe acesta abordîndu-l din mai multe perspective, Hortensia Papadat Bengescu, Mihai Eminescu. N-a rămas indiferent nici la mișcarea vie, în perpetuă schimbare, a scrisului contemporan, foiletoanele sale relevînd un fin analist și un bun diagnostician. Stau mărturie cărți precum *Între Ulyse și Don Quijote* (1978), *Propilee* (1984), *Amfiteatru cu poeți* (1995). Personalitatea sa complexă și-a dat

măsura și în beletristică, în poezie prin *Ecran interior-poeme* (1975) și în romanul *Nisipul* (1989), inspirat din experiența de lagăr. În mai 2001, cînd s-au rotunjit 85 de ani de viață, i-a apărut la Editura Institutului European cartea de memorii *Caietele privityorului tăcut*. Titlul condensează esența ființei sale. Una care nu rămîne impasibilă la nimic din ceea ce-l înconjoară. Privește ca și Mihail Sadoveanu, modelul său absolut, în tăcere, dar înregistrează totul cu acuitate și original. Și pentru că este un om dîrz, hotărît și un împătimit de clasicitate, întocmai precum apare în portretul pe care Corneliu Baba i l-a făcut pe cînd era la Iași, pînă aflată deasupra biroului din odaia sa de lucru, nu îngăduie să iasă la lumină decît ceea ce crede că merită, considerat pe deplin împlinit. Astfel, gîndește profesorul, își poate săvîrși misiune sa de continuator.

Înțeleptul și aristocratul spiritului, omul de omenie, reprezintă de bune decenii o personalitate emblematică a Iașilor. Acest lucru l-a înțeles cum nu se poate mai bine Fundația „Prietenii Iașului-Emil Alexandrescu“, condusă cu discreție grație de doamna Marieta Alexandrescu, care într-un moment aniversar, la un deceniu și jumătate de la înființare, a hotărît să-i acorde Profesorului Diploma de excelență pentru anul 2006, cel al rotunjirii vîrstei de 90 de ani. Domnia sa binemerită cinstirea cetății pentru că aceasta este însuși sufletul său. De aceea distincția, una e drept cu valoare simbolică, poate fi talmăcită ca un semn al iubirii noastre, a ieșenilor, pentru unul dintre cei mai aleși dintre noi. Rostim numele Profesorului Constantin Ciopraga și în noi răsună toată gloria Iașilor.

Daniel CORBU

Scrisoare neexpediată

Nimeni să
nu-nterupă
cîntecul!
Pînă la urmă
Odysseas Elytis
există și o
mare mea
cu neștiute corăbii
și cîntece de sirenă
cu frînte aripi
dedalice.
Da, Odysseas
Elytis, 90 la
sută orice
nenorocire
ne conține

Infernul nu e decît un labirint răsturnat
și pentru ca frumusețea în veșnicia ei să rămînă
nimeni să nu-nterupă cîntecul.
Pînă la urmă Odysseas Elytis am și eu

o mare a mea
cu neștiute corăbii sirene furtuni zei plutitori
cu oglinzile mișcătoare
cu iluzia țărmlui răsfrîntă în mine
cu frigul memoriei
cu file albe pe care se-nghesuie mormane de
vorbe spaime tăcerile
rînjind aerului claustrofob.

Pînă la urmă Odysseas Elytis există și o mare
a mea

care încet încet se transformă-n cuvinte.
Dar cum bine îmi scrii cu foșnetul mării Egee
adîncit în cuvinte
cine să știe dacă voi fi primul cocoș în Infern?

Poftiți, Domnule Kafka!

S-ar cuveni un imn pentru
alunecarea-n abis
s-ar cuveni o dovadă!
Și pe cînd se desface-n bucăți zeul tău protector
și înflorește văzînd cu ochii labirintica civilizație
metatextuală
iar miracolul dezgolirii de sine atinge apogeul
cu aceeași febrilitate cu care neofiți
își împart Paradisul
nu dispera! LUCRUL ÎN CARE NIMENI NU CREDE
SE-NFOMETEAZĂ ÎN SINE
și totul e salvator
pînă și această peticită speranță

pînă și acest vis amputat
și chiar această dimineață în care
stai și privești picurii ploii pe un mormînt nou.
Cineva mătură curtea abatorului
cineva spune: poftiți domnule Kafka!
S-ar cuveni un imn pentru
alunecarea-n abis
s-ar cuveni o dovadă!
Nu departe: o trompetă rezeamată de zid.
Mîna clipocind ușor înspre inimă.

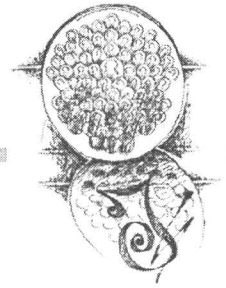
Cimitirul din sînge

Mult prea majestuosului poet Ion Mircea

Pe nesimțite atîtea lucruri devin muritoare
și pe nesimțite atîtea răsăr din broderii de neant!
Cînd vorbeai de ninsorile cu globule albe și roșii
dintr-un sînge universal
eu chicoteam prin colțuri Ioane Mircea.
Zîmbeam.
Pînă cînd am văzut cum se deschid
ferestrele poemelor tale
să intre aer curat dimineața.
Pînă cînd m-am simțit și eu stăpîn
pe principiul imixtiunii lumilor
și am văzut sîngele morților
oxigenînd sîngele celor vii. Pînă cînd
am scris poema crinului roșu
și-am făcut portretul robot al totenului.
Atunci Manualul tău de adorație universală
mi-a fost la mare căutare și de rodnic folos
pentru că începusem, drăgăliță Doamne, să ademenesc
crucile negre
din sîngele cerului
și să probez adorația magilor
purtați secol de secol în roabele lumii.

Șah orb

O, Feodor Dostoievski, în paginile tale
apune luna și răsare Moartea!
Osîndit ca și tine
probez labirintul și deșertul barbar
apoi strig:
Dacă numai pentru atît ai făcut omul, Doamne,
e prea puțin!
Apără-l, Doamne, pe prietenul meu
mort de fericire pe cîmpurile sintaxei,
pe actorii așteptînd replici și gesturi suflate din
culisele lumii!
Ocrotește-i, Doamne, pe fumătorii de marijuana
pe cititorii în stele
pe bețivii din gări și din porturi
modelînd norii magelanici ai depărtării!
Apără-i pe artiștii boemei, cei alunecați în alcooluri
și nu te bucura cînd vezi cum li se chircește steaua
și cum li se usucă trecutele glorii!
Apără-i, Doamne, pe rătăciții în inima mea!

Simion BOGDĂNESCU

Sonetul „Venetia“ de Mihai Eminescu și nuvela „Moarte la Venetia“ de Thomas Mann

Celebrul oraș-cetate Venetia, el însuși obiect estetic prin arhitectonica singulară și prin atmosfera asemenea, a constituit de-a lungul sutelor de ani de existență și o statornică și ideală oază de inspirație pentru artiștii lumii, fie ei poeți, romancieri, nuveliști, fie admirabili plasticieni și muzicieni. O inventariere exhaustivă ar necesita un studiu masiv, dar în intenția noastră nu stă acest lucru. Totuși nu avem cum să trecem cu vederea în mod total și amintim doar câteva nume de artiști și titluri de opere care au proiectat în imaginarul sensibil și semnificativ incomparabila cetate. De pildă, Alfred de Musset - Venice (1828) sau Platen (17 sonete), sau Vasile Alecsandri, poezia *La Venetia mult duioasă*, sau Nicolae Petrașcu (Tabloul *Venetia*). Așa faimă a avut și are încă această cetate încât numele ei a pătruns de mult chiar în folclorul românesc: „Să-mi dea cal de călărie/ Și arme de Venetie!“

Tocmai această diversitate de opere îndeamnă spiritul nostru la un studiu comparativ, în sensul dat de Paul van Tieghem „Comparării globale“ sau literaturii generale în cunoscuta sa *Literatură comparată*, tradusă și prefațată în românește de Al. Dima, apărută la EPLU, în 1966, dar și în acela al profesorului francez Etiemble (*Comparaison n'est pas raison*, 1963), care susține un „studiu comparat al imaginilor“, „al structurilor literare“. Ne vom referi, pe cât posibil, și la compararea ideilor filosofice și estetice și chiar a sentimentului dominant.

Cele două opere – sonetul *Venetia* de Mihai Eminescu (o interpretare deosebită ne-a dat Dimitrie Caracostea – *Arta cuvântului la Eminescu, O structură stilistică și ritmică: Sonetul „Venetia“*) și nuvela *Moarte la Venetia* de Thomas Mann, deși au temă comună (moartea) și motiv literar central (motivul Venetia) au apărut la distanțe mari de timp, astfel încât între ele nu a existat o influență directă de la emițător la receptor. Poezia eminesciană (cu model palid în sonetul poetului german Gaetano Cerri, după cum a demonstrat I. Grămadă în 1914 și D. Caracostea) a apărut în decembrie 1883, iar nuvela în discuție în anul 1911. Putem doar presupune că și Thomas Mann a cunoscut sonetul lui Cerri. Similitudinile (analogiile) atât de evidente izvorăsc prezumtiv dintr-o concepție asemănătoare și un sentiment deprimant, elegiac, în fața trecerii inexorabile a timpului, la ambii creatori.

Reluăm, integral, sonetul arhicunoscut: „S-a stins viața falnicei Venetii./ N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri./ Pe scări de marmură, prin vechi portaluri./ Pătrunde luna, înălbind păreții./ Okeanos se plânge pe canaluri./ El numa-n veci e-n floarea tinereții./ Miresei dulci i-ar da suflarea vieții/ Izbește-n ziduri vechi, sunând din valuri./ Ca-n țintirim tăcere e-n cetate/ Preot rămas din a vechimii zile./ San Marc sinistru miezul nopții bate./ Cu glas adânc, cu graiul de Sibile./ Rostește lin în clipe cadente:/ Nu-nvie morții, e-n zadar, copie!“

Nuvela scriitorului german are un subiect simplu, dar memorabil. La vârsta de 50 de ani, obosit de travaliu artistic îndelung, scriitorul Gustav Aschenbach pleacă la Venetia spre a-și reface forțele creatoare. Acolo se îndrăgostește de chipul unui băiat de 14 ani, polonez, Tadgio, în frumusețea căruia întrezărește opera de artă. Îl urmărește peste tot, se îndrăgostește de făptura lui, pentru că vede și înțelege în chipul băiatului „esența însăși a frumosului-formă ca expresie a ideii divine, acea perfecțiune unică și pură ce sălășluiește în gândul muritorului...“ (în traducerea poetului Al. Philippide). Dar în Venetia izbucnește o epidemie (holeră uscată) și, lovit de boală, Gustav Aschenbach moare, privindu-l, ca în fața neantului, pe Tadgio.

Ceea ce surprinde gândirea noastră sunt elementele imaginarelor celor două opere literare. Cu certitudine, ele sunt în relație directă cu existența reală a cetății, dar de ce și Eminescu și Thomas Mann s-au oprit asupra aceluiași imagini cu identice simboluri și semnificații nu se poate explica ușor. Primul vers al sonetului eminescian („S-a stins viața falnicei Venetii“) se contrage perfect în titlul nuvelei. Decorul ce include scările de marmură, portaluri îmbătrânite, canalele vestite, turnul San Marco se regălesc intact în structura operei lui Thomas Mann: „și în timp ce străbătea labirintul turbure al canalelor, trecând pe sub balcoanele grațioase de marmură, străjuite de o parte și de alta de lei de piatră, pe lângă zidurile mucegăite, alunecoase, pe dinaintea unor palate ale căror fațade erau pline de melancolie și care-și oglindeau frontoanele uriașe în legănarea ușoară a apei, ceru să fie dus până în piața San Marco.“

Motivul cimitirului, motivul tăcerii bântuie imaginația creatorilor și imaginarul celor două opere: „Îl înconjură o tăcere din ce în ce mai desăvârșită.“ Fără îndoială, acestea se subsumează unei sfere semantice a zeului Thanatos.

Motivul trecerii ireversibile a timpului stă la același nivel: „să vezi iarăși lucruri de care cu puțin înainte te despărțiseși plin de jale, pentru totdeauna, să fii împins înapoi, încă în același ceas de mână soartei!“

Motivul valurilor: „Valurile izbeau în pereții de beton ai canalului strâmt, scobit de-a lungul insulei...“ recheamă în memoria noastră cadenta stranie din sonetul eminescian: „Izbește-n ziduri vechi, sunând din valuri.“

Motivul zeului Okeanos (Timpul Absolut) se regăsește și la Thomas Mann, imprimând o similară viziune a ieșirii din suferință, din durere și moarte: „Unde Okeanos își dăruie neconținut adierea răcoritoare a suflării sale...“ („Miresei dulci i-ar da suflarea vieții“). Ciudat, însă acest suflu misterios al eternității, al tinereții veșnice este contrapus relativității și morții. De fapt, se decelează aici ideea platoniciană a frumosului din dialogul Phaidros. Și, implicit, sentimentul salvării de moarte prin frumusețe:

„Nu-nvie morții, e-n zădar, copile!“ Concluzia aforistică poetică ne trimite și către vanitatea biblică: „Căci numai frumusețea, o, Phaidros, numai ea e vizibilă și demnă de iubire în același timp; ea este, bagă bine de seamă, singura formă a imaterialului...“

În muzica tăcerii și în eroziunea cosmică generată de lună, Eminescu nu mai deslușea „cântările de baluri“, iar Thomas Mann descoperă în memoria lui Gustav Aschenbach – „splendoarea bogățiilor trecute și că urechea îi e plină de acele melodii.“

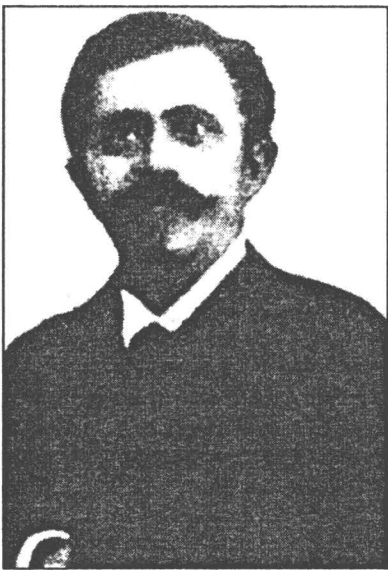
Aerul obscur, sacerdotal, acel glas, grai sibilinic se strecoară și în nuvela *Moartea la Venetia*: „El însă cunoaște un cuvânt, un cuvânt obscur, dar care lămurea destul de limpede cele ce aveau să se întâmple: Zeul străin!“

Concluzia ce se impune, aproape de la sine, după aceste analogii, este următoarea: melancolia timpului și frumusețea creatoare a morții au bătuit atât eul liric al lui Mihai Eminescu, cât și pe acela al marelui prozator Thomas Mann, în două capodopere de rit funerar, izvorâte din meditația asupra enigmei universale thanatice.

Gratian JUCAN

Mihai Eminescu și Elie Baican

Elie Baican (1845-1912)

Mihai Eminescu a avut mulți prieteni. Printre aceștia se numără și Elie Baican. Acesta s-a născut în gura Crasnei (1845), jud. Huși și s-a stins din viață la București. A învățat la școala din Huși (studii seminariale) și studii secundare de pedagogie la Iași, făcând parte din generația V. Conta, C. Hogaș, A. Lambrior, G. Panu, Gr. Crețu etc., fiind coleg cu I. Creangă, elev al lui Titu Maiorescu, la Institutul Pedagogic de la Treisfetitele, devenind învățător, func-

216, p. 2 și 3, o prezentare introductivă: *Literatură populară. Palavre, anecdote, taclale ș.a.*, 9 piese, de aici unele au fost reproduse și în alte publicații.

Menționăm, în mod special, pentru autenticitatea și valoarea ei, broșura: *Literatură populară sau Palavre și anecdote*, Tip. Acad. Rom., Laboratorii români, București, 1882, br. I, 71 p., *Prefața* de M. E. [minescu] și utilizată și citată de B.P. Hasdeu în *Etymologicum magnum Romaniae*. Prefața eminesciană a fost reprodusă din ziarul *Timpul*, cu mici modificări.

Într-o scrisoare din iunie 1882, din vol. *Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit*, [Editura] Polirom, [Iași], 2000, p. 298, scrisoarea nr. 65, poetul i-a scris Veronicăi Micle: „Un lucru care te va interesa. Baican scrie o poveste ce i-am spus-o eu și pe care tu vei recunoaște-o numai-decât. E o poveste care s-a spus de mai multe ori la tine acasă și e publicată în foiletonul «Timpului»“.

Faptul că Elie Baican știa povestea umoristică de la poet e deosebit de important și inedit totodată. Ea a apărut în ziar în două numere: *Timpul*, VII, 1882, nr. 151 (14 iulie), p. 2 și 3 și nr. 152 (15 iulie), p. 2 și 3 și se intitulează: *cum a înălbit femeia pe dracul*, însoțită de o notă informativă dată tot de poet: „Celelalte povești se vor găsi pe la dd. librari, - corespondenți etc. vânzându-se în fascicule, câte zece bani (un gologan una).“

Arătând conținutul revistei *Columna lui Traian*, nr. 1, aprilie 1882, printre altele, poetul a semnalat: „E. Baican: Din anecdotele poporului român“.

Reținem din *amintirile* lui E. Baican un fragment în care a povestit cum a petrecut o dată cu Eminescu și cu alții la birtul lui Cosma din București: „... și ne încingem la taclale, ori palavre, și la fel de fel de zicători, care de care mai desculțe și mai dezbrăcate (...). Și râdeam și ciorbăiam: cum s-a făcut ciobanul popă și s-a uitat în fântână ca să-și vadă chipul ș-a zis: «să fiu căne, de nu-s popă». Cum se ducea Ileana la pârâu cu tufele să-și întindă rufele. Cum și pune Măriuța iapa la căruță (...) și nu-mi aduc aminte de toate câte le-am spus, până către ziuă, când ne hotărâram să plecăm spre casă; dar iubitul Eminescu se ținea să meargă la mine să-i dau să tipărească în gazeta *Timpul*, la care era prim redactor, câteva palavre din câte le-am spus (...).“

tionând un timp la școlile din Iași.

În 1875 a fost inspectat la școala primară din Păcurari – Iași de către T. Maiorescu – ministru și M. Eminescu – revizor școlar. „Era Eminescu – scria el – nici smerit, nici tanțoș ca revizor, ci ca un tânăr tovarăș al ministrului, cu care râdea când le vorbeam de felul cum erau învățăturile prin școlile de pe-atunci.“

A trecut mai apoi la București, urmând cursurile Facultății de litere de la Universitate, audiind prelegerile lui B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, T. Maiorescu ș.a. În 1885 și-a tipărit teza de licență, funcționând ca profesor la Focșani (1882/95), fiind, în continuare, revizor școlar în Ilfov.

A colaborat cu presa vremii: *Columna lui Traian*, *Națiunea*, *Râmnicu Sărat*, *România liberă*, *Timpul*, *Convorbiri literare*, *Semănătorul* etc.

Mihai Eminescu i-a publicat în *Timpul*, IV, 1881, nr.

E. BAICAN.

LITERATURA POPULARA

SĂD

PALAVRE ȘI ANECDOTE

BROȘURA I-a.

BUCUREȘCI

 TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE, (LABORATORII ROMÂNI)
 16 - Strada Academiei, - 26.
 1882

Poetul i-a înlesnit intrarea în „Junimea” bucureșteană, căci, în fond, E. Baican și-a făcut debutul în literatură la îndemnul și sub îndrumarea lui M. Eminescu, după cum singur a mărturisit.

Mite Kremnitz, Livia Maiorescu, Ionescu-Dobrogeanu ș.a. au relatat că, în acel timp, poetul „facea mare haz de anecdotă, povești”. În prefața broșurii lui E. Baican, Mihai Eminescu a spus: „Nu e popor care să fi intrat în contact cu românul fără ca acesta

să-și bată joc de el. Sunt nenumărate anecdotele populare în care se iau peste picior grecii, evreii, nemții, ungurii, polonii, muscalii; asupra țiganilor există o întregă epopee populară în versuri lapidare, cum și-au făcut biserică, ce predică le-au ținut părintele Porgație și popa Mătrăgună, cel de viță bună. Crezul și cele zece porunci s-au răstălmăcit de către român și s-au potrivit neamului; despre bulgari există o lungă povestire a lui Hagi Ivat craiul, care a vrut să ia Țarigradul înarmat cu-un praz; despre sârbi asemenea, c-un cuvânt despre toți.”

Numele proprii: „părintele Porgație și popa Mătrăgună, cel de viță bună” sunt *Predicația țiganilor* din colecția sa proprie de literatură populară, iar parodia *Crezului* a publicat-o în *Curierul de Iași*, nr. 64/1876, pentru umorul ei pumos.

„Că [țăranul] nu este abrutizat, - afirma el în altă parte - o dovedește poezia populară deosebit de frumoasă și bogată și mulțimea satirelor mușcatoare cu care îi tratează pe străini. Este un spirit original și proaspăt în acest popor (...).”

„Un obiect predilect - continua el - al ironiei populare e popa și călugărul. Mulțimea cea mare de călugări și lipsa de cultură a clerului laic și monastic vor fi fost în mare parte cauza acestei ironii.

Din această ramură puțin cultivată a literaturii populare d. Baican ne trimite câteva probe, care desigur vor interesa.

Între mulțimea aceasta de tipuri, românul însuși apare isteț și bațjocitor, personificat ici în Pepelea, acolo în Păcală (...).”

Mihai Eminescu știa și el că în epoca voievozilor noștri au existat cântece și balade izvodite de rapsozii de curte: „Ceea ce presupunem este însă că în vremea unora dintre dinastia români cată să fi existat o epopee literară ale cărei rămășițe fragmentare se mai găsesc astăzi și care pe zi ce merge se împuținează.”

E interesantă supoziția poetului privitoare la creația poetică de curte, care încă nu a fost dovedită. Poate doar

ciclul *Novăceștilor* să exemplifice ideea exprimată. La fel credeau și Alexandru Lambrior și Nicolae Iorga.

„Anecdotele - își continua poetul ideile - au îndealtimețmintrelea proprietatea de a se schimba cu timpul și de a se adapta actualității; multe pot fi de tot moderne (...).

Reproducând aceste anecdote nădăjduim că autorul lor își va continua lucrarea, în care arată talent, și se va stabili să dezgroape mai târziu poveștile lui Pepelea, care sunt fără contestare mai vechi decât aceste ce scapără din contactul cu străinii (...).”

Relativ la anecdote (snoave), poetul a făcut observații pătrunzătoare, subliniind mobilitatea, variabilitatea și adaptabilitatea. Publicându-i în ziar palavrele și anecdotele, Mihai Eminescu elimina aspectele neesențiale, lucru mărturisit mai târziu de E. Baican: „Te rog foarte mult să nu te superi - îi scria la 1 iulie 1908 lui M. Dragomirescu - ca să fii mentorul meu, ca și Mihai Eminescu. El tăia cu condeiu ce vedea că nu trebuie în anecdotele mele (...).”

E. Baican a scris schițe, din care cunoscuta schiță umoristică *Părintele Pafnutie de la Monastirea Putna*, citită de Mihai Eminescu la una din ședințele „Junimii” bucureștene, tipărită în *Convorbiri literare*, XVII, 1883, nr. 8, pp. 317-320, și în alte locuri, bucurându-se de o largă publicitate, tipărită și în ediția din 1911. A publicat mai multe culegeri de facetii - anecdote, snoave, palavre, schițe și amintiri: *Amintiri din copilărie*, publicate în *Semănătorul*, VIII, 1909, nr. 42, pp. 840-842, amintiri despre Mihai Eminescu și Ion Creangă, publicate în *Liberalul*, Iași, VIII, 1906, nr. 2 (3 martie) și *Convorbiri literare*, XLVII, 1914, nr. 6 (iunie), pp. 604-608, precum și broșuri de istorie și pedagogie.

După publicarea broșurii cu prefața lui Mihai Eminescu, E. Baican a continuat să publice amintiri, schițe, snoave și taclale în presa vremii, precum și o serie de broșuri. *Trei duhuri sfinte la Iași (Amintiri despre Eminescu și Creangă)* au fost reproduse în *corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*, Sec. XX, vol. V, pp. 44-47 și 409; reproducem versurile din poezia lui Eminescu: „Eminescule, nu crede/ Măgularile lumesti,/ Idolatrii tăi te-ar pierde!/ Noroc, că etern trăiești!/ Eminența ta acuma/ Se cunoaște, când n-o simți!/ Ce vrei?... toți suntem ca spuma!/ Uită-ne!... dormi!.../ Între sfinți!”

Episodul prieteniei lui Mihai Eminescu cu folcloristul E. Baican rămâne ilustru, semnificativ: el atestă încă o dată, dacă mai era nevoie, interesul și dragostea poetului pentru patrimoniul popular, pentru tezaurul nostru folcloric, care a dat fibrele de rezistență unei bune părți din opera sa, în special poezia și publicistica, dar și modul cum înțelegea să-l valorifice.

Liviu PAPUC

„Agentul“ Eminescu

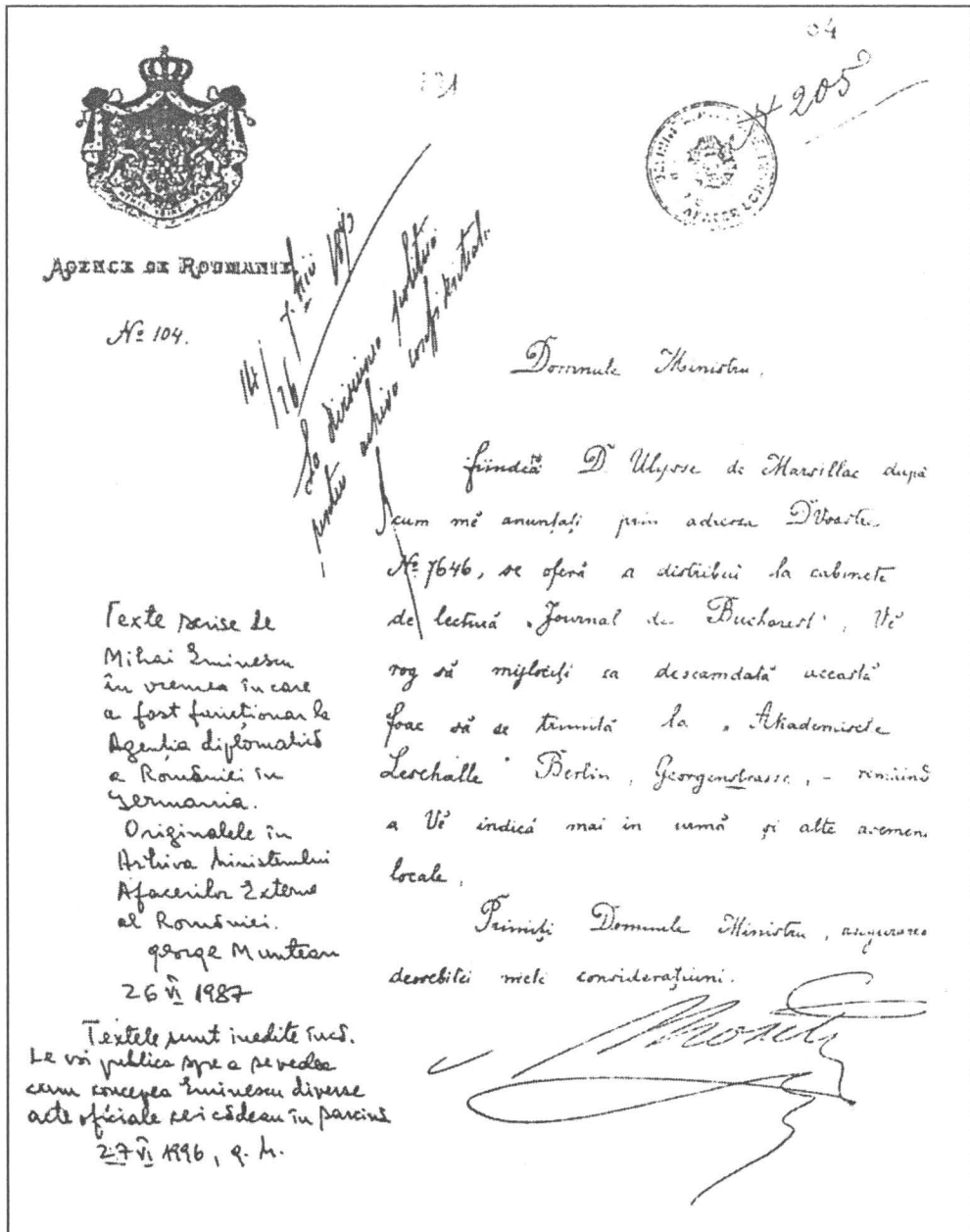
În amintirea lui George Muntean

Printre alte nenumărate amintiri, adunate și păstrate cu drag nespuse de-a lungul timpului în faldurile memoriei (atîta cîtă va mai fi), de la regretatul George Muntean, consider că pagina de mai jos este chiar un legat testamentar. Într-una din vizitele sale la Iași, mi-a făcut surpriza să-mi încredințeze cîteva file ce purtau amprenta inconfundabilă a lui Mihai Eminescu, împărtășindu-mi calitatea de inedit a textelor respective. După

cum stă scris chiar de mîna lui „Conu’ Georgică“, pe prima filă: „Texte scrise de Mihai Eminescu în vremea în care a fost funcționar la Agenția diplomatică a României în Germania. Originalele în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României. George Muntean, 26. VI. 1987“, imediat însoțită nota de o precizare mai recentă: „Textele sunt inedite încă. Le voi publica spre a se vedea cum concepea Eminescu diverse acte oficiale ce-i cădeau în sarcină. 27.VI.1996, G.M.“

Iată că acum, după alt deceniu scurs, după trecerea marelui nostru prieten la cele veșnice, constat că, după știința mea, documentele încă nu au fost publicate. Ele nu figurează nici în masiva ediție *Opere* de Mihai Eminescu, nici în volumul *Eminescu — O sursă de documente noi*, apărut în 2000, sub semnătura lui George Muntean. Îmi fac o datorie din a le semna, precizînd că doar semnăturile aparțin lui Theodor G. Rosetti și

Nicolae Kretzulescu (fostul și proaspătul agent diplomatic la Berlin), procesul verbal de dare și de luare în primire a Cancelariei, din 2 ianuarie 1874, precum și solicitarea trimiterii gazetei „Journal de Bucharest“, din 14/26 sept. 1873, purtînd grafia inconfundabilă a lui Mihai Eminescu.

Doru ZAHARIA

*Scenariul dramatic și mărcile teatralității la Caragiale (II)**Diracția de scenă*

„Defecțiunile” în spectacole erau, de foarte multe ori, datorate faptului că nu exista un puternic aparat regizoral, cu tot ce implică acesta. Supunerea direcțiunii teatrului și a regizorilor la capriciile actorilor nu avea rezultatele cele mai fericite, căci, scrie I. L. Caragiale în 1899, la o bună bucată de vreme după directoratul său, de altfel foarte scurt: „Pieșele în genere nu se studiază [...]. De aci rezultă o desăvârșită lipsă de siguranță atât în jocul fiecăruia, cât și-n complexul mișcării. Momente de ezitare; stângăcie; greșeli de pas; încurcătură de dialog; replici obținute în ruptul tirbușonului; în genere, figuri țepene, parcă ar fi împrumutate de la panopticul lui Braun; mâneci cari parcă n-ar avea mâini vii înăuntru, și nimica! nimica parcă n-ar bate sub jiletcă, afară de ceasornic! – o îngăimeală, o producție îngălătată, fără nicio vioiciune comunicativă, – în sfârșit... în sfârșit, lucru de beilic”¹. Elemente ale expresivității scenice – mișcare, gest, mimică, atitudine etc. – pe care ochiul omului de teatru le avea permanent în atenție și pe care, deseori, din păcate, le vedea prost executate.

Aminteam mai sus despre muzică – cea clasică – utilizată de I. L. Caragiale ca *tertium comparationis* în analizele făcute de el spectacolelor de la teatrul bucureștean, subvenționat de buget. Pentru că viziunea sa asupra teatrului este una armonică, firește că glasurile actorilor și modul în care aceștia rosteau replica devenea factor fundamental de expresivitate scenică. De altfel, încă din Antichitatea greacă, rolul acordat glasului actorilor era important, și, de aceea, măștile erau prevăzute cu un fel de pâlnie care sporea rezonanța vocilor ce puteau fi auzite până în cel din urmă rând al unui uriaș amfiteatru.

Astfel, funcționarea spectacolului ca un tot armonios depindea și de modul în care se armonizau vocile actorilor: „E un principiu elementar de teatru așa numitul diapazon. Tonul actorului trebuie să fie ridicat în proporție cu mărimea sălii, și toți actorii trebuie să vorbească în același ton. Ia ascultați o piesă la teatrul național. Acel care începe ia un ton așa de jos, încât de abia se aude din locurile apropiate de scenă. Al doilea care-i răspunde lasă și mai jos tonul; al treilea și mai jos, și, din scenă-n scenă, din act în act, tot mai jos, așa că ajung la un fel de gargariseală de ventriloc, din care este imposibil publicului să mai înțeleagă decât frânturi de vorbe pe ici pe colo” (O. V, 304–305) și urmează „lecția”: „Este elementar într-un teatru, că toți actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toții un diapason statornic. [...] La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât

glasul căruia-i răspunde”². Observăm cum, în timp, aceste idei revin, răspunzându-și peste ani, completându-se, nuanțându-se.

Pentru că am discutat despre vocea și tonul vocii actorilor, credem că este locul să urmărim modul în care I. L. Caragiale considera limba pieselor de teatru jucate pe scenele românești, fie ele traduceri, localizări ori creații originale. În aceste cazuri este vorba de aspectul lingvistic propriu-zis³ al textelor precum și de modul în care actorul rostea cuvintele partiturii sale: „Niciodată nu s-a pomenit un actor român, care să zică versurile atât de bine ca Manolescu [...], ele curg ca izvorul limpede, încât nu o silabă, nu un sunet, dar un hiat nu se pierde, și urechea rămâne amăgită de plăcuta înșirare a sunetelor...”⁴.

Pe lângă tonalitatea vocii, important este pentru jocul actorilor temperamentul: „Cum le e tonul, așa și temperamentul. Încep moale, merg și mai moale și, din moale în moale, la sfârșit, iese o fleșcăială completă”⁵. Temperamentul este ilustrat de mimică, gesturi, mișcare generală. Millo era considerat, în epocă, model de actorie și de vervă. Numai o astfel de vervă putea înfierbânta sălile „până-n fundul galeriei”, umplându-le de spectatori. „Actorul, actrii, când ies pe scenă, trebuie să fie niște posedați, să aibe pe dracu-n ei: prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe dracul acela și să-l arunce asupra publicului”⁶.

Nu toate articolele și cronicile lui I. L. Caragiale sunt negative. Există câteva în care poate da și exemple pozitive: este vorba despre Ion Brezeanu⁷ din articolul omonim și despre Manolescu⁸, într-o scurtă prezentare a premierei *Ruy-Blas*, afară, firește de cronicile despre Matei Millo, pentru care părea să aibă o admirație desăvârșită.

Iar aceste aprecieri sunt cu atât mai valoroase cu cât sunt mai rare. Și acest fapt se datorează nu neapărat scăderilor interpretative ale actorilor ori lipsei de profesionalism a celor ce se îndeletniceau cu arta reprezentării... Motivația acestei parcimonii în aprecierea pozitivă este dată de concepția lui Caragiale cu privire la arta dramatică: „Arta dramatică este o artă de perfecție: astfel ea are un scop special – reprezentarea, reprezentarea frumoasă” (O. III, 294).

Finalitatea textului dramatic și a artei dramatice

Fiind o artă care impune *perfectiunea*, teatrul are drept finalitate *reprezentarea*. Și nu orice fel de reprezentare, ci una *frumoasă*. Ce înseamnă pentru Caragiale o „reprezentare frumoasă”? Răspunsul imediat și facil ar fi o reprezentare perfectă. Dacă luăm însă în considerare cele

analizate mai sus, răspunsul capătă nuanțări și amănunțiri remarcabile. Pe de altă parte, autorul însuși răspunde, mai jos, parțial, la întrebare: „Teatrul în care actorii joacă bine, – acela este adevărat teatru, iar nu acela în care se joacă piese bune” (O. III, 294). În *Ceva despre teatru*, Caragiale construiește un scurt curs de artă dramatică pentru folosul tinerilor (și mai puțin tinerilor) actori, mesajul său principal fiind acela de supunere a textului abordat la posibilitățile și talentul interpretativ al actorilor, astfel încât nu „scopul dramaturgului” trebuie să primeze cu necesitate, ci acela al reprezentării propriu-zise, artă complexă și completă. iesețită din limitele literaturii și intrată pe tărâmul oratoriei și apropiat prin multe elemente de arta muzicală simfonică: „Voi trebuie să conciliați acest scop cu al dramaturgului; nu trebuie niciodată să i-l subordonați. Numai cu această condiție puteți să vă împliniți misiunea voastră artistică și să desăvârșiți intenția artei. Alegeți piesele cu care puteți să vă produceți voi mai bine, și nu stați un moment la îndoială: aruncați departe o minunată dramă pe care n-o puteți executa convenabil măcar, și preferați-i o farsă slabă de tot pe care o puteți executa admirabil” (O. III, 294). Adresându-se actorilor în primul rând, firește că, în acest articol, retorica discursului este astfel dirijată încât să accentueze pe argumentele reprezentării care îi privesc pe actori: jocul, interpretarea, potrivirea cu rolul.

Desigur că un spectacol presupune pentru Caragiale mai mult decât strictul joc al actorilor⁹. Cum altfel s-ar explica implicarea sa inclusiv în activitatea tehnicianului care se ocupa de lumini în spectacolele care s-au pus în scenă în vremea scurtului său directorat de la Naționalul bucureștean?¹⁰ Caragiale gândea teatrul ca pe o instituție „productivă”, ca pe o afacere din care se cuvenea a ieși în câștig. Avea și o părere precisă despre publicul-țintă. De aceea ținea la adecvarea repertoriului teatral la gustul și așteptările acestui public: „Teatrele din capitală nu se țin cu publicul bucureștean: provincialii sunt temeiul rețetelor, și la teatru ca și la tot comerțul capitalei. O întrerupere a circulației pe liniile ferate, de oricât de scurtă durată, se resimte numaidecât pe piața noastră.

Când afacerile merg bine în țară, se poate zice cu siguranță că orice bilet eliberat la gările din provincie pentru București reprezintă și o intrare la teatru” (O. V, 294).

Așa se explică prin urmare repertoriul ales, format mai cu seamă din comedii. Căderea *Regelui Lear* nu s-a datorat publicului. Ci, după cronicarii vremii, proastei distribuții și stângăciilor regizorale ale lui Caragiale, bun „director de scenă” și mai puțin bun regizor artistic.

1 *Teatrul național* (I), O. V, 303–304.

2 *Teatrul românesc. Deschiderea stagiunii 1878-79*, O. V, 260.

3 „Prin urmare, de la acest onor. Comitet teatral, bucătică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Întâiul teatru românesc din țară, cârmuit de membri din Academia română, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru ce-i drept” (*Teatrul românesc. Deschiderea stagiunii 1878-79*, C 5, 259).

4 *Ruy-Blas*, O. V, 263. Mihai Eminescu nu avea aceeași bună părere despre vorbirea scenică a lui Manolescu: „Gâtul d-lui Manolescu de ex. joacă un mare rol în declamația d-sale, deși în limba românească până și consoanele guturale c, g, ch nu se produc în gât chiar, ci aproape de el la capătul ceriului gurei. E drept că o ortoepie românească, o carte despre buna rostire lipsește, dar nu lipsește rostirea vie a claselor culte, nu lipsesc scrierile bune, nu lipsește limba scrisă, a cărei dreaptă rostire este fixată de două sute de ani și mai bine” (M. Eminescu, *Opere*, volumul IX, *Publicistica*, ediția Perpessicius, București, p. 338).

5 *Teatrul național* (I), O. V, 305.

6 *Teatrul național* I, O. V, 305.

7 „Uitați-vă la Nenea Nae Ipingscu, gravul ipistat din «Noaptea furtunoasă», cu cât tact și cu câtă discreție știe el să cultive amicitia cetățeanului Titircă și stima întregii familii a acestuia! Cu câtă vervă lămurește pe amicul său asupra binefacerilor sufragului universal, preconisat de tânărul Rică Venuriano! Cu câtă seriozitate desleagă el, la sfârșitul piesei, încercătura, când recunoaște pe romanticul publicist, pe care-l admiră prin luminată convingere! – Ipingscu, acest tip de farsă groasă, se ridică, prin interpretarea sobră și rafinată a lui Brezeanu, la dignitatea adevăratei comedii. Aceeași fervoare o capătă prin interpretarea lui Brezeanu și tipul revoltător de trivial al Cetățeanului turmentat din «Scrisoarea pierdută». Artistul nostru se afirmă și aci ca un talent de elită, confirmând încă odată clasicul precept că și un monstru urăcios, redat de artă, trebuie să placă” (*Ion Brezeanu*, O. III, 187).

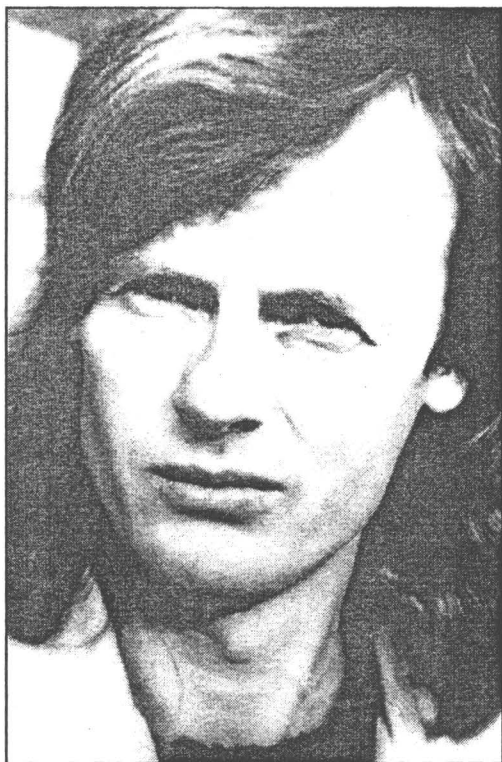
8 „Gesturile și mimica d-lui Manolescu nu-i sunt mai prejos de avântul și claritatea dicțiunii. Fieștecare moment în parte e desăvârșit, ori cel puțin destul de aproape de desăvârșire (*Ruy-Blas*, O. V, 262). [...] pentru o natură înzestrată și încă nedeprinsă îndeajuns ca a lui Manolescu, e mai ușor a compune o figură shakespeareană plină de adevăr, decât un rol sec și imposibil fals, product tipic al unei școale literare, pe care pentru teatru n-o mai poate scăpa de părsire și uitare nici chiar talentul retoric și frumusețile stilistice ale unui Victor Hugo sau Schiller” (*Cronică teatrală* (II) O. V, 274–275).

9 Repudiind din start ideea de protocronism, găsim că aici este locul pentru un comentariu referitor la sintagma și teoria lui Jerzy Grotowski, din *Spre un teatru sărac* (Traducere de George Banu și Mirella Nedelcu-Patureau. Prefață de Peter Brook. Postfață de George Banu, București, Editura Unitext, 1998). Cartea lui Grotowski ne introduce într-un univers dramatic bazat exclusiv pe forța de expresie a actorului, într-un spațiu dramatic „sărac”, lipsit de sugestii dramatice, neutru, înlăuntrul căruia actorul construiește lumi numai cu ajutorul propriului corp și al propriului glas, în rostirea replicii, în intonație, în tăcere. Soluția lui Grotowski este una acceptată de lumea contemporană, iar inovațiile tehnicii cinematografice (cu decoruri și personaje virtuale, create de programatori și de designeri specializați) impun actorilor din ce în ce mai mult antrenament tocmai în spiritul teoriilor dramatice ale regizorului și profesorului polonez.

Ca toți oamenii de teatru împătimiți, avea și Caragiale conștiința că pe scenă se produce un miracol. Dar acel miracol nu ar fi putut avea loc fără o coordonare extrem de lucidă și fără o pregătire amănunțită a întregii echipe ce participa la realizarea *reprezentăției*. Acest fapt îi apropie pe marii oameni de teatru, indiferent de vremea sau epoca în care își manifestă arta.

10 Activitatea de director al Teatrului Național, cu sușurile și coborâșurile sale, este prezentată de Marin Bucur, op. cit., capitolul XII: *O grea onoare: conducerea Teatrului Național (1888-1889)*, pp. 230-263.

Aurel DUMITRAȘCU

*Inedit**Epistolar**Către Adrian Alui Gheorghe**Borca, 12 sept. '79*

Te salut, dragul meu!

Știam că nu-ți vor conveni cuvintele mele (există focuri care trebuie lăsate să ardă), dar nu am vrut să te mâhnesc. Sîntem fiii aceleiași „lupoalice”, nu ne putem permite mîhniri, n-avem nici un drept să asemuim ce e-ntre noi (prietenia, frăția, damnațiunea) cu o rață împușcată pe dig. Nu știu cât de mult trăiesc prin cuvinte, dar e sigur că există cuvinte care-mi schimbă o zi, care mă întunecă sau luminează, există caravanseraiuri de cuvinte care se nasc în mintea-mi obosită și mă ațîță, îmi dau cu picioarele, încearcă să mă gîtuie.

Îți permit (ce cuvînt infect, între prieteni!) să faci și să spui orice, dar nu-ți dau voie să spui că nu vei mai lua cărți de la mine. Poate că te gîndeai numai la ascetismul tău impus, când ai spus aceste cuvinte prea dureroase ca să nu

le și tai din epistola ta. Lasă-mă să mă îndoiesc de moralitatea amîndurora, dar nu mă lăsa să cred în rupturi spirituale, în lipsa de tact a afirmațiilor grăbite! Dragostea pentru cărți e justificabilă. Afirmația ta, că nu vei mai lua cărți de la mine, mi se pare o eroare a gândului tău; pentru că ai uitat că nu eu am „pierdut” Nietzsche, că oricum eu puteam pune o întrebare în acest sens, iar tu, fără a te simți ofensat, trebuia să-mi înțelegi justificata mîhnire. Nu suport să cred că tu nu ai avea sentimentul că e fantastic de trist să iubești o carte și să ți se anunțe în mod liniștit iremediabila ei dispariție. Cărțile pe care ți le dau nu mă îngrijorează, cum spui, ar însemna că nu sîntem prieteni, că încrederea dintre noi e falsă ca visele servitoarelor care cred că vor ajunge prințese.

Am senzația că pălăvrăgim inutil în câmpul unei idei pierdute, că ațîțăm inutil macaralele din preajma sufletelor noastre. De ce nu vrei uneori să mă lași să nu înțeleg tacit pierderea (normală) a unei cărți, gestul aparent furișat al unui om pe care-l iubesc?! Nu vreau să cred că nici pînă acum n-ai înțeles apucăturile dionisiace ale sîngelui meu și răbdarea apolonică cu care sfidez ce nu-mi convine, rămînînd ca o așteptare în fața unei povești mai frumoase.

Da, nu am sentimentul că ești în armată, de aici unele neînțelegeri chiar. Nu discut cu trupul tău care se duce în mină, ci cu spiritul. Și poate că aceasta se datorește și aver-siunii față de armată. Pur și simplu eu te-am scos de la început de acolo. Te duc cu mine, mă cert cu tine, te iubesc ca frate. Știu că ești undeva pe o corabie, dar în același timp ești mereu cu mine. Rămâi omul care-mi lipsește cel mai mult. Pentru că femeile nu-mi lipsesc, ele mi se par străine. Și poate că vom redeveni noi în februarie, o lună din care amîndoi ne-am făcut o religie. Și sîntem atât de încâlciți și turbați, încât nu întîmplător ținem așa mult unul la celălalt. De fapt, iartă-mă pentru că te-am mîhnit, dar să crezi că nu am dorit aceasta, nu știu să fiu cinic cu ce iubesc; poate că toate greșelile le fac involuntar, poate că greșesc fiindcă nu intenționez niciodată să fac ceva defavorabil pentru sufletul unui prieten.

Hai să vorbim de cărți și poezie, de sărăcie și inconsis-

tență!

De mai multe zile sînt ca o târfă, violat de tot felul de gânduri, de muncă fizică și plictiseală. Lenți a venit pe la mine. Dar pînă și oamenii buni devin insuportabili. Nu accept să confund pe cineva doar cu sexul. Și cred că lipsa ei de sociabilitate, încăpățănarea cu care alege mîhnirea, mă fac să mă simt și eu rău. Plecarea ei am binecuvîntat-o. O voi evita.

Și nu știu unde plec!? Aici nu am post. Inspectorul Țigău îmi va da o catedră pe la o altă școală. Mă duc oriunde. În toamna aceasta n-am chef de plecări îndepărtate. Și te aștept pe tine. Nu știu la ce școală voi fi „dus”. Pipirig? Grințieș? Mi-e indiferent. Dar să nu plec acum din Neamț.

M-am gândit mult și la facultate. Sînt tot mai convins că voi da la filozofie. Învățînd filozofie (și ec. politică, în nici un caz istorie) îmi voi umple toate golurile în materie de terminologie filozofică, îmi voi limpezi concepte, idei etc. Dacă nu aș reuși nu aș fi în pierdere, deși este necesar să intru, mai mult ca oricînd. Mă gândesc mult la Cluj. Într-o zi voi pleca la D.R. Popescu. Nu pot să mai citesc la infinit banalele manuale de gramatică, nu pot să mai citesc la infinit acele plicticoase texte franțuzești și didacticele manuale de lit. română care mă lasă rece. Sila e împărăteasă. Sînt o slugă care trebuie să plece. Spune-mi ce crezi despre gândul meu cu filozofia, gând tot mai înstărit în mine!

Iolanda nu știe nici ea unde pleacă, dar, contrar gândului tău, eu cred că trebuie să plece neapărat. Este insuportabil să depinzi mereu de alții, cînd ești sensibil și cult. Nu cred că-ți spune, dar tatăl ei e un bețiv ordinar; și cînd vine beat sila Iolande nu are margini. Plecînd ar cunoaște tot felul de oameni, poate, dar nu ar mai depinde de ei. Este la o vîrstă cînd dacă nu acceptă eliberarea se poate deregla mintal. Să nu vorbim noi despre ce e cu ea, lipsa taților ne-a dat o imensă libertate, dar să înțelegem c-ar fi fost dificil să fim nevoiți (noi, cu năvala din noi) să ne ascultăm tații.

Nu-mi amintesc ce-am zis de ea, încît spui că-s rău cu ea. Nu cred că fac decît un lucru: țin să fiu drept întotdeauna. Mai ales cu prietenii. Și poate că o cunosc mai bine, în tot felul. Nu confunda altruismul ei pentru tine cu altruismul în general. Cu omul pe care-l iubești nu poți fi decît altruist. Dar nu acesta e semnul că ești altruist, eu cred că numai comportamentul față de cei de care nu te leagă nimic poate spune exact cine e și cine nu e altruist. Personal, nu am văzut-o niciodată fiind generoasă cu alții. Dar să nu-i spui aceste lucruri, chiar dacă, spunîndu-i-le, nu m-ar de-

ranja. Nu cred să-mi fie vreodată rușine că afirm ceea ce cred că este adevărat. Dar să nu ai nici o clipă sentimentul că nu țin la ea foarte mult, ai greși...!

Dacă mă iubești puțin trimite-mi „Laborare stanca”! Eu credeam că nici nu e tradusă la noi. „Scrisorile” lui Pavese nu-l dezmint pe Pavese pe care-l știam. Nu trebuie să-l imităm, dar orice scriitor, în esență, trebuie să fie ca el. Nu să ne alegem damnațiunea și să credem că e o calitate, dar nici să alergăm după fericire ca cei din jur, meschini, puturoși și superficiali. A fi scriitor e penibil. Dar a fi un om banal de obișnuit („ordinaire”) este îngrozitor.

Nu uita: VREAU „LABORARE...” și BELLOW.

Scrisoarea lui Pricop este o „poveste” despre faptul că ne asemănăm foarte mult. Dar marea victorie pentru noi va fi atunci cînd nu-l vom mai ști în armată. Țin mult la el. Și tu, cunoscîndu-l, vei ajunge să faci la fel.

Mi-a plăcut poemul „Ochii mei nu iscodesc...” Încearcă să nu rupi șira spinării poemului cu artificii frumoase. Visez lucruri frumoase, cursive, dar nu altfel decît tulburătoare, puțin ironice-n ton. Trebuie să scăpăm de patetism.

Daniel mi-a trimis Ovidiu Hotinceanu. M-a încântat și tulburat. Zilele acestea voi citi Musil. Am mai citit „Jour de colere”, poeme de Pierre Emmanuel, în franceză. Jebeleanu – „Hanibal”. Ioanna Tsatsos – nu-mi plăcu. Strindberg – „Întâmplări în arhipelag” – o variație interesantă.

Am citit multe poeme excelente de Ion Dragomir. Reține acest nume!

Voi reveni după ce știu unde voi munci. Am mai scris în aceste zile. Nu rău. Nu cred că voi avea timp să-mi pun un manuscris la punct, în toamna aceasta.

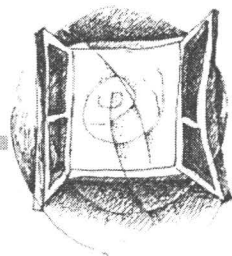
Încet, încet, învăț engleză. O profesoară de spaniolă (venită în locul meu la Sabasa) este partenerul cel mai plăcut pe care-l am de cîteva zile. E o fată deșteaptă. O știe și Iolanda. Toamna umblă în pantaloni scurți, ca și viața mea!

Liniște, prietene! Lasă mîhnirea în mină; și nu te îndoi de munți!

Al tău,

Aurel

P.S. Îți trimit zilele acestea „Scrisori”-le!

„Toată viața am fost un complexat“
Dionisie VITCU în dialog cu Călin CIOBOTARI

Unul dintre cele mai pitorești personaje pe care le are Iașul la ceasul acesta, actorul Dionisie Vitcu, aflat într-o formă de zile mari, pare a fi omniprezent. În Ucraina, în Republica Moldova, la Mircești, la Hermeziu, la Universitatea de Artă, pe scena Teatrului Național Iași, coborând Copoul sau plimbându-se agale pe Lăpușneanu. Nu poate spune că se plictisește: e actor la Teatrul Național Iași, profesor doctor la Universitatea de Arte, colaborator la diverse publicații culturale și așa mai departe. Ceea ce seduce însă în primul rând la cel pe care colegii de generație îl numesc Dionel e o anumită ingenuitate, manifestată în concret prin sincerități devastatoare și printr-o candoare cum rar mai poți întâlni.

Călin CIOBOTARI: Domnule Dionisie Vitcu, acum vreo șaptezeci de ani ați binevoit să apăreți pe lume. Mai țineți minte episodul și ce a urmat după?

Dionisie VITCU: (râde -C.C.) Timpul ne presează și nu ne dăm seama când trece. Da, se vor împlini 70 de ani de când, într-o iarnă, am deschis ochii la Ibăneștii Dorohoiului. Erau vremuri foarte agitate. Și-n țară, și-n sat la noi. Am crescut în acel mediu sătesc, într-o familie de „mijlocași”; tata era tâmplar, mama se ocupa cu gospodăria și cu cele cinci hectare de pământ pe care le aveam.

C.C.: Cam burghez, cam burghez...

D.V.: Mda, mai târziu mi-am dat seama! Când am început școala și mai ales în liceu.

C.C.: Vi s-a spus!

D.V.: Da, au binevoit să-mi spună și mie că fac parte din burghezie.

C.C.: Aveți o alură vag burgheză!

D.V.: S-ar părea... În orice caz, mi-a rămas în nări mirosul de lemn din atelierul de tâmplărie al tatii. Am început școala. Am avut noroc de niște învățători foarte buni, care doreau ca noi, copiii țăranilor, să mergem la oraș, la școli. Spiritul satului era unul de tip conservatorist. Tăranii își educă copiii învățându-i să facă tot posibilul în sensul străngerii unei mici averi, să-și facă stagiul militar, fetele să meargă la biserică și să devină bune gospodine, dar să iubească și cartea. Mama, deși s-a măritat la 16 ani, a fost o elevă foarte bună. Știu de la învățătorul ei, același care m-a învățat și pe mine slovele. Nu s-a adaptat însă la oraș, așa că s-a întors la sat și a făcut cinci băieți, dintre care am supraviețuit trei.

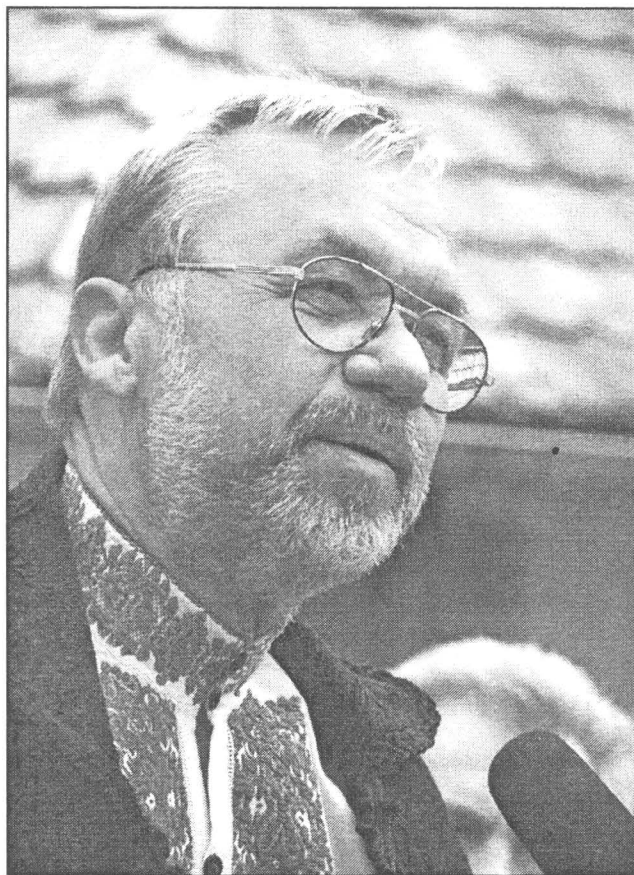
„Toți exclamau că ce frumuseț sunt...Mai ales babele...”

C.C.: Cum a apărut ideea aceasta a actoriei la dumneavoastră?

D.V.: Chiar din școala primară, învățătoarea noastră, pe numele ei Elena Nichifor, era mereu dornică să facă serbări la sfârșitul anului. Toți copiii sunt talentați, însă imaginea mea era, pare-se, ceva mai deosebită. Toți exclamau că ce frumuseț sunt... Mai ales babele... Mi se ridica sângele în urechi...

C.C.: Credeți că-i de rău!

D.V.: Da, așa credeam. Toată viața am fost un complexat. Și acum sunt un complexat în ce privește fru-

museștea fizică. Ca să revin: dansam, spuneam versuri școlărești. Auzeam cum învățătorii, dar și elevii de liceu de la Dorohoi, care veneau pe la noi, spuneau că „Asta o să facă artă dramatică”. Am înțeles cu mult mai târziu ce însemna de fapt „arta dramatică”. Am rățâcit apoi la o școală profesională din Ițcani. Am avut primul șoc și am făcut tot posibilul să nu rămân, așa cum trebuia, tractorist la un IAS din Ițcani. Am ajuns, în schimb, la un IAS din Dorohoi, unde am stat vreo zece zile, prășind cu cinci lei pe zi. În plus, stăteam într-un cămin cu niște tractoriști, băieți „minunați” cu trei-patru clase. În ăst timp, colege de-ale mele din școala primară făceau liceul. Vă dați seama ce complexat eram! Aveau să devină profesoare, învățătoare și nu s-ar mai fi uitat la mine. Mi s-a creat o repulsie și față de tractoare și față de mizeria din SMT-ul acela. M-am întors acasă, iar mama a văzut cât sunt de necăjit. Ei nu-i plăcuse niciodată că făcusem școala profesională. Eram destul de dezghețat și puteam să fac carte adevărată, nu școală de meserii. Acasă, am citit toate cărțile fratelui meu care era în clasa a opta, după care m-am dus la Dorohoi și am dat la „fără frecvență”. Am luat, în afară de limba rusă și matematică, note de trecere. Ei, în clipa aceea mi-am dat seama că pot mai mult. Toată vara am făcut, cu un învățător, limba rusă. Tata s-a dus la Dorohoi și a pus și el o pilă la un profesor pe care-l cunoștea. Am intrat deci la liceu. În prima săptămână am luat vreo trei note de unu. Lucrurile s-au ameliorat mai târziu, când un profesor căruia îi port un deosebit respect, Ioan Nemeș, a încropit o cerere care n-avea niciun temei legal. Ce spunea acolo? Că dacă în primul trimestru n-aveam să iau note de nouă și de zece, să mi se anuleze înscrierea. M-am pus cu burta pe carte și a trecut și liceul. Am luat bacalaureatul, maturitatea, cum se chema pe atunci, și mi-am zis: „Ce fac acum?”. Începusem să scriu versuri. Îmi amintesc că aveam un coleg de bancă, coleg care mă pâra întotdeauna profesoarei de limba română. Îi spunea pe un ton grav: „Doamnă, aici se execută poezii!”. Profesoara însă, Maria Zait, mă simpatiza. Ea m-a trimis la Institutul de Teatru. Fiind singurul Institut din țară, erau foarte mulți candidați (peste 1500), așa că întâi am participat la o preselecție.

Despre teatrul ieșean de altădată

C.C.: Incomparabil mai dificilă admiterea decât astăzi.

D.V.: Da, și se cereau tot felul de lucruri. În primul rând, conta imaginea candidatului. Trebuia să fii expresiv, indiferent dacă erai frumos, urât, înalt, scund. Fața ta trebuia să transmită, să exprime ceva, să prezinte interes. Am reușit să fiu luat în seamă, ceea ce era destul de greu. Asta se întâmpla în 1959. Am intrat la Institut, la clasa lui Constantin Moruzan, căruia nu-i port o afecțiune

deosebită. În schimb mi-i amintesc cu drag pe Ion Cojar și Radu Penciulescu. Aceștia din urmă începuseră să mă cultivate, mă scoteau tot timpul pe scenă, ceea ce m-a făcut să mă despart de teama de a mă ridica în fața publicului. În anul I a fost un moment foarte important pentru mine. Jucam într-un spectacol de Maiakovski, „Poemul lui octombrie”, și am luat Diploma de Interpretare. N-aveam nici două luni de teatru.

C.C.: Ciudat e că la toamnă jucați iarăși într-un spectacol de Maiakovski, în regia lui Ovidiu Lazăr. Așadar la aproximativ jumătate de veac.

D.V.: Da, mi-am dat și eu seama de treaba asta. Și am o emoție firească a scurgerii timpului.

C.C.: Pe atunci, la Iași, care erau actorii de marcă?

D.V.: Trebuie să vă spun că Teatrul ieșean era, pe atunci, un teatru foarte conservator, în care nu prea intrai dacă nu erai actor la Teatrul Național din București, la cel din Cluj etc. Așadar jucau numai actori din teatre naționale. După aceea, în fiecare teatru național erau grupări: actori de comedie, actori de dramă, actori frumoși, actori expresivi, actrițe minunate. Dacă aș aminti numai de Ștefan Dăncinescu, tânăr pe atunci, dacă aș aminti de Costachi Cadeschi, bădia Costică Sava, Nicușor Veniaș, pe care eu nu l-am mai prins. Era o trupă foarte solidă, cu o nuanță moldovenească.

C.C.: Asta-i dădea farmec, identitate?

D.V.: Eu așa cred!

C.C.: Repertoriul era strict unul clasic, sau se mergea și pe producții contemporane?

D.V.: Era în primul rând unul clasic. În fiecare stagiune, însă, Teatrul trebuia să promoveze literatura dramatică românească contemporană sau să debuteze un autor autohton.

C.C.: Cine era director pe atunci?

D.V.: Ilie Grămadă. Era profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Îmi face însă plăcere să amintesc de Lazăr Mișcovici, directorul adjunct, arbitru de box, de fapt gospodarul teatrului, un fel de MM Stoica din fotbalul de azi.

„Îmi doream din tot sufletul să fiu secretar de partid”

C.C.: Cum erau văzuți cei din conducerea teatrului de Partid?

D.V.: Tovarășii de la Comitetul de Cultură țineau cont de părerile oamenilor din teatru. Mai ales că, fiind o perioadă sovietizată, se juca mult teatru rus și sovietic.

C.C.: Ceea ce nu era rău.

D.V.: Nu, dimpotrivă. Era chiar foarte bine, pentru că teatrul rus a fost și va rămâne o sursă importantă pentru a pune în valoare actorul; îi dă șansa și posibilitatea să se remarce prin calitățile lui artistice. Sintetizând, trupa

ieșeană era alcătuită din actori bine înrădăcinați în arta realistă stanislavsciană.

C.C.: Totuși, cum era privit actorul în societatea comunistă? Era respectat, iubit, sau bagatelizat la periferiile vieții culturale?

D.V.: Era iubit, dar mai puțin respectat. Trebuia să fie „cuminte”. Or nu se putea; erau actori care nu puteau fi „cuminiți”, care mușcau. Aurel Munteanu, actor la TNI, a avut de suferit multă vreme pentru că „mușca” regimul. Era, dacă vreți, din lumea lui Păstorel Teodoreanu, așa așa, ca să vă dau un exemplu clasic. Ceilalți, care ne temeam, și eram unul din cei fricoși, făceam glume ce erau luate în doi peri; glumițe uneori favorabile auditoriului ales.

C.C.: Jinduiati la funcții în partid?

D.V.: O, cum să nu? Îmi doream din tot sufletul să fiu secretar de partid.

C.C.: Credeți cu sinceritate în valorile Partidului?

D.V.: Da și nu! Secretar de partid nu vroiam să mă fac din motive ideologice, ci pentru că o astfel de funcție îți permitea să fii mereu în față, să ai roluri grase și să-ți crească leafa. N-am reușit nici una, nici alta.

Roluri, casă și paltoane...

C.C.: O vreme ați prestat „servicii culturale către populație” și la Teatrul din Piatra Neamț.

D.V.: Da, acolo am primit repartitia imediat după absolvire. Am fost angajat de Ion Coman chiar în ziua în care mi-am luat examenul de stat. Eu, Virgil Andriescu și Petrică Ciubotaru. Ion Coman ne-a promis că dacă vom fi „cuminiți”, apropo de ideologia comunistă, ne dă trei roluri principale (chestiune foarte importantă pentru un absolvent), ne dă casă (un apartament de trei camere, fiecare cu camera lui, ceea ce era foarte mult pentru noi, niște inși care nu avuseserăm niciodată nimic) și ne face paltoane (cum la Piatra Neamț ploua mult și era frig, și paltoanele erau ceva deosebit de important). Ei bine, când a început stagiunea, în toamnă, ne-am pomenit băgați în roluri de figurație, două vorbe și-un brânci.

C.C.: Deci nici vorbă de roluri principale.

D.V.: Nici vorbă. Lacrimi, scandal, amenințări cu demisia.

C.C.: Dar palton?

D.V.: (prompt) Paltoane ne-au făcut! Demisia nu puteam să ne-o dăm, pentru că trei ani de zile erai obligat să prestezi „servicii culturale către populație” acolo unde aveai repartitia. Mai erau totuși din ăia care plecau. De exemplu, Sanda Țăranu fusese oprită la televiziune, în București. La fel Grigore Gonța. Ei bine, după trei ani și ceva, am avut șansa primului turneu în afară, în Germania Federală. Teatrul din Piatra Neamț era primul teatru care

ajungea în Germania Federală.

„Erau mulți actori care colaborau cu Securitatea”

C.C.: Ați avut deci ocazia să rămâneți „afară”.

D.V.: Nu, atunci nu, pentru că Securitatea era cu ochii pe noi. Omul și paznicul.

C.C.: Ați avut de-a face vreodată, în mod direct, cu Securitatea?

D.V.: Da, au vrut să mă racoleze. Marele meu noroc e că nu au fost foarte clari, iar eu nu am înțeles cu exactitate ce vor.

C.C.: În ce an au încercat să vă racoleze?

D.V.: În '64! A venit la teatru un tovarăș și, printre alții, am fost chemat la el. N-aș putea să vi-l descriu. Era un tip scund care nu mă privea niciodată în ochi. M-a invitat într-o cabină și m-a întrebat diverse lucruri: unde m-am născut, ce mi-s părinții; și apoi m-a invitat să ne plimbăm. Ne-am îndreptat spre gară și a început să mă întrebe cum mă împac cu colegii, dacă sunt mulțumit, dacă am cunoștință de lucruri deosebite din teatru.

C.C.: Toate astea se întâmplau în Neamț?

D.V.: Da, la Neamț. În dreptul cărciumii numite „14 scări”, unde, de regulă, se adunau actorii, m-a dat pe mâna altcuiva. Totul s-a derulat foarte repede. Aproape că nu mi-am dat seama că mă preia altcineva. Din nou aceleași întrebări. Am ajuns la gară.

C.C.: Și?

D.V.: Cum i-oi fi răspuns eu, ce i-oi fi zis, nu știu, că imaginea mea era neserioasă și comică involuntar, așa că m-a abandonat acolo, în gară, spunându-mi că pleacă și că pot să mă întorc la teatru. Probabil că n-am corespuns...

C.C.: Dar de unde știați că-i securist?

D.V.: Am aflat mai târziu. Am un coleg, prieten, care a mușcat din nadă și a avut mult, mult de suferit de la băieții cu ochi albaștri.

C.C.: Aveați colegi, totuși, despre care știați sigur că au „corespuns”?

D.V.: N-aș putea să dau nume, dar știu sigur că erau mulți actori care colaborau cu Securitatea. Asta datorită ușurinței cu care eram asimilați de fel de fel de colectivități.

C.C.: Colegii dumneavoastră pe care i-ați amintit, viitorii ieșeni, erau „curați” din acest punct de vedere?

D.V.: Petrică (Ciubotaru — C.C.) a stat cu mine un an, după care a ajuns și el la Iași. Nu știu ce-a făcut, însă îmi aduc aminte de un episod de după '90 care m-a pus pe gânduri. Fusese un conflict între Petrică și un coleg, acesta din urmă invitându-l cu insistență, vehement, să-și dea demisia. Petrică era director adjunct artistic. A ieșit un pic afară și a venit cu demisia semnată. Pentru mine momentul

acela e foarte ciudat. Mă așteptam ca Ciubotaru să riposteze, dar...

C.C.: **Însă cât ați fost în Germania, n-ați simțit că sunteți supravegheați?**

D.V.: Păi să vă spun. Cum am ajuns, fiecăruia ni s-a spus să avem grijă de cineva. (**Devine ironic — C.C.**). Să nu cumva să ne rățăm pe acolo. Eu, bunăoară, aveam „grijă” de Traian Pârlog.

C.C.: **Și Traian Pârlog avea în grijă pe altcineva, sau poate chiar de dumneavoastră...**

D.V.: Foarte posibil. Părea grijuliu, într-adevăr. Numai că eu n-am avut grijă de Traian.

C.C.: **Cum așa?**

D.V.: Pentru că pe mine mă bătea, mă rodea al dracului un pantof și altă grijă la ora aia nu puteam avea decât pantoful blestemat.

C.C.: **La Teatrul din Iași când ați venit?**

D.V.: În 1967. Am debutat în martie 1968, așadar nouă luni de zile n-am făcut nimic în teatru. Am fost luat de profesorul Grămadă nu pentru că eram talentat – ei nu se prea interesau de teatrele mici, precum cel din Piatra sau Galați. Preferau actori deja formați, nu erau dispuși să-i crească. O excepție a fost Petrică Ciubotaru care, după un an petrecut la Piatra Neamț, făcea figurație prin Naționalul ieșean, unde a și rămas. Iar azi a devenit un nume în Teatrul românesc.

„Lui Teofil Vâlcu i s-au scos niște vorbe urâte”

C.C.: **Spuneți-mi, cum era lumea actorilor înainte de '90? Exista o boemă autentică? Era o lume discrepantă de restul societății, în sensul unei lipse de prejudecăți a celor din teatru?**

D.V.: Exista o boemie, înțeleasă ca stare de spirit. Erau găști, grupuri de actori, însă dacă se întâmpla ceva important în teatru, toți actorii erau împreună. Și azi sunt grupuri și găști, însă solidaritate între actori nu mai există. După spectacole, inevitabil se mergea la „Continental” sau la „Traian”, unde se cultiva bârfa, se vorbea despre femei și mai puțin despre Partid. De ce? Pentru că întotdeauna printre noi era cineva! Știai că există, dar nu-l puteai numi. Când plecam în turnee, prin străinătate, călătoream în vagoane de dormit. Se întâmplau acolo foarte multe lucruri: se bea, se mânca, se discuta etc. Ei bine, după o săptămână, un rezumat detaliat era prezentat conducerii teatrului, care, bănuiesc, îl prezenta la rândul ei mai departe.

C.C.: **Dar se întâmplau lucruri compromițătoare în aceste călătorii?**

D.V.: Pot să vă spun că lui Teofil Vâlcu i s-au scos niște vorbe urâte, cum că ar fi fost homosexual. Denigrare, răutăți, minciuni.

C.C.: **Și pe ce se bazau vorbele acestea?**

D.V.: Teofil Vâlcu avea obiceiul, pilit fiind, să umble în chilofi prin vagoane. Țin minte că spunea bancuri fără perdea și râdea zgomotos. Venind la un spectacol în care juca Teo, mi-a spus, în hohote de plâns: „Măi Dionele, auzi ce se vorbește despre mine...”. Am rămas interzis. N-am crezut nici atunci, nici acum. Dovadă că Iliescu, când era prim-secretar la Iași, l-a promovat prin Comitetul Județean de Partid, într-o funcție importantă, lucru care nu se putea întâmpla cu un om compromis.

C.C.: **Venea la teatru Iliescu?**

D.V.: De foarte multe ori. Îl împingea Nina, soția lui. Veneau împreună la teatru, la operă.

„N-am vrut să-mi bat cuie în pantof”

C.C.: **Și, într-o bună zi, a venit Revoluția...**

D.V.: Da, dom'le, veni și ea. Îmi amintesc că în zilele acelea, prin Iași, era o foșgăială de nedescris. Mă plimbam cu Valentin Ionescu și, la un moment dat, doi tineri, o studentă și un student, au venit la mine cu lacrimi în ochi, m-au prins de umăr, și mi-au cerut grav să merg imediat și să vorbesc la Casa Pătrată. „Păi ce să vorbesc acolo?”, am întrebat. „Cum, nu știți ce s-a întâmplat?!”. Trebuie să spun că fusesem chemat la Comitetul de Cultură, unde se scrisese un protest împotriva „golanilor de la Timișoara”. Era madam Ghițulică acolo, foarte agitată. În acest timp, la „Europa liberă”, vorbea poetul Mihai Ursachi. Eu nu ascultam „Europa liberă”, dar îmi povestea fratele meu care, istoric fiind, era interesat de ce se întâmplă. Mie mi-era frică. Am fost, dacă vreți, un ticălos. Eram actor iubit de tovarăși, mi-au dat casă, dar nu mi-au făcut ...palton. N-am vrut să-mi bat cuie în pantof. Vroiam să devin secretar de partid ca să pot promova, cum am spus. N-au vrut însă să mă aleagă vreodată nici măcar în Biroul de Partid, pentru că aveam o mutră comică, necredibilă, or acolo erau numai chestiuni serioase. Îmi amintesc că, la învățământul politic, spuneam niște bazaconii și niște prostii, de râdeau ăia cu lacrimi, mai ales colegul meu, secretarul de partid, iar eu habar n-aveam de ce rîd. Nu eram „pragmatic”. Mă roșeam și asudam tot, și spuneam în continuare bazaconii și mai mari.

C.C.: **Bun, dar la Revoluție v-ați bucurat?**

D.V.: Bineînțeles! Crezi că aș putea răspunde negativ? Am și scris un articol care a apărut pe prima pagină în „Timpul”. Un articol pe care astăzi nu l-aș mai scrie la fel. Sărisem calu’, și eu și alții care scriau pe atunci. Mi-am dat seama, mai târziu, că trebuie bun simț și măsură când scrii ceva. Revenind la Revoluție, m-am dus la teatru, unde domnea o tristețe nespusă. Iacoban (**Mircea Radu Iacoban, directorul TNI de atunci — C.C.**) era agitat și trist. Îl pârâse, nu știu cine, că trage cu mitraliera de pe

Casa Pătrată. Venise un colonel și l-a luat pe Iacoban. S-au dus acasă la acesta din urmă, pentru că existau reclamații că deținea armament. Deținea, pentru că era vânzător... Apoi s-a înființat organizația aceea, FSN-ul...

C.C.: Care mai există și azi! (râdem amândoi — C.C.).

D.V.: N-aș putea să vă spun... Ce m-a uimit pe mine atunci e că în conducerea FSN-ului erau tot tovarășii, secretarii de partid. Iar prietenul meu Gheorghe Marinca a spus cu glas gros, nuanțat, ardelenesc: „Dom’le, dar o luăm de la-nceput?”. La vremuri noi, tot noi!

C.C.: Și după aia?

D.V.: După aia, l-am văzut pe unu’, un coleg de-al meu, cu tricolorul pe mână, care se comporta ca și cum ar fi fost Eliberatorul Teatrului Național.

C.C.: Și v-ați simțit eliberat?

D.V.: Ei, pe dracu’! Când am văzut așa ceva, mi-am prins și eu un tricolor pe mână. Conduceam rabla mea „Dacia augustina” prin oraș și stăteam cu mâna scoasă pe geamul mașinii. Am mers la Policlinica Mare, unde lucra soția mea. Când m-a văzut, a rămas înlemnită. A dat să se ascundă, dar eu am plecat în căutarea ei, pentru că țineam cu tot dinadinsul să vadă ce revoluționar are în casă. În fine, am ajuns acasă și m-am uitat la televizor, de unde am aflat că au venit și continuă să vină teroriștii. Fiica mea, studentă la Informatică, pe care n-am trimis-o o dată să cumpere o pâine, să stea la vreo coadă, a primit un telefon prin care i se cerea să vină urgent la Universitate. Imediat și-a tras blugi și a plecat, iar eu cu nevastă-mea am rămas, uimiți și temători, uitându-ne unul la celălalt. Când s-a întors, dimineța, am întrebat-o unde a fost. Zice, cu o voce gravă de altistă, care parcă nu era a ei: „Am controlat mașinile de armament”. „Cu cine?”, întreb. „Cu academicianul Cristofor Simionescu!”. Era tristă și profund abătută că nu întâlnise nici o mașină cu mitraliere și teroriști.

„Am zis că măcar o dată în viață voi face ce vreau eu”

C.C.: Domnule Vitcu, și astăzi se întrebă multă lume, ce-ați căutat dumneavoastră în Parlament? Deputatul Dionisie Vitcu de la Iași...

D.V.: Trebuie să fac un preambul: observasem că imediat după Revoluție, toți începuseră să capete funcții; unul pe la FSN, altul pe la Casa Pătrată și așa mai departe. Mi-am zis: „Ia stai așa, dom’le! Adică el da, iar eu nu?”. La un moment dat, n-am să vă dau nume, a venit un coleg de-al fratelui meu, de la Istorie, m-a invitat la Casa Universitarilor și m-a întrebat dacă nu vreau să candidez independent pentru un post de parlamentar pe listele FSN-ului. Asta se întâmpla în 1992. Am rămas un pic blocat. Soția mea era plecată atunci într-o delegație în Danemarca,

asa că, într-un fel, eram de capul meu. Fratele meu mi-a zis: „Eu sunt istoric, nu prea pot să mă angajez politic într-o parte sau alta. Tu însă, ca actor...”. Mi-am zis că e o șansă și am candidat. Al cincilea pe listă. Nu prea știam eu cum e treaba asta cu al cincilea pe listă. Când a venit soția mea din străinătate și a văzut prin oraș afișe cu mine în costum național, a făcut o criză de nervi și a zis că mă împușcă. A urmat o ceartă de familie între un Săgetător și un Scorpion. Vă dați seama ce-a fost! Ea, supărată foc, pârâtă pe la neamuri... Eu, încăpățânat ca un catâr, am zis că măcar o dată în viață voi face ce vreau eu. Nenorocirea era alta: mă puneau să lipesc afișe prin oraș. Noaptea! Pe furie! Eu crezusem că ei mă iau ca imagine, lucru care ulterior s-a și confirmat, nu ca să lipesc afișe la miezul nopții. În fine, lista a mers la București și am fost anunțat primul pe ea. Am făcut un pic de tam-tam pe chestia asta, cu afișele. Nu mai spun că mă luau pe la radio, pe la televizor, unde iar nu știam ce prostii să mai spun.

C.C.: Și, în cele din urmă, ați ajuns deputat.

D.V.: Da, dom’le, am ieșit deputat în Parlamentul României.

C.C.: Pe parcursul mandatului, câte intervenții în plen ați avut?

D.V.: Sunteți cinic! Vreți să spuneți că n-am fost activ? Ei bine, vreo două intervenții... O dată, când am ridicat Parlamentul în picioare pentru comemorarea lui Vâlcu și o dată când am recitat în Parlament „Doina” lui Eminescu. Nu-mi aduc aminte să fi existat și o a treia oară. Bine, acolo nici nu se putea să vorbească oricine și oricum. E ca la șah: sunt pionii de aceeași valoare, sunt nebuni de aceeași valoare, sunt cai de aceeași valoare. Dacă de la un partid vorbește cineva, replica trebuie să vină de la altcineva de aceeași valoare. La un moment dat mi se urcase sângele-n cap că se spuneau mășcări despre președintele țării. Îmi amintesc cu plăcere de Ion Mureșan, ministrul agriculturii de atunci, țărănist, care îmi dădea mașina să mă duc prin oraș, mie, pesederistul, în timp ce ai mei nu făceau acest lucru; ei, și acest Mureșan, sesizându-mi nervozitatea, mi-a zis doar atât: „Domnu’ Vitcu, aici nu-i Păcală și Tândală!”. Mi-am amintit de Zaroni și Groza și asta... mi-a dat de gândit. M-a împiedicat în felul acesta să mă duc la microfon și să spun lucruri de care să rădă sala. Spusa lui m-a trezit într-un fel la realitate.

C.C.: Domnule Vitcu, într-o discuție particulară pe care am avut-o cu dumneavoastră cu alt prilej, mi-ați spus că pentru cel de-al doilea mandat vi s-au cerut bani.

D.V.: Da, așa este. În ’96. Ar fi trebuit să scot din buzunar 70 de milioane și rămâneam deputat pentru alți patru ani.

C.C.: Și de ce n-ați cotizat?

D.V.: În primul rând pentru că nu aveam banii aceia.

Cineva din partid, nume greu, mi-a zis: „Dă-i că ți-i scoți!”, „Cum?”, am întrebat cu candoare. În clipa în care am pus întrebaarea aceasta, ochii amicului meu s-au întors și i-am văzut ceafa. Din momentul acela, toată lumea era „veselă” cu mine, dar nimeni nu-mi mai propunea nimic. E drept, mi-au zis să fac o cerere, dar cum să fac eu cerere ca să intru în Parlament? Mă rog, partidul a avut de pierdut.

C.C.: Cum așa?

D.V.: Păi la nivel de imagine. Când eram în Parlament, în fiecare seară mă dădeau la televizor, pentru că ăstora, operatorilor, le plăcea fața mea, și fixau întotdeauna camerele pe mine. Făceam o notă distinctă în peisaj. În fiecare seară aveam capul cât ecranul televizorului.

C.C.: Soția dumneavoastră se împăcase, cred, cu ideea, mai ales că vă vedea la televizor.

D.V.: Niciodată! Dar ce să facă, să dea divorț pe chestia asta?

C.C.: La referendum ați fost?

D.V.: Da!

C.C.: Și, cum a fost?

D.V.: (apăsător — C.C.). DA!

„La Iași nu există actori competitivi pe plan național”

C.C.: Domnule Vitcu, ca să revenim, pe final, la actorie, v-au reangajat acum, recent, la TNI. Cum ați descrie trupa ieșeană actuală?

D.V.: Este o trupă eterogenă. Are valențe artistice valabile, dar sarcina lui Cristian Hadji-Culea (directorul TNI — C.C.) este de a o modela. A început deja să o facă, cu calmul și cu capul său nemțesc.

C.C.: Considerați că există vârfuri, actori care ies în evidență, capabili să se impună pe plan național?

D.V.: Din punctul meu de vedere, la Iași nu există actori competitivi pe plan național. Dar, dacă ar fi puși în valoare de cineva, ar putea ajunge la acest nivel. Din nefericire, cei câțiva actori maturi din Teatru, cunoscuți în țară, sunt lăsați mai la coadă, în sensul că nu sunt puși în valoare în spectacole, nedându-li-se șansa să participe la Festivaluri importante, și nu la Festivalul de la Podul Iloaiei sau de la Coarnele Caprei.

C.C.: Dar se mai practică distribuțiile pe bază de rudenie, de plic, de simpatie sau antipatie?

D.V.: Da, da, da! Însă acum, că a venit Hadji-Culea...

C.C.: Știu că sunteți și poet, recent v-ați publicat și lucrarea de doctorat, ați cochetat și cu epigramistica. Omul de litere Dionisie Vitcu ce mai are pe masa de lucru?

D.V.: Deocamdată adun material pentru o carte care va da socoteală despre cei aproape 50 de ani de teatru pe care-i am la purtător. O carte cu tentă memorialistică, dar și despre activitatea teatrală din România, în general.

C.C.: Cum vi se pare viața culturală a Iașului?

D.V.: Remarc o dezvoltare culturală în ultima perioadă. Mă deranjează însă că cei care ne conduc, politicieni, capii județului și așa mai departe, nu binevoiesc să participe la evenimentele culturale majore. Nu trebuie să ia cuvântul, ci doar să participe, să fie acolo. Mă rog, probabil că n-au timp... Dar timpul le va rezolva pe toate!

Dionisie VITCU

Eram, atunci, cu sufletul deșert,
 jucam parcă-ntr-o farsă de blesteme
 Și rătăcit, cu mintea tulbure și arsă,
 Scânceam o melodie veche;
 Orgolios fără pereche,
 purtându-mă credul ca *star*
 Aparținând de spița mai marelui talmăcitor
 dă semne Beltastar.
 Și-n clipa coaptă bolnav de-amintiri
 păgân bălăbănindu-mi pântecul,
 Scurmam cu ochii statuile de var,
 Și asudam nebun de farmec, dar
 fericit în melos, ascultându-mi cântul!
 Mi se părea că arbori s-aplecău,
 Se legănau cuminiți în *dimineața*
 Și lacrimile ploii-n ramuri tremurau,
 Cât flori uscate cuvintele-mi cădeau
 pe locul nemuririi, bănuiam *izvorul* —
 Și tot săpând și asudând să intru *la ospăț*
 Mi-a năzărit, uitându-mă pe zare,
 C-o văd dansând pe *strada mea pe OHOLA*,
 dar muzica-mi lua auzul
 Și-am vrut atunci și eu de-a Lumii osie s-agăț burnuzul
 Cât rabdă-Înaltul Luminătorul mare!

Eleonora CĂRCĂLEANU

Dante, „ca Dragostea însăși“ (sau despre dantologia românească a ultimelor decenii)

După cum s-a spus, este benefic să ne amintim, din când în când, cât de viu și de profund au fost receptați de către cultura română marii poeți ai lumii. Printre ei, la loc de mare cinste, se află Dante, fapt confirmat – înaintea multora – de promotorii literaturii române moderne, care, cu mai bine de o sută cincizeci de ani în urmă, înscriseseră traducerea operelor divinului poet între primele lor inițiative/priorități¹.

Exegeza lui Dante în Italia, declanșată în sec. al XIV-lea, a atins, cu scurgerea timpului, dimensiuni oceanice. Și pe mapamond, în ultimele două secole, studiile dantești au devenit o „industrie”, „una selva aspra e forte”/„o pădure aspră și stufoasă”. Mai cu seamă *Divina Comedie*, operă alegorică (poetică, cognitivă, salvatoare), cu multiple simboluri și conotații, a cunoscut, de-a lungul anilor, cele mai numeroase și diversificate interpretări. Pentru descifrarea ei, s-a simțit, încă de la început, nevoia unui „instrument” care să înlesnească/să ofere cheia pentru deschiderea porții unei lecturi profitabile. Astfel a apărut seminarul *Lectura Dantis*, – inițiat de Boccaccio și menținut până astăzi în marile universități ale lumii unde se predă cultura italiană –, grație căruia, se pare, nici o terțină n-a rămas neanalizată din toate unghiurile de vedere: stilistic, filozofic, teologic, sociocultural. Altminteri, dantologia în patria poetului ca și pe glob nu încetează, în ciuda multelor comentarii existente.

Încercând să țină pasul cu soarta literară a lui Dante în lume, oamenii de studiu din țara noastră s-au străduit la rândul lor, de mai bine de un secol și jumătate, să-l facă cunoscut pe marele florentin publicului cititor, prin traduceri și studii critice.

Ceea ce a realizat exegeza noastră dantescă până în 1965 a fost înfățișat, credem, exhaustiv în documentatele studii: *Dante în România* de T. Părvulescu și D.D. Panaitescu și *Dante și literatura română* de Al. Piru².

Bibliografia poetului la noi avea să se dezvolte masiv pe parcursul anului 1965, când s-au serbat șapte secole de la nașterea sa. În acest moment al ei de grație, dantologia românească, s-a îmbogățit cu o nouă, strălucită versiune integrală a *Divinei Comedii* datorată Etei Boeriu³ (celelalte aparținând, lucru bine știut, lui George Coșbuc și Alexandru Marcu) și cu un remarcabil volum de *Studii despre Dante*

(Editura pentru Literatură Universală) însumând mai bine de 500 de pagini. De impecabilă ținută științifică, lucrările publicate aici aparțin unor personalități de marcă ale timpului: Dumitru D. Panaitescu, (*Dante și timpul său*), Alexandru Duțu, (*Dante „poeta”*), Despina Mladoveanu, (*Personajele în Divina Comedie*), Venera Antonescu, (*Ulise — erou al cunoașterii*), Titus Părvulescu, (*„Siete voi qui, ser Brunetto?”*), Pimen Constantinescu, (*Atitudinea lui Dante față de Ovidiu*), Nina Façon, (*Cu privire la terminologia filozofică în Convivio*), Cornel Mihai Ionescu (*Metaforă și comparație în Divina Comedie*), Zoe Dumitrescu-Buşulenga (*Traiectoria luminii în Divina Comedie*), Eta Boeriu (*Cum am tradus Divina Comedie*), Alexandru Balaci (*Note despre soarta literară a lui Dante Alighieri*). Tot acum au văzut lumina tiparului *Comentariul la Divina Comedie* de George Coșbuc⁴ precum și traducerea în limba română a primei monografii dedicată poetului, *Viața lui Dante*, de G. Boccaccio⁵.

Portret alegoric de Agnolo Bronzino, 1530

În cele ce urmează ne propunem să argumentăm că, după 1965 și până astăzi, departe de a fi „în mare suferință” – cum a afirmat cineva – dantologia românească a înregistrat noi izbânzi, atât în domeniile studiilor critice cât și al traducerilor, dovedindu-se, în continuare, de folos tinerilor dornici să cunoască textele celui mai important scriitor al Evului mediu european.

Nu ne vom opri asupra referirilor la Dante, chiar dacă semnificative, în cărțile unor autori de largă deschidere spre cultura europeană precum Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Adrian Marino, Ovidiu Drîmba, ori în publicațiile cu caracter general asupra literaturii italiene datorate italieniștilor. Vom lăsa la o parte și contribuțiile *ad rem* de mai mică amploare, apărute de-a lungul ultimelor decenii în revistele noastre literare⁶, în pofida faptului că au avut și ele meritul de a menține viu interesul cărturarilor noștri pentru divinul poet. Vom avea, dar, în vedere realizările importante și de anvergură care asigură exegezei noastre dantești un loc de seamă în cadrul dantologiei în lume.

În ciuda unor contestatari (puțini la număr comparativ cu aceia care l-au prețuit și iubit, în țară ca și în străinătate), Alexandru Balaci rămâne una dintre personalitățile de relief ale italianisticii românești în arcul de timp 1945 – 2000. Amplu și precis orientat în toată ramificația atât de complexă a culturii

italiene (și nu numai) – mărturie fiind volumele de studii și monografiile sale: de la Dante, Petrarca, Boccaccio la Machiavelli, Ariosto, Tasso, Alfieri, Foscolo, Leopardi și până la Pascoli, Carducci ori Pirandello – umanistul de adâncă vocație, Al. Balaci, face istorie literară îmbinând disciplinele într-o mare frescă intelectuală, al cărei mesaj, ca în Renaștere, este armonia și seninătatea, pentru că, așa cum a spus-o cu un prilej, „duritatea nu este o caracteristică umană”.

Dintre toate operele scriitorilor italieni, *Divina Comedia* era cartea sa de căpătâi. În fiecare dimineață, citea, după propria-i mărturisire, câte un cânt. Studiile sale închinare marelui florentin sunt numeroase. Chintesența acestora este volumul *Dante Alighieri*, apărut la Editura Tineretului în 1966 (reeditat în 1969 și 1997). Din șirul monografiilor scriitorilor italieni realizate de renumitul „profesore”, aceasta pare a fi cea mai relevantă, ea fiind altminteri tradusă în italiană și în engleză.

Pentru a schimba optica interpretării *Divinei Comedii*, Al. Balaci descoperă, cum susține, noi „chei” în descifrarea textului dantesc. Printre aceste chei autorul studiului amintește mai întâi: versurile finale ale cântului al XVII-lea din *Paradis*, în care personajul Dante, confruntându-se cu propria-i conștiință, oglindită în Cacciaguida, se contopește cu autorul Dante – între om și operă stabilindu-se o legătură indisolubilă, în sensul că omul se lasă complet absorbit de „înalta misiune” a poemei –, care poemă, în sublinierea lui Al. Balaci, inițiază operele complexe privind destinul omului și al omenirii; apoi, personajele capodoperei dantești nu mai sunt socotite simboluri, ci realități vii; în fine, umanitatea lui Dante care străbate totalitatea cânturilor, făcându-te să vezi: în Francesca da Rimini, prima femeie modernă a lumii; în Ulise, călătorul însetat de cunoaștere; în Caton din Utica, luptătorul pentru libertate (și exemplele continuă).

Scrisă cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, la nivelul dantologiei europene de atunci, cartea despre Dante a lui Al. Balaci este și astăzi, cu puține amendamente, una de referință.

Dascăl de vocație, ale cărui prelegeri au dat Catedrei de literatură universală și comparată a universității bucureștene o intensă strălucire, și, totodată, scriitor cu un condei iscusit, impresionând prin fluenta și vibrația frazei ca și prin noblețea mesajului, Edgar Papu este autorul a două studii despre divinul poet: *Estetica lui Dante și Dante popular și modern*.

Estetica lui Dante, scrisă după știința noastră, între 1947-1948, a rămas în manuscris până în anul 2005, când a văzut lumina tiparului la Editura Princeps Edit din Iași. Întrucât autorul a fost absorbit de-a lungul anilor de cercetarea și publicarea multor altor probleme de cultură universală, aceste pagini închinare lui Dante au rămas din păcate nedefinitivate. Un giuvaer neslefuit, dar totuși giuvaer. După ce a frecventat îndelung întreaga operă dantescă, exegetul – așa cum afirmă în *Introducere* – ajunge la concluzia că înțelegerea „acestui fenomen grandios” poate fi ajutat în mare măsură de cunoașterea precisă a ideilor lui estetice. Consideră, de asemenea, că: „cel ce pleacă într-o întreprindere ca aceasta trebuie să fie înarmat cu o adevărată știință enciclopedică, cu o temeinică artă a interpretării și, mai cu seamă, cu o răbdare împinsă până la abnegație”. Cerințe/calități pe care Edgar Papu le-a întrunit cu prisosință.

Cine parcurge astăzi filele, în număr de 500, ale acestei cărți care tratează: *Doctrina celor patru sensuri; Problema formelor și simbolistica numerelor; Noțiunea gustului; Studiul*

cuvintelor; Procedul negației; Problema artistului și a contemplației în textele dantești, notează acribia și vasta cultură a autorului.

Marele cărturar îl prezintă în *Fetele lui Janus*⁷, cu aceeași înaltă competență, pe *Dante popular și modern*. Din cele relatate de autor, caracterul popular al *Divinei Comedii* rezidă din sensul ei alegoric, din limba în care a fost scrisă (Dante fiind văzut ca un promotor care a contribuit la oficializarea limbii italiene), din titlul ei (*comedia* în sensul funcției avute încă din antichitate), din elementele grotești, terifice, caricaturate din *Infern* (cântul XXI – exemplu de recurs la teratologie).

Raportat la modernitate, Dante este considerat de cercetător ca poet al psihologiei abisale (analizând în acest sens tăcerile personajelor: Ugolino, Cavalcanti, Sordello). Modernitatea se manifestă, de asemenea, în cadrul delimitat al mijloacelor sale artistice: recursul la sinestezie (care îl apropie de Baudelaire, cum demonstrează E. Papu), folosirea onomatopeii (căreia Dante îi imprimă o rezonanță lăuntrică bogat sugestivă în corelație cu stări sufletești; „sugestia este modernă și prin extracția sonorității și prin coloritul ei emotiv” – menționează autorul), prezența acelei stări (*Stimmung*) dispoziționale a romanticilor: apăsarea dorului, a nostalgiei vagi și infinite (cântul VIII al *Purgatoriului*), a melancoliei muzicale (Casella – cântul II al *Purgatoriului*).

Aceste două contribuții ale lui Edgar Papu ridică, indubitabil, nivelul dantologiei noastre.

În 1977, la Editura Meridiane, apare albumul *Botticelli*, sub îngrijirea lui A.E. Baconsky. În paginile întinsului studiu introductiv, alături de personalitatea botticelliană, se reliefează puternic cea a lui Dante. Autorul relevă, în primele file, conceptele fundamentale stilnoviste (implicit și ale lui Dante) care au stat la baza „unui anume aristocratism al sensibilității la Botticelli” căruia îi repugnă tot ce este prea concret, prea palpabil. Acel *cor gentil*, metaforă a nobleții spiritului, formulată de Guinizelli și reluată în replică de Dante (*Vita Nuova*, XX), era inima înălțată spre sferele contemplației pure, despuiată de lumesce. Asemenea stilnoviștilor – susține exegetul – Botticelli manifestă „o tulburare” în fața frumosului, o anxietate, o melancolie – încât în pictura lui se aude parcă o „voce sbigottita e deboletta/ ch'esi piangendo de lo cor dolente”/ „un glas înfricoșat și vlăguit / care iese plângând din inima suferindă”. *Il cor dolente*/ inima suferindă este o stare de spirit a frumosului revelat, boala sublimă și incurabilă a inițiatului, în pavăza căreia artistul are viziunea ordinii universale guvernată de „forma/ che l'universo – a Dio fa somigliante”/ „formă/ ce-i dă universului asemănare cu Dumnezeu” (*Paradiso*, I, 104 – 105).

După ce subliniază obsesia idealului la Botticelli, a melancoliei lui ca stare de har, scriitorul român dezvoltă problema ilustrării *Divinei Comedii* – care l-a preocupat multă vreme pe pictor. A.E. Baconsky susține că planșele care s-au păstrat demonstrează că artistul era nu numai familiarizat cu poema dantescă, dar avea chiar propria sa viziune asupra acesteia. El face o cercetare minuțioasă a desenelor, ajungând la concluzia că ilustrarea capodoperei dantești este aproape completă. Lipsesc doar schițele pentru cânturile II – VII, XI și XIV din *Infern*, precum și XXXI și XXXIII din *Paradis*, în timp ce ultimul cânt din *Infern* beneficiază de două ilustrații. În toate aceste desene – afirmă cercetătorul – se remarcă frumusețea și spontaneitatea liniei botticelliene precum și faptul că arta/măiestria sa triumfă în *Paradis*. De reținut este și remarcă

pe care o face autorul cu privire la portretul lui Dante realizat de Botticelli: „Este – susține A.E. Baconsky – un profil foarte stilizat, cu trăsături mai armonioase și o expresie mai puțin aspră decât în portretele unor Andrea del Castagno, Benedetto da Maiano, Rafael sau în bustul anonim de la Napoli”.

Acest studiu doct al lui A.E. Baconsky este important întrucât se înscrie în rândul celor foarte puține la noi care au tratat/abordat aspecte ale istoriei ilustrațiilor de care s-a bucurat, în timp, *Divina Comedie*.

Dumitru Trancă publică în 1992 (la Editura Atlas, București) o cărțuie de 110 pagini intitulată *Divina Comedie*. Este vorba de o premieră editorială la noi: transcrierea în proză a unei capodopere a poeziei universale⁸.

Întrebându-se în *Introducere*: „cine mai citește astăzi 14.233 de versuri, chiar dacă aparțin celui mai celebru exilat, dizident și condamnat la moarte, Dante Alighieri?”, autorul însuși face cunoscută „nevoia” unei contribuții ca aceasta: „cele zeci de mii de versuri «tălmăcite» în proză se constituie într-o invitație la lectura integrală a uneia din cărțile de căpătâi ale omenirii”.

Criticul român este la curent cu exegeza dantescă în lume. Despre Dante și *Divina Comedie* s-au scris și se vor mai scrie zeci de mii de studii fiindcă – afirmă el – „opera lui este izvor viu de frumusețe și idei care nu seacă niciodată”. Autorul consideră că toate interpretările care s-au dat capodoperei dantești (stilistice, morale, anticlericale, filozofice, protestatare, sociale, critice, profetice, revoluționare, științifice, alegorice ori pitagoreice) sunt îndreptățite fiindcă poema divină este „un diamant cu o multitudine de fațete scânteietoare toate perfect tăiate și șlefuite”.

Cartea în discuție se adresează mai ales tinerilor cititori (firește neitalieniști) pentru a-i convinge/determina „să se apropie cu dragoste de titanica operă” a lui Dante, „mai întâi prin lentilele ochilor mei – menționează scriitorul – până se vor deschide ochii minții lor ca să se încumete a citi *Divina Comedie* în întregul ei, neciuntită de vreo nevrednică mână străină, fie ea și smerită în fața poeziei”.

Apărută, ce-i drept, cu scopul de a populariza capodopera dantescă în rândul tinerilor studiosi, cartea este utilă și, deci, bine venită alături de celelalte studii românești dedicate marelui florentin.

Personalitate culturală de autentică factură europeană, atât prin deschiderea minții cât și prin vocație spirituală, Marian Papahagi a nutrit constant o admirație sinceră, incomensurabilă pentru poetul florentin. Avea în plan să scrie o carte despre Dante, plecând de la nivelul actual al dantologiei, când există instrumente fundamentale precum *Enciclopedia dantesca*, când textul celor mai faimoase poeme medievale europene a fost editat în noi ediții critice, printre care aceea a lui Giorgio Petrocchi, și când nivelul atins de exegeza dantescă a îngăduit luminarea multor puncte altădată obscure. Din nefericire, soarta implacabilă nu i-a permis să-și ducă la îndeplinire proiectul.

În revista *Studi italo-romeni*⁹ ilustrul italianist și romanist publică în 1997 un studiu științific despre *Un manoscritto cinquecentesco delle rime di Dante/ Un manuscris din sec. al XVI-lea al Rimelor lui Dante*¹⁰, aflat în bibliotecile din Transilvania (mai întâi la Blaj, apoi la Cluj). Manuscrisul (Ms.d.1.6) în discuție – ne informează cercetătorul –, păstrat la Biblioteca Filialei Academiei Române din Cluj, despre care până acum au existat doar două semnalări¹¹, fără o analiză calificată din punct de vedere codicologic ori filologic, nu a fost

cunoscut în Italia deoarece a fost vândut în străinătate înainte de începutul filologiei dantești moderne, și, ca atare, nu a fost inclus în *Censimento-ul dei manoscritti di Rime di Dante* publicat de De Robertis între anii 1960-1970¹².

Critic acut și filolog perspicace, Marian Papahagi analizează manuscrisul cu acribie și ajunge la concluzia că este absolut autentic. Făcând investigații în câteva mari biblioteci din Roma (Biblioteca Vaticana, Biblioteca Națională, Biblioteca Casanatense, Biblioteca Alexandrină, Biblioteca Departamentului de Studii Romanice din cadrul Universității „La Sapienza”) reușește să reconstituie traseul străbătut de acest codex până a sfârșit în rafturile Bibliotecii Academiei din Cluj: de la cardinalul Antonio Saverio Gentile la Timotei Cipariu.

Minuțioasă sa analiză filologică privind manuscrisul are în vedere, mai întâi, plasarea lui în *Stemma codicum* dantesc, ținând cont atât de poeziile incluse în *Vita Nuova* cât și de cântonele și alte versuri pe care acesta le conține, și, apoi, o evaluare a importanței acestui „document” în ambianța tradiției rimelor dantești.

Această contribuție de amplă deschidere filologică, care analizează cu știință „istoria manuscrisului în cauză”, „unicul aflat în Europa Centrală și Orientală”, ni-l prezintă pe autorul ei, Marian Papahagi, un model vrednic de urmat.

Petru Creția, eminent clasicist și eseist rafinat, după ce, în 1971, traduce în românește *Despre arta cuvântului în limba vulgară, Scrisori și Ecloge* din *Scrierile minore* dantești, dedică un studiu remarcabil marelui florentin intitulat *Catedrala de lumini* (Humanitas, București, 1997).

Pornind de la constatarea lui Dante însuși, potrivit căreia sensul literal al unei opere este „unul în al cărui înțeles sunt cuprinse și celelalte și fără de care ar fi cu neputință și nerațional să te gândești la ele și mai cu seamă la cel alegoric”¹³, cercetătorul face cunoscut lectorului „scopul sensorial” al scrierii sale. Cu alte cuvinte, văzută din acest unghi, catedrala de lumini construită de Dante este, nu atât una invizibilă, cât mai ales una concretă/materială, și care, conform tradiției ilustrate de Sfântul Bonaventura și de Sfântul Toma, are o valoare ierarhică.

Ținând cont de toate acestea, autorul tratează, pe de o parte, „arhitectura în care se alcătuiește lumina și luminile” Paradisului și, pe de altă parte, relația dintre „luminile eterne și lumea noastră” sau cum devine lumina *sensibilă* o alegorie a celei *inteligibile*.

Rolul luminii (și implicit al umbrei și al întunericului) în cele trei regnuri este acela de a-i oferi cititorului bucuria urcușului „dinspre damnare spre beatitudine”. Lumina infernală nu are o lege a ei proprie, ea variază în funcție de păcate și ispășiri. Această zonă a lumii de dincolo, refuzată grației și luminii divine, constituie „temelia întregii catedrale de lumini”.

Purgatoriul este un amestec de lumini pământești și divine, razele soarelui învăluind cititorul cu măreție spirituală.

Întrucât studiul în discuție nu a avut scopul de a transforma „o imanentă în transcendentă”, ochii Beatricei vor fi oglinda receptării „luminilor și reflexelor de lumină ale Paradisului”.

Din demersul lui P. Creția rezultă oricum că, în concepția lui Dante, Paradisul este o catedrală de lumini, din care se răsfrânge benefic asupra tuturor vietuitoarelor lumina Divină.

Horia Roman Patapievic, pornind de la o metaforă, „ochii Beatricei”, și, mai ales, de la articolele unor oameni de știință străini: Mark Peterson, Robert Osserman și William Eggington

cu privire la cosmos/ univers, așa cum rezultă acesta din poema dantescă, relatează în cartea sa, *Ochii Beatricei. Cum arăta cu adevărat lumea lui Dante*¹⁴, apărută la Humanitas (București, 2004), felul în care l-a citit și înțeles științific pe Dante.

Autorul nu se ocupă de iubirea mitizată, și până la urmă clișeizată, a celor doi, Dante și Beatrice. Sintagma „ochii Beatricei”, în accepțiunea sa, este o cheie de înțelegere a lumii dantești, în care dualitățile opuse erau conciliante: rațiunea și revelația, lumea văzutei și nevăzutei. Din demonstrație în demonstrație, ajutându-se de planșe, H.R. Patapievici ajunge la concluzia că „pentru a fi unitar, universul descris de Dante nu poate fi euclidian, adică plat”. Aducând în discuție câteva ecuații esențiale, cercetătorul dă un răspuns final și decisiv la întrebarea care a generat cartea ca un *primum movens* – cum arăta cu adevărat lumea lui Dante? Acest răspuns este: o *hipersferă*. Fizicianul eșeist demonstrează astfel că divinul poet a avut intuiția uluitoare a formei hipersferice a universului și, ca atare, poate fi considerat un precursor al descoperirilor revoluționare ale științei moderne.

Demersul lui H.R. Patapievici întrunește toate datele pentru a intra în circuitul dantologiei de nivel înalt, ca o contribuție interesantă atât pentru oamenii de știință cât și pentru umaniști.

O contribuție binevenită pentru a menține viu interesul față de complexa și infinita personalitate dantescă, este și cartea lui Dragoș Cojocaru, *Natura în Divina Comedie* (Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2005, 250 p.)

Studiul (istoric și comparativ) este structurat în patru capitole, fiecare cu mai multe sau mai puține subdiviziuni. Din cuprinsul primului capitol, *Terminologii și metodologii*, se detașează, prin absolută importanță în desfășurarea lucrării, spațiul în care autorul delimitează și detaliază accepțiile termenului *natura* la Dante: de la *natura naturans/naturata* (generator, creatoare) la *natura naturata* (creația sub cele două aspecte: lunară (cosmică) și sublunară (terestră), aceasta din urmă, la rândul ei, cunoscând trei forme: minerală, vegetală, animală) și până la *natura figurata (snaturata)* – o plămădire a imaginației omenești. Tot aici, cercetătorul face cunoscut faptul că, va trata preponderent, *natura naturata* – sub cele trei aspecte amintite – și va urmări îndeaproape „tratamentele imagologice pe care elementele naturii le suferă în textul dantesc, ajungând metafore, simbolului, alegorie”.

Următorul capitol, *Dante la izvoare*, sau, cu alte cuvinte, Dante *doctus*, prezintă *tutto lo scibile*/toată știința Florentinului acumulată din două surse: *Biblia* și opera scriitorilor antici, printre care, la loc de cinste, se află Vergilius, Homer, Hesiod, Ovidiu, Horațiu și Lucan. Miezul cărții, capitolul al treilea și cel mai masiv, este intitulat *Cele trei regnuri ale naturii în Divina Comedie: Regnul mineral, Botanica Divinei Comedii, Bestiariul și zoologia dantescă*. În față cu opera lui Dante, precum și cu studiile celor mai acuity critici italieni și nu numai, Dragoș Cojocaru, prin exemplificări numeroase și adecvate, menționează, listează și analizează, competent, formele de existență naturale, ținând cont – după cum se și cuvenea – de valoarea lor simbolică dată de context.

La bază teză de doctorat, cartea de față dezvăluie „inteligență speculativă, cutezanță semantică și agerime perspectivistică” (I-am citat pe autor).

Atât prin tematica abordată cât și prin metodologia uzitată, acest volum „se propune ca o mică noutate însuflețitoare în dantologia română”.

Aceste noi contribuții vin să completeze tabloul „soartei” lui Dante în țara noastră. Ele contribuie cu siguranță la o mai bună/complexă înțelegere a autorului italian în rândul cititorilor români, care vor afla astfel modalitatea de a se apropia de un creator, a cărui operă principală, *Divina Comedia* – plină de sensuri și simboluri –, le va apărea mai transparentă, mai vie, mai actuală.

- 1 În proiectatul său *Început de bibliotecă universală*, Ion Heliade Rădulescu – acum mai bine de un secol și jumătate – aminteste pe Dante între „cei mai remarcabili autori antici și moderni ale căror opere au contribuit spre împlinirea faptei mari a civilizațiunii, spre formarea minții și inimii umane, spre perfecțiunea omului” (*Chemare*, în „Curierul de ambe sexe”, 25 martie 1846).
- 2 A se vedea volumul *Studii despre Dante*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965.
- 3 Dante Alighieri, *Divina Comedie*, în românește de Eta Boeriu; Note și comentarii de Alexandru Duțu și Titus Pîrvulescu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965 (a cunoscut mai multe reeditări).
- 4 G. Coșbuc, *Comentariu la Divina Comedie*, vol. II, *La gente sotto larve*, text stabilit, traducere și studiu introductiv de Al. Duțu și T. Pîrvulescu, Editura pentru Literatură, București, 1965.
- 5 Giovanni Boccaccio, *Viata lui Dante*, traducere, cuvânt înainte și note de Ștefan Crudu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965.
- 6 Printre cei care au publicat în revistele noastre culturale studii sau articole despre Dante amintim pe: Doina Derer (*Ideii estetice în opera lui Dante*, extras din *Analele Universității București*, 1971); Eleonora Cărcăleanu (*Dante, Sordello, Stațiu: Tripticul apoteozei lui Vergiliu în Divina Comedie*, în *Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași*, Secțiunea III – Literatură, 1980); *Dante nel nostro tempo*, în *Miscellanea italica*, Junimea, Iași, 2002; *Sentimentul gloriei la Dante și Petrarca*, în *Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza”, Iași, Literatură*, 2002 – 2004; *Împăratul Traian văzut de Dante*, în „Dacia literară”, sept. 2005); Brătescu Geta, (*Axul dantesc*, în secolul 20, V, 406-408, 1999); Geo Vasile, (*675 de ani de la moartea lui Dante*, în „Luceafărul”, dec. 11, 1996); Eliza Roman (*Dante și geometria neeuclidiană*, în „Contemporanul”, iunie 21, 2001); Antonio Patras (*Calea cea dreaptă: câteva comentarii despre Divina Comedie în Actele Simpozionului internațional: 80 de ani de italianistică la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași*, 12-13 mai, 2006).
- 7 Edgar Papu, *Fetele lui Ianus*, Editura Univers, București, 1970.
- 8 În Italia apar manuale care povestesc conținutul fiecărui cânt din capodopera dantescă. A se vedea, de pildă, E. Mercatelli, A. Ribera, A. Sesti, *Per capire la Divina Commedia*, Tascabili Sonzogno, Milano, 1990.
- 9 *Studi italo-romeni*, Rivista semestrală publicată dalla Cattedra di Lingue e Letterature Romanze dell’Università „Babeș-Bolyai” e dalla „Dante Alighieri”. Comitato di Cluj-Napoca, anno I, Fascicolo I (Gennaio-Giugno), 1977.
- 10 Textul a fost prezentat în formă abreviată la *Convegno Italia e Romania: due popoli e due storie a confronto*, simpozion organizat de Fundația Giorgio Cini și de Universitatea Ca’ Foscari din Veneția, între 6-10 martie, 1995.
- 11 Ștefan Manciulea, *Biblioteca Centrală din Blaj*, 1939; Viorica Lascu, *Timotei Cipariu în Italia*, în „Romantica”, Cluj, 1979.
- 12 Domenico de Robertis în *Studi Danteschi*, vol. XXXVII-XLVII (1960-1970).
- 13 Dante Alighieri, *Ospățul*, II, 1, 8-10, în *Opere minore*, Editura Univers, București, 1971; Savitescu Ionel publică o recenzie în „Convorbiri literare” (mai 1997) intitulată *Petru Creția. O instituție de cultură*.
- 14 Cartea lui H.R. Patapievici a fost recenzată de: Dan Mihăilescu, *Hipersfera lui Dante*, în „Suplimentul de cultură”, V.1, 2004, Sandu Paul, *Chemarea Beatricei în „Idei în dialog”*, V.3, 2006; Ioana Pîrvulescu, *Drumul spre Paradis în „România literară”*, nr. 37, 2004.

Daniel KEHLMANN

Dizolvarea

DANIEL KEHLMANN, autor german, născut la München în 1965.

După publicarea celui de-al cincilea roman *Măsurând lumea* (*Die Vermessung der Welt*), în septembrie 2005, înaintea deschiderii târgului de carte din Frankfurt, Daniel Kehlmann a dat lovitura și a devenit cunoscut în întreg spațiul german. O detronă pe scriitoarea de romane polițiste din America, Donna Leon, aflată pe lista de best-seller-uri în vara anului 2006. Kehlmann a trecut pe locul 1 în topul celor mai vândute cărți de literatură beletristică din Germania. Kehlmann nu și-a putut explica imensul succes, după cum a mărturisit în discursurile sale. Redactorul său de la Editura Rowohlt, distribuitorii de cărți au fost impresionați de romanul său și l-au promovat cu mare plăcere. Pentru promovarea cărții au făcut și criticii și cititorii ceva.

La sfârșitul lui martie al acestui an, foiletonul Frankfurter Allgemeine Zeitung a publicat cu ocazia publicării celei de-a șaisprezecea ediții a romanului *Măsurând lumea*, cu peste un milion de exemplare vândute, o rubrică în care corespondenții relatau despre aparițiile lui Kehlmann în alte țări, deoarece cărțile sale au fost traduse în nu mai mult de 20 de limbi străine. De succesul german s-au bucurat foarte mulți, chiar și în Statele Unite, unde editura Random House a publicat best-seller-ul *Măsurând lumea* (*Measuring the World*) sub traducerea lui Carol Brown Janeway, iar cartea s-a vândut atât de bine, încât a depășit romanele lui J.K. Rowling și Dan Brown. Acest lucru l-a remarcat și New York Times: "Ce țară minunată trebuie să fie Germania." În Spania, unde Alexander von Humboldt, unul din personajele principale ale romanului, este privit ca un „Sfint”, publicarea acestui roman era privită cu scepticism, criticii numind romanul *La medicion del mundo* „inteligent” și „distractiv”, neacordându-i însă o atenție literară deosebită. Italienii au privit *La misura del Mundo* cu mai multă simpatie și încredere. Cotidianul „Corriere della Sera” relatează că D. Kehlmann a scăpat prin stilul său narativ de principalele pericole ale romanului istoric și anume: de kitsch și pedanterie și conchide: „Este cea mai reușită tradiție a povestirii.” Cartea a fost tradusă și în China și lumea vorbea de „un roman de aventuri, cu fantezie și filosofie de viață sporadică”; în timp ce cititorii unguri l-au numit „roman de parodie”, în care autorul râde de eroii săi. Mai departe, cartea *A Világ Fölmérése* a fost considerată material de lectură, transmițătoare de cunoștințe, în esența sa, romantică, din punctul de vedere al „sensului german al cuvintelor”.

Bineînțeles că D. Kehlmann nu a scris doar pentru germani, ci a scris un roman cu o acțiune fictivă despre două personalități germane ale perioadei Weimar, de la începutul sec. XIX: Alexander von Humboldt și matematicianul Carl Friedrich Gauß. În timp ce în Germania, Wilhelm von Humboldt, reformator al școlilor și fratele lui Alexander, era foarte cunoscut - numele lui fiind purtat de numeroase străzi și școli - Alexander von Humboldt se cufunda tot mai mult în uitare. Asta explică poate faptul că voluminoasa sa operă *Kosmos* este astăzi aproape necunoscută. Cărțile sale sunt greu de citit, adoptând un stil științific și plictisitor, iar invențiile sale sunt folosite în mare parte în obținerea performanțelor din ziua de azi. Și în cazul lui Gauß s-a întâmplat același lucru; în 2005, la împlinirea a 150 de ani de la moartea sa (a murit pe 23 februarie 1855 în Göttingen), nu i-a fost dedicat nici un articol în presa germană, deși la vremea lui a fost foarte apreciat și cunoscut. Printre romanele autorului a publicat un singur volum de povești – short stories în 1998 *Sub soare*, apărut în editura Deuticke/Zsduay din Viena, Austria, din care vom prezenta una din cele mai impresionante povești, unde într-un stil scurt și elocvent povestește despre un caz actual al societății de binefacere, viața unui anonim, care nu-și găsește locul în lumea asta și dispăre ca și cum s-ar fi dizolvat, ceea ce i-a dat poveștii numele *Dizolvarea*.

(Katharina KILZER)

După terminarea școlii, el a încercat diverse meserii, dar nimic nu i se potrivea. O perioadă, lucră într-un complex de birouri: sorta documente, lipea timbre și puneia stampile, dar cui îi place să facă așa ceva? Apoi își găsi de lucru la un atelier auto. Se descurca bine la început, dar după un timp constată că niciodată nu va simți pasiunea pe care colegii săi o manifestau față de mașini, așa că renunță și își caută altceva de lucru.

Pe atunci era o persoană credincioasă. Poate că acesta era motivul pentru care nu-și găsea locul. Mergea regulat la biserică și citise chiar și *Învățăturile Sfântului Augustin*. Nu le citise până la sfârșit, dar îl impresiona tonul misterios al frazelor, care răsunau ca un ecou de parcă ar fi fost citite într-o catedrală. A lucrat și în parohie, la organizarea procesiunilor, la pregătirea liturghiilor și la alte lucruri de acest gen, și fiindcă nu mulți oameni se ocupau cu așa ceva,

unul dintre enoriași îl simpatiză și îi oferii un loc de muncă.

Oferta suna foarte interesant: meseria ce i se propunea implica organizarea de conferințe. Organizatorul trebuia să găsească o sală și să rezerve camere de hotel pentru participanți, să se ocupe de sonorizare, să cumpere creioane și hârtie și să pregătească tot felul de lucruri mărunte la care nu s-ar fi gândit nimeni. În general organizatorii conferințelor au pretenția ca toate referatele, discuțiile și discursurile să fie înregistrate, ca amintire, ca o dovadă, sau cine știe de ce. Ca acest lucru să funcționeze, cineva trebuia să stea cu căștile pe urechi lângă aparat, pentru a se asigura că totul se înregistrează fără bruijaje; în caz că unul din microfoane se întrerupea, cineva trebuia să semnalizeze acest lucru sau dacă cineva vorbea prea încet, el trebuia să ajusteze sonorul.

Cu asta se ocupa el acum. Nu era ceva greu de făcut,

singura condiție era ca el să nu-și ia privirea de pe panoul de sunet, unde se aprindeau becuțele mici care indicau volumul și înălțimea sunetului. Așadar, nu avea voie să plece, să citească sau să fie într-un fel oarecare neatent. Lui nu îi era niciodată greu să se concentreze și salariul era, de asemenea, bun. Așa stătea zilnic în câte o sală de conferință, tocmai în spate, la masa unde era aparatul de înregistrare și asculta. Din colțul lui putea vedea capetele spectatorilor din ultimul rând. Aproape toate capetele erau cu păr cărunt și rar, unele roase de chelie precum brațele fotoliilor pe care stăteau. Majoritatea celor care stăteau în față și vorbeau erau oameni în vârstă, iar vocile lor erau grave sau stinse și el trebuia să regleze volumul pentru a se auzi mai bine.

Desigur, nu înțelegea prea multe, pentru că se vorbea despre medicină sau lucruri tehnice complicate. Dar el le asculta mereu. Atent și alert.

A înțeles foarte de curând că era mai bine să nu încerce să se gândească la cele auzite. Nu ducea la nimic și trezeau în el un sentiment ciudat, de parcă s-ar mișca într-un mediu straniu, diform. Și asta se străduia el să facă în fiecare zi: să fie indiferent la toate discuțiile ce aveau loc în fiecare zi, iar acest lucru îi reușea.

La început cel puțin îi reușea; asculta numai discursuri despre fel de fel de lucruri. Și observa că nu exista un consens. Niciodată. Când cineva vorbea despre o descoperire, urma altcineva care considera descoperirea un nonsens. Și după aceea urma un al treilea, care spunea că e greșit să se considere acea descoperire un nonsens, apoi altul și tot așa, indiferent că era vorba de stomatologie sau strategii de publicitate. Într-o zi, la o conferință a filozofilor, a aflat că cineva, cu mult timp în urmă, afirmase ca omul se poate îndoii de toate, în afară de faptul că el e cel care se îndoiește; aici era o certitudine, singura. Dar imediat după prezentare această afirmație a fost apoi atacată și contestată cu termeni pe care el nu-i cunoștea. Deci nici asta nu era sigur.

O piatră poate sta într-un loc mii de ani, spălată de ploii și ape, dar tot piatră rămâne. Dar cât timp? Până la urmă, timpul o roade. A ascultat discursuri despre spațiul infinit care de fapt nu este infinit, despre lumea secretă a numerelor, despre compuneri și descompuneri chimice. Toate acestea s-au derulat pe zeci de metri de bandă, ce nu aveau să mai fie ascultate de nimeni. Așa au trecut anii.

Într-o duminică dimineata s-a dus să se plimbe prin parc. Era primăvară, în depărtare se auzea zgomotul mașinilor, amestecat cu trilarile păsărilor și râsetele copiilor care se jucau în nisip. Copacii își etalau florile albe, vântul adia ușor. Deodată se opri în loc, uluit, și se așeză pe o bancă. Stătu o vreme acolo și, când se ridică, știu că și-a pierdut credința. Plecă acasă cu un zâmbet înghetăț și parcă strâmb. Ajuns acasă, plânse.

În afară de asta, nu se întâmplă nimic deosebit. Era sigur că, la un moment dat, ar trebui să se căsătorească. Dar într-o zi și-a dat seama că în curând va fi prea târziu pentru asta. Era izolat de societate; vechii lui prieteni considerau

că devenise cam ciudat, iar prieteni noi nu-și făcuse. Pe vremea când își imagina viitorul, acel tablou ar fi inclus o femeie și poate niște copii. Dar acea femeie n-a apărut niciodată. Acum trebuia să facă ceva. Dar ce? De-a lungul anilor își pierduse capacitatea de a acționa. Apoi a descoperit în mod surprinzător că gândul de a nu-și găsi niciodată o parteneră nu era dureros deloc. Și oricum era prea târziu.

Între timp înregistra în continuare comunicări la diferite congrese. O ciudată stare de confuzie puse stăpânire pe el; nu era nici măcar neplăcut, stătea doar acolo și simțea cum se afundă. Nu era o îndoială, ci o anume atotcuprinzătoare neverosimilitate, un gol nemărginit și pătrunzător. Nimic nu era sigur, nimic definitiv, nimic mai bun sau mai rău decât altceva. Auzea zilnic oameni propovăduindu-și opiniile și pe alții contradicându-i și vedea ca nu se ajunge la nici o înțelegere. Și chiar dacă ajungeau la o înțelegere, apărea sigur un al treilea, care o respingea. Toate acestea îi îmbogăteau treptat cunoștințele, chiar și împotriva voinței sale, dar el nu aprecia asta.

Și lumea înconjurătoare, normalul, cotidianul, lucrurile cu care avea de-a face în fiecare zi, lucrurile de care se lovea, pe care le atinge și mirosea, toate au devenit în mod imperceptibil altceva. Casa lui, patul, masa și televizorul, rândurile lungi de scaune din sălile de conferințe, asfaltul cenușiu de pe străzi, cerul, copacii și casele - toate își pierduseră cumva din intensitate; culorile deveniseră mai fade, aproape că le lipsea scilipirea. O ceață subțire, imperceptibilă, căzuse peste lumea ce-l înconjura, ceața unei dimineți somnoroase de noiembrie.

Bărbatul care îl angajase pe vremuri murise demult. Afacerea era condusă de fiul său, care nu se deosebea cu nimic de tatăl lui și nici într-altfel nu părea să se fi produs vreo schimbare importantă. El continua să-și facă datoria. Curând devenise evident faptul că va face asta toată viața lui. Dimineata venea, pornea aparatele, își puneă căștile și asculta. Seara se ducea acasă. Dacă cineva încerca să-i spună ceva, răspundea scurt sau tăcea.

Când avea timp liber, mergea la plimbare prin oraș și privea oamenii care treceau pe lângă el, fără să-i vadă cu adevărat; avea adesea senzația că aceștia se vor dizolva sau că vor deveni încetul cu încetul transparenți și vor dispărea. Dar asta nu se întâmpla, sau cel puțin ar fi fost greu de observat. Și, uite-așa, el își pierde și interesul în privința asta.

Începuse să întârzie la lucru. Nu pentru că era leneș, ci pentru că îi scăpa legătura dintre trecerea timpului și unghiul arătătoarelor de la ceasul de la încheietura mâinii. La început i s-a tolerat comportamentul „... lucrează de atâta timp pentru noi, nu putem să...”, dar întârzierile lui deveniră tot mai lungi și mai dese. Și cel mai grav lucru era că nu numai că nu era dispus să dea o explicație pentru întârzierea lui sau să inventeze una, dar părea total inconștient de faptul că făcuse ceva greșit. Problema s-a

rezolvat de la sine: într-o bună zi nu s-a mai dus la lucru de loc. Înștiințarea, concedierea, demisia, formulată politicos chiar de șeful său, a venit prin poștă.

Nu a citit-o niciodată. Nu mai deschidea nici o scrisoare. Stătea la fereastră și privea cerul. Păsările treceau în zbor, păsări ale căror culori se schimbau o dată cu anotimpurile. Cerul era de un gri obișnuit. Norii pictau pe el figuri cu marginile dantelate, roșietice dimineața și mohorâte seara. Iarna, zăpada: nenumărați fulgi cădeau lin, fără zgomot, nespuse de albi. Uneori, rar, strălucitori și albaștrui. Fără nori, era multă lumină, iar păsările păreau mai prietenoase. În acele zile, totul era bine.

Apoi îl cuprindea o veselie ciudată. Simțea că dacă ar fi înconjurat de oameni, ar avea ce să le spună. Dar acest sentiment se stinse repede. Atunci ridica și pleca la cumpărături.

Da, încă mai făcea cumpărături. Ceva îl ademenea constant spre magazinul din colț. Acolo cumpăra puține lucruri, și de fiecare dată aceleași. Își scosese de câteva luni toți banii din bancă. Acum avea în apartament un teanc de bancnote care devenea tot mai subțire. Până la urmă se epuiza. Omul nostru a ridicat din umeri și a făcut cumpărături fără bani. O vreme - o perioadă destul de lungă - proprietara magazinului i-a dat produsele pe credit. Apoi încetă s-o mai facă. O doamnă de la Asistența Socială îi făcu o vizită. Fusese trimisă de proprietara magazinului, îngrijorată de situația lui. O lăsă să intre, dar nu-i spuse nimic. Din acel moment, cineva a-nceput să treacă regulat

pe la el să-i aducă de mâncare. Odată a venit și un psihiatru, nici lui nu i-a răspuns la nici o întrebare. S-a făcut o expertiză și doi domni politicoși au venit și l-au luat.

Încăperea ospiciului era rece, albă, curată și mirosea a chimicale. Din când în când mai țipa cineva. Noaptea, razele lunii pătrundeau printre gratii și îi proiectau dungi subțiri pe pat. Împărțea camera cu încă trei persoane. Mai tot timpul stătea tăcut și nemișcat; prin ochii lor licăreau sufletele lor strămbate. Din când în când, doi dintre ei încercau să stea de vorba, dar nu reușeau niciodată; parcă vorbeau două limbi diferite. La amiază un asistent le aducea pastilele. Afară se afla un copac, care strălucea în soare, deseori ploua, un avion desena linii pe cer. Dar el nu mai știa de toate astea. Nu se mai ducea la fereastră. În schimb, fixa tavanul. O suprafață albă, străbătută de o crăpătură lungă. Seara, înainte să se dea stingerea, suprafața devenea gri. Dimineața, gălbuie.

O dată îl vizită fostul lui șef. Dar el nu reacționează deloc, era imposibil să-ți dai seama dacă-l recunoscuse sau nu, sau dacă era măcar conștient de prezența acestuia. Locul său de muncă nu fusese ocupat; între timp se inventase un aparat care făcea treaba lui la fel de bine. Mai rămase câțiva ani în ospiciu și, dintr-o dată, încetă să mai trăiască. Trupul său arăta liniștit, fața inexpresivă, ca și cum n-ar fi aparținut niciodată acestei lumi. Și patul lui îl primi un altul.

Poetul ungur **Peter Zilahy** (stânga) și **Daniel Kehlmann** (dreapta).
Berlin

Din volumul **Unter der Sonne. Erzählungen**
(Sub soare. Povestiri)

Traducere
de **Roxana Gheorghe**
și **Katharina Kilzer**

Festivalul „Costache Conachi“

A XV-a ediție, desfășurată în același patriarhal Tecuci, oraș al lui Calistrat Hogaș, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Petrovici ș.a., l-a avut ca invitat de onoare pe poetul Cezar Ivănescu, director al editurii „Junimea“, iar ca președinte al juriului pe Valeriu Stancu, președinte al Uniunii Scriitorilor – filiala Iași.

Am selectat, în limita spațiului nostru de publicare, poeme ale tinerilor (elevi și studenți) **Ionuț RADU** (din Mioveni - Argeș, premiul revistei „Dacia literară“), **Alexandra Emilia BUCUR** (din București, premiul „Ioanid Romanescu“), **Aida HANCER** (din Suceava, premiul „Mihai Ursachi“), **Kertin BOTEZATU** (din Tecuci, premiul revistei „Poezia“) și **Lilia BURLACU** (din R. Moldova, premiul revistei „Convorbiri literare“).

Lucian VASILIU

Ionuț RADU

O singură naștere nu este de ajuns (fragment)

L-am întâlnit pe Nicodim
conducea ideile la păscut prin pădurile liniștii
nu a mai întrebat nimic

Tace cu tăcerile celui alt
folosește semnul celui de-al treilea pe buze
este tatăl propriei nașteri
din pântecul fiecărei zile face o mamă.
Mulțumește pentru fiecare lacrimă ce curge pe obrazul său
celui din al cărui ochi s-a prelinș,
îi desparte doar o respirație prea puțin îmbrățișată.

Alexandra-Emilia BUCUR

Aripi ce cresc din coloană

Am aripi ce se nasc din venele coloanei mele
vertebrale,
Creându-se din măduva oaselor și globule albe...
Sunt cripte ce cresc sub tălpi,
Iar plăgile astea de marmură neagră pe umerii
pământului
Ne îndeamnă la înălțări metastazice...
Pe firul cristalinelui se înșiră cuvinte izgonite
de pleoape.
Măine iar o să plouă și vântul va secționa pe geamul
ferestrei aripile fluturului de noapte...
E beznă afară și epiderma întunericului se apropie
de tâmplele noastre.

Aida HANCER

duble

se întunecă din copii până în grâu un fel de sare de bucătărie
muiată în lapte
ești neliniștit crezul tău are în el urme de pași
ai în tine o găleată cu păsări
smulgi din apartamente litera veșnicie
trec prin tine pești de apă roșie de apă dulce
în tine mor animale și carnea lor e gura
anexă
n-ai spus nimic de orașul tău
fiindcă te-ai născut culegător de grâu mâncător de grâu
inventator de grâu
la tine vin copiii cu urme de mamă în gură

între două blocuri crește din răputeri un câmp
și oamenii luptă

între doi oameni nu crește nimic nou
numai copii

se întunecă
se schimbă femeile din trecut în cămăși albastre
și mamele noastre ies din radioul deschis
cu jumătate de gură

Kertin BOTEZATU

Recviem timpului

A murit timpul
Din limbile orologiului bătrân
curg pământeni țesuți în noaptea
în care mâna ta desena cruci
pe mormintele anilor.
Pe sub clipa ascunsă în palma pământului
se plimbă împreunate
mâinile mele înnegrite de timp.

Lilia BURLACU*viața în fulgi*

de-acum va trebui s-ascunzi undeva
toate geamurile
când cad primii fulgi tot ei pot fi
și ultimii

clipa
trebuie prețuită mai mult decât suntem
datori

s-o facem
dacă n-ai citi versurile astea inutile
poate nici
iarna n-ar mai veni
și poate că nici eu n-ar trebui să le
mai scriu

viața continuă într-o singură respirație
dintre primul și ultimul anotimp
sari peste ultima toamnă/
nu uita că ea-i mult mai aproape
de cuvântul ce n-are nume/ încă/
mă tem că rândurile acestea vor înceta să mi
se mai supună
și s-or așterne pe fila ruptă
din capul lor
nu mai știu dacă
trebuie să citești ceea ce mi-e interzis
să scriu

ceea ce vântul rupe prin crengi nu e
viața frunzelor
privită *de sus*
vănăm *viața ca o pradă*
a primilor fulgi

Festivalul național de poezie „Costache Conachi“, ediția a XV-a
Tecuci, 25-26 mai 2007

Prietenii muzeului**Vasilian DOBOȘ***Dragoș Pătrașcu*

Ce mîna are acest OM! Vai, vai, vai! Răbdarea pentru împlinirea lucrului pare a veni din geneza rugăciunilor. De altfel, nu întîmplător și-a luat o mică moșie la Sucevița, altarul frumuseților creștine. Dacă el este admirabil, caracterial, cum să-i fie opera. Calcă prin artă ca un renescentist. Nu are nimic dizarmonic, are blazon, are axiome, are început, iar pentru sfîrșirea (întru devenire) operei, se spetește pe strada Lăpușneanu, la etaj; în stînga flancat de Felix Aftene, în dreapta, de monșerul Titel, în fața-i, preadmirabilul Liviu Suhar, pe diagonala ascendentă, parcă trăgînd la edec, întristatul narativ Traian Mocanu tulbură aurul, muzica dălților fine se-aude din liniștitorul atelier al pustnicului Dan Covătaru, mirosul de cafea se prelinge dinspre Valeriu Goncariuc.

Acum, Dragoș Pătrașcu îmbină roțile cu alăturile, crescîndu-l cu atenție davinciană pe Tudor-fiul, două motoare create ca niște îngeri pe tenciuiala de la „Motor“, plus o coloană apocaliptică, semn că nici el, nici ei, amicii, nu iubesc sfîrșitul lumii. Luminii.

Dylan THOMAS

'NAINTE CA SĂ BAT

'Nainte ca să bat și carnea
să îmi deschidă, băjbâiam
cu mâini lichide peste pântec.
Eu, cel fără contur, ca apa
ce lângă casa mea dăduse
o formă râului Iordan,
frate-i eram fiicei lui Mnetha
și soră viermelui, creatorul
Eu, surd la primăvară, vară,
ce soare, lună nu știam
numi, încă lichid ca formă,
prin scutul cărnii am simțit
stele de plumb, ciocanul ploii
rotit de tatăl meu pe boltă
Înțelegeam solia iernii,
săgeata grindinei, zăpada
copilăroasă. Pețitorul
surorii mele era vântul
ce mă pătrunse precum roua
infernului: se revărsară
vene-mi înspre Răsărit,
cel încă necreat cu totul
Ce-i zi și noapte cunoscut-am
încă nezămislit cu totul,
am îndurat chinul visării
care din oasele-mi de crin
un cifru viu îmi răsucise.
Fu carnea sfârtecă peste
ficat, răscruci de-a curmezișul
și spini în creierul căznit
Gâtleju-mi cunoscut-a setea
'nainte chiar de împlinirea

pielei și venelor, în jurul
fântânii unde se-mpreună
cuvânt cu apă, până când
se-ncheagă sângele cu totul.
Aflat-a inima iubirea,
pântecu-mi cunoscut-a foamea,
adulmecat-am viermi în scaun
Făptura-mi pieritoare, vântul
mi-o lepădă ca să plutească
sau să se-nece-n mările
care cunosc peripeția
sărată a marelor
ce n-ajung țărnul niciodată.
Eu, cel bogat, fui mai bogatul
sorbind din vița zilelor
Eu, cel născut din duh și carne
nici duh nu eram și nici om,
ci spirit muritor, ce moartea
cu pana ei îl doborâse.
Fui muritor pân' la suflarea
prelungă, ceea de pe urmă
purtând spre tatăl meu vestirea
Hristosului în agonie
Tu, aplecat în fața crucii
și altarului, îți amintește
de mine și pe El deplânge-L,
care drept scut luat-a carnea
și osul meu, crucificându-I
pântecul mamei, îndoit.

Traducere din engleză de
Dan Dănilă (Germania)

Salah MAHDI

Macama* Beduinul Sumerian

Au moștenit beduinii
Poveștile noastre
Și au mers spre un pământ
Plin de palmieri și iarbă
Zilele lor, un cort
Umed de o singură fântână
De ce ai nevoie
De numele meu
mi-a zis Salma
în mersul caravelor deșertului
să-miucid visele
în nopțile de nuntă
oare ce dorești tu, poetule?
Salma
Au căzut versurile
Precum niște picături
De rouă străină
Deasupra trupul tău
Ca un ritm al imnului,
De măslin
Tu străine cu un zâmbet
Ca o ploaie
Ești umbra mea,
De beduin.

* Macama, apărut în Orientul musulman în secolul al X-lea, care înseamnă adunare de înțelepți. sfat de trib sau luptă în poezie.

Poemul meu

Pentru Florina Juncu

Eu care vorbesc cu mine
Ca de la frumusețe la frumusețe
Nici soare nici lună
N-a lăsat umbra mea
Între trupul meu și trupul tău
Pământul nu a sărbătorit
Când a apărut doar o stea
Și ultima cină
Cu care vorbesc cu mine
Pământul e poemul meu verde
L-au moștenit cântăreții
De la un veac la alt veac
Oare sunt înțelept
Dăruiesc duhul pământului
Precum a lăsat Afrodita
Coroana ei a plecat spre tine
Eu care vorbesc cu mine
Vreau să o iubesc pe fata lui Ramses
Care mă alăptează din ochii ei
Cu versuri.

Ioan OPRÎȘ

Istoria unui portret oficial din Palatul metropolitan ieșean

Anul 1925 a constituit un prilej binevenit de a se celebra „16 centenare de la primul sobor ecumenic” ținut la Niceea în anul 325. Serbări mari au fost destinate evenimentului, lumea creștină întâmpinându-l ca un prilej de apel la pace și bună înțelegere, după un război ce o răvășise și-i adusese atâtea sacrificii.

În România – unde demersurile pentru autocefalia Bisericii Ortodoxe erau avansate, așteptându-se întronizarea Patriarhului Miron Cristea – comemorarea a fost întâmpinată cu deosebită căldură. Ministrul Cultelor și Artelor, istoricul Alexandru Lapedatu, a conlucrat îndeaproape cu ierarhii bisericeilor naționale, pentru a da evenimentului însemnătatea cuvenită. Astfel că Sinodul și guvernul au convenit ca acesta să fie celebrat printr-o ședință solemnă, ce urma să se desfășoare la 11 octombrie, în catedrala metropolitană din Iași, în prezența regelui și a reginei, a membrilor Casei Regale, miniștrilor, ierarhilor, autorităților și a „foarte mult popor”. Se remarcă de pe atunci vocația capitalei moldave, tradiția ei, de a fi locul cel mai ales al solidarității spirituale rezistente. În desemnarea Iașului, hotărâtoare a fost ținerea aici, în 1642, a unui Sinod bisericesc, care a decis importante măsuri pentru lumea ortodoxă.

Ministerul Cultelor și Artelor l-a desemnat pe pr. Vasile Radu, superiorul Bisericii Ortodoxe Române de la Paris, să reprezinte România la serbările mari, care se inaugurasă prin slujba excepțională de la Westminster Abbey, apreciindu-i delegatului contribuția.

O va face și în cazul celor de la Roma, oficiate de Papa Pius al XI-lea la 15 noiembrie, când a trimis o delegație română, compusă din cei mai înalți prelați ai bisericii Greco-Catolice, în frunte cu monseniorul Vasile Suci, arhiepiscop și mitropolit de Alba Iulia și Făgăraș. Acestuia i s-a acordat cinstea de a oficia liturghia în limba română (cu răspunsuri alternative în greacă, rusă și română) și onoarea de a sta lângă sfântul părinte.¹

În țară, aniversarea soborului nicenian a fost întâmpinată cu multă căldură, întrunind atenția presei, a cercurilor politice și diplomatice. Mitropolia Moldovei și Sucevei a primit importante fonduri bănești pentru a consolida și reabilita palatul mitropolitan. Cu bani primiți de la minister (470.000 lei) au fost făcute atunci lucrări de zidărie, la acoperiș, instalații și canalizare, instalându-se tuburi de fontă de 105 mm, dar și sobe de teracotă în palat și capelă, iar la catedrală s-au făcut unele reparații la bolți și zidărie, precum și strane noi.²

Prilejul de a reuni atîta lume, cu vîrfurile societății românești, a condus și la o comandă artistică: un tablou al personalităților participante. Nu știu încă a cui a fost ideea, suficient că la aceasta s-a raliat ministrul responsabil, Al. Lapedatu, excelent conducător al artiștilor contemporani. Cel

însărcinat ad-hoc cu lucrarea era, la acea vreme, nu doar un pictor cu autoritate, ci și profesor și director la Școala de Belle Arte din Iași, Gheorghe Popovici.

Ministerul a încheiat cu artistul un contract în valoare de 400.000 lei, solicitîndu-i o lucrare de 20 mp, care urma să fie expusă în palatul mitropolitan. O lucrare care să reprezinte – pentru istorie – ședința festivă de la 11 octombrie 1925, cu principalii participanți. Comanda i-a fost încredințată direct, de Al. Lapedatu, printr-un ordin de plată special (cu nr. 5720/1925, 22 iunie), banii cuveniți artistului fiind dați Mitropoliei.³

Lucrare de dimensiuni impresionante, tabloul trebuia să-i reprezinte pe următorii: regele Ferdinand, regina Maria, altețele regale, principele Carol, principesa Elena, patriarhul Miron, mitropolitul Pimen, apoi mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan și cel al Bucovinei, Nectarie Cotlarciuc, pe arhiepiscopul Basarabiei, Gurie, urmînd episcopii: Vartolomeu Stănescu (al Rîmnicului și Noului Severin), Lucian Triteanu (al Romanului), Nicolae Ioan (al Clujului, Vadului și Feleacului), Iustinian Teculescu (al Cetății Albe), Ghenadie Niculescu (al Buzăului), Iacob Antonovici (al Hușilor), Nichita Duma (al Argeșului), Cozma Petrovici (al Dunării de Jos), Visarion Puiu (al Hotinului) și Grigore Comșa (al Aradului).

Se adăugau, de la minister, Al. Lapedatu și preoții ec. stavrofori Constantin Știubei și Valeriu Iordăchescu, apoi I.I.C. Brătianu, Al. Constantinescu, G.Gh. Mărzescu, Vintilă Brătianu, I.Gh. Duca, Dr.C. Angelescu, gen. Arthur Văitoianu, Tancred Constantinescu, N. Chirculescu, N.N. Săveanu, gen. Moșoiu, gen. Mărdărescu, I. Inuleț, I. Nistor. Nu erau uitați: marele nomofilax al Bisericii Creștine Ortodoxe, prof.univ.dr. Dragomir Dragomirescu, D. Colanșchi (primul președinte al Curții de Apel Iași), P. Fântânaru (prefectul județului), C. Toma (președintele Comisiei Interimare al Urbei Iașilor), col. Ionescu (prefectul Poliției Iași).⁴

Contractul prevedea expres „culori bine preparate cu ulei”, vizînd calitate și durabilitate, iar ca preț menționa suma de 500.000 lei, repartizați astfel: 200.000 lei pentru materiale, 100.000 lei pentru terminarea schiței și 200.000 lei la definitivarea tabloului.

Durata lucrării a fost stabilită la un an și patru luni, urmînd ca la 8 iunie 1927 aceasta să fie predată.

Autorul și-a instalat cele necesare în atelierul său de la școală, o schelărie specială susținînd pînza de mari dimensiuni și, odată pornit, lucrul a evoluat sub atenta supraveghere a Mitropolitului Pimen, precum și a altor delegați desemnați de minister: reputatul profesor de la Universitatea ieșeană, Orest Tafrali și senatorul C.C. Crupenschi.

Abia la 27 aprilie 1929 delegații ministerului (mai puțin senatorul, care decedase între timp), însoțiți de ing. I. Andriescu (tot ieșean), au examinat, la atelier, tabloul, găsim că era „executat conform condițiilor contractului“. Ca urmare, ei vor consemna în procesul verbal întocmit în aceeași zi: „Dl. Popovici a arătat un deosebit talent în compoziția operei sale și în redarea desăvârșită a fizionomiei personajelor specificate în contract. Domnia sa dă dovadă de o știință mare și proprie în punerea în tablou a acestor personaje, de o tehnică superioară și originală în executarea lor și mai ales întrebunțează un colorit care convine de minune unei mari fresce, destinată să fie văzută de la distanță.“⁶

După cele notate, atât destinatarul, cât și expertul care l-a însoțit, au apreciat elogios talentul artistului, întruchipând un moment memorial din istoria bisericii, ca și din viața publică românească.

Acceptând tabloul, l-au însărcinat doar pe autor să preia asupra-și lucrările, deloc ușoare, de demontare, ambalare și așezare definitivă, la locul indicat de Mitropolitul Pimen, în palatul mitropolitan. Loc care, desigur, a fost definitiv înțelegere cu atât de buncunoscătorul monumentelor ieșene, și de bună aducere aminte, ministrul și istoricul Alexandru Lapedatu.

Cîți dintre cei care au avut șansa de a fi în preajma impre-

sionantei capodopere semnate de Gheorghe Popovici, nu se vor fi emoționați de semnificația marelui moment istoric și de adîncă înălțare ecumenică?

Și cîți nu vor retrăi, de acum înainte, sentimentul înălțător de credință în Biserică?!

1. Informații mai multe în documentele Sfîntului Sinod, Reportul Legăției României la Roma, din 19.06, respectiv, 16.11.1925, în Arhivele Naționale – Arhiva Istorică Centrală, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosar 9/1925, f. 104 și dosar 109/1925, f. 313.
2. Lucrări executate sub conducerea unui antreprenor cu reputație bună, Florindo Baulli, cu meșteri buni (ca zidarii Gh. Ioan, Ferdinando Marconini, Francesco Masari, Vocic Iani, Primo Zauchi; instalatorul Carol Baner, sobarul Gr. Onișor, mecanicul Teodor Petrea ș.a.), folosind materiale de calitate. Detalii în documentația din dosarul 39/1929, f. 16, 21-22, 25, 28, 36, 40, 48. Decontările la aceste lucrări s-au făcut – cu actele convenite – în 1929.
3. Cf. adresa Sfîntei Mitropolii a Moldovei și Sucevei semnată de mitropolitul Pimen, nr. 3690/26.06.1929 către minister și înregistrată aici la 1.07. f.3, însoțită de chitanța Administrației Financiare Iași, nr. 31623/1929, care confirmă plata a 400000 lei artistului.
4. Personajele enumerate în contract de angajament semnat de Al. Lapedatu și Gh. Popovici la 8.02.1926, idem, f. 8. În contract, lista se încheie cu „și alții“, lăsînd artistului și beneficiarului ocazia de a nu scăpa cumva un personaj important.
5. Ibidem, f. 9
6. În procesul verbal din 27.04.1929, loc. cit., f.7.

Carmelia LEONTE

Sf. Ioan al Crucii - „doctorul nopții“

Gîndirea oximoronică a sfinților, a marilor mistici îl caracterizează și pe Sf. Ioan al Crucii. Această gîndire oximoronică este deosebit de semnificativă, pentru că vorbește despre natura adevărului, în esența lui oximoronic. Să spui că adevărul este numai lumină înseamnă să îl frustrezi de ceea ce îi dă putere, de fața lui ascunsă și mistuitoare. Din acest motiv teologia apofatică este preferată de Sf. Ioan al Crucii - „doctor al nopții“, cum a fost supranumit de Jaques Maritain¹ (în opoziție cu Toma d' Aquino, numit „doctorul luminii“) - el căutînd cunoașterea pe calea unei întunecări explozive ce ajută persoana să creadă în puterea luminii. Pentru Sf. Ioan al Crucii, întunericul și lumina par să fie fețe complementare ale aceluiași adevăr. Mistical spaniol trăiește în fiecare clipă o apocalipsă a cuvîntului, după care urmează iluminarea. *Noaptea întunecată a sufletului* (*Noche oscura del alma*), scrisă aproximativ între 1579 și 1582 relevă o experiență mistică aflată la granița dintre lumină, așa cum o știm noi, reflex al luminii necreate, și întunericul firii care se confruntă cu „întunericul dumnezeiesc“. Aici avem esențializată teologia mistică a sfîntului-poet, care traversează noaptea credinței, întunericul extazului, pentru a atinge starea supremă a Uniunii. Acest „întuneric“ este de fapt o teologie apofatică,

teologia negației, considerată în general de teologi superioară celei catafactice.

El însuși explică foarte clar această orientare a gîndirii sale mistice. Explicația este dată chiar în moto-ul poemului și apoi, pe larg, în comentariile teologice, în proză, pe care le face autorul. Folosim ediția Ancăi Crivăț, Integrala operei poetice, Ed. Christiana, 2003. Moto-ul la *Noaptea întunecată a sufletului* este: „Cîntecele sufletului care se bucură de a fi ajuns la acea înaltă stare de desăvârșire, care este unirea cu Dumnezeu, pe calea negației spirituale“². Dar bipolaritatea întuneric-lumină a inspirat pe mulți sfinți. Reproșurile aduse divinității, de-a lungul mileniilor, erau potențate de valoarea întunericului. Ieremia spunea: „Eu sunt omul care a văzut nenorocirea sub vîrja aprinderii Lui. El m-a purtat și m-a dus în întuneric și în beznă. Da, împotriva mea întoarce și iar întoarce în toată vremea mîna Sa. Mistuit-a trupul meu și pielea mea, zdrobit-a oasele mele, a ridicat zid împotriva mea și m-a înconjurat de venin și de zbucium, mutîndu-mă în împărăția morții, ca pe morții cei din veac.“ (*Plîngerile*, 3, 1-9).

Tocmai acest adevăr îl preocupă pe Sf. Ioan al Crucii și într-o noapte dureroasă, care poartă sufletul în întunericul cel mai adînc, într-un întuneric fără milă, l-a făcut pe Sf.

Ioan al Crucii să se cutremure de imensitatea luminii. Este noaptea unei cunoașteri sfâșietoare, în absența căreia ar fi imposibilă purificarea sufletului și Marea Nuntă Mistică. Este o noapte echivalentă cu o rugăciune înaltă prin care sufletul se dezvăluie sieși, în toată măreția, dar și în toată micimea lui. Este noaptea renunțării definitive la iluzie, la compromis spiritual de orice fel, la automulțumire sau complacere în mediocritate. Noaptea mistică este o trăire de sine la cotele cele mai înalte și pentru acceptarea acestei trăiri e nevoie de mult curaj, pentru că eul dinainte trebuie aruncat ca o mască nefolositoare, poate chiar ridicolă, în favoarea asumării realității ultime. Noaptea mistică este mai întâi de toate surprinzătoare prin inedit. Noutatea este o cunoaștere întunecătoare, o cunoaștere care se trăiește pe sine, se vede prin întuneric. Tocmai această noapte asigură legătura indestructibilă pe care ființa umană trebuie să o aibă cu sine. Este întunericul în care persoana se oglindește. Știm că latinescul *persona* înseamnă „mască”³, ceea ce ne duce neapărat cu gândul la chipul care trebuie să își câștige asemănarea. Or, prin noaptea mistică acest chip măsluit de păcat își recâștigă demnitatea, își recapătă asemănarea. Focul negru al întunericului determină contemplarea de sine în nuditate.

Pentru Sf. Ioan al Crucii, reprezentant de seamă al misticismului spaniol, credința se află în centrul nopții mistice, ea fiind și singurul mijloc de a ajunge la Dumnezeu. Dar această noapte este în realitate fața ascunsă a luminii, mai întâi înspăimântătoare, dar apoi familiară și caldă. Sfântul înțelege prin rugăciune calea de a găsi ghemul de lumină ascuns în întuneric. Purificare înaintea viziunii luminoase se face prin credința pură, esență a nopții întunecoase. Purificarea este posibilă prin „groaza față de întunericul total”. În mod uimitor, întunericul luminează sufletul. „Credința iluminează, cu întunericul său, întunecimea sufletului...” spune sfântul în cartea *Ascensiunea muntelui Carmel*. Pentru credincios, tot ce contează este credința orbitoare. Dar este vorba despre orbire în sensul lepădării de cele lumești, detașării de lucruri trecătoare. Întreaga ființă este dezarticulată pentru că, lepădându-se de totul, nemaiputând să se sprijine pe ea însăși, înaintează orbește prin întuneric, susținută de credință. Ea nu știe nimic, dar înaintează cu încredere în Dumnezeu. Este tocmai întunericul luminos al misticii lui Ioan al Crucii. În noaptea scaldată de soare, sufletul cunoaște unirea sfântă. Explozia luminii divine este ocultată într-un fel, acoperită cu un văl. De altfel, poetul mistic asociază noaptea cu sărăcia purificatoare, dincolo de care se vede noaptea simțurilor. Sfatul său luminos este acela de a renunța la vanitatea lumii, de a „intra în toată goliciunea, gol și sărac de tot ce oferă lumea, în numele lui Cristos”.

Orice aventură a cunoașterii este circulară. Rătăcirile în afară „eșuează” în interior. O inimă nu se liniștește decât în adevărata cunoaștere. Isihia inimii este o mare taină ce ține de interiorizarea adevărului. Interiorul inimii, ca orice miez nepătruns, este nopțat, este prins în întuneric. Nu e întunericul fizic al inimii biologice cel care îl preocupă pe poet, ci noaptea care duce spre inima luminii. Viața misti-

cului Ioan al Crucii nu a fost liniștită, ci tocmai dimpotrivă, foarte zbuciumată. Trăirile lui mistice au fost pe măsura vieții, totuși se poate vorbi de o liniștire în interiorul adevărului. Tocmai prin noaptea mistică sfântul spaniol a dat adevărului de care avea atâta nevoie față umană.

Dar acest mod de a vedea lucrurile are o tradiție adâncă. Teologia negativă este singura care, după părerea lui Dionisie, ar fi adecvată esenței divine. Așa aflăm *Ce este întunericul divin*: „Trinitate supra-naturală, supra-divină și supra-bună, care stai în fruntea teosofiei creștine, îndreaptă-ne spre culmea cea mai înaltă, cea supra-necunoscută și supra-strălucitoare a proorocirilor mistice, unde stau cufundat în întunericul supra-luminos al tăcerii inițiatore de mistere trainele cele simple, absolute și imuabile ale teologiei, supra-strălucind în chipul cel mai supra-luminos, în întunericul cel mai adânc și supra-umplând mințile lipsite de vedere cu străluciri supra-frumoase în ceea ce-i cu desăvârșire cu neputință de atins și de văzut.”⁴

La distanță de câteva secole, în cadrul controversei dintre scolastica apuseană, pe deplin formată în secolul al XIV-lea, și gândirea religioasă tradițională din Răsărit, se dezbate multe probleme, printre care și cea a întunericului și a luminii, văzute ca instrumente de înțelegere, concepte axiologice, dar și situații paradoxale pe care orice credincios le întâlnește, în drumul său către desăvârșire. De la Sfântul Grigorie Palama aflăm că lumina este locul sfinților și că focul iadului este un foc întunecos. Dar, în cadrul polemicii pe care sfântul a avut-o cu Varlaam, Grigore Palama ia în atenție tot mai mult problematica întunericului luminos. În *Tratatul al treilea din triada întâi contra lui Varlaam*, Sf. Grigore Palama citează din Corinteni⁵: „Dumnezeu care a zis să lumineze lumina din întuneric, acela a luminat întru inimile noastre.” (II, Cor. 4,6). Bazându-se pe înțelegerea structurii bipolare a creației, sfântul construiește o întregă argumentație în favoarea luminii.

Dacă sfinții se gândesc mai ales la o interioritate adâncă a propriei ființe, poeți ca Novalis sau Tagore compară acest întuneric cu cel din pântecul matern. În felul acesta legătura dintre macrocosm și microcosmos este evidentă și, în același timp, liniștitoare: omul are la îndemână misterul, îl poate atinge și îl poate interioriza. Noaptea mistică este noaptea simțurilor noastre, drumul spre puritate și dragoste adevărată.

1 Jaques Maritain, *Distinguer pour unir ou Les Degrees du Savoir*, Oeuvres completes, volume IV, Editions Saint-Paul, Paris, p.821;

2 Sf. Ioan al Crucii, *Noaptea întunecată a sufletului*, Ed. Christiana, 2003, trad. De Anca Crivăț, p.189;

3 Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, Humanitas, 2006, traducere de Ion Buga și Anca Manolescu, p.148;

4 Dionisie Pseudo Areopagitul, *Teologia mistică*, Institutul European, 1993, traducere de Cicerone Iordăchescu și Theofil Simensky, Postfață de Ștefan Afloroaei, p.147.;

5 Dumitru Stăniloae, *Viata și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Ed. Scripta, 1993, p.205.

Urmați-le credința!

Arhimandrit
Timotei AIOANEI

Ghedeon, egumenul Horăicioarei

Numeroși monahi și-au trăit viața în taină, în rugăciune și osteneală, în singurătate și modestie. Nu vorbeau despre ei, se fereau de „gâlceava” cu lumea și de cele mai multe ori numele lor se regăseau doar pe cărămida care cobora cu ei în mormânt. Alții, puțini, au devenit cunoscuți prin lucrarea lor, prin pilda pe care au lăsat-o contemporanilor și generațiilor care le-au urmat.

La schitul Horăicioara era în urmă cu 30 de ani un egumen vârstnic, gârbov, mergea încovoiat și agale. Avea atunci mai bine de 70 de ani.

Rugător și veghetor în anii aceia grei, monahul Ghedeon Moroșanu stătea priveghind deasupra munților, aproape de Cer, la peste 900 de metri altitudine. În schit mai viețuia monahul Maxim Corduneanu, care era citeț, bucătar și la toate trebuincios, mai cu seamă la gospodărie și grădină.

În schit era ordine, aveau două vaci și o bucată de pământ pe care o cultivau cu greu. În cea mai mare parte a anului vremea era neprielnică, temperaturile coborâte, brumă, păclă și zăpadă din octombrie până în mai. Am petrecut acolo, într-un an, vacanța de Paști. Când am ieșit la miezul nopții afară pentru slujba Învierii, ningea ca la Crăciun. Devala, la Horaița n-au avut atunci ninsoare.

Părintele Ghedeon a fost monahul care a ținut 20 de ani candela aprinsă în locul în care vulturii aveau cuiburi. Prezent mereu în rugăciunile și-n aducerile mele aminte, mai ales două lucruri pe care le-aș numi definitorii îl păstrează aproape de inima mea.

În primul rând grija rar întâlnită pentru pomelnice. Fiecare nume era pomenit cu atenție dimineața la slujba Acatistului și seara, la ceas de Utrenie. Familia care avea pomelnic la Horăicioara era binecuvântată de rugăciunile

acestui evlavios și statornic monah. Schitul nu avea atunci preot permanent. La marile sărbători și-n unele duminici urca în deal părintele Ieromonah Grigorie Popa, înaintat în vârstă și greoi la vorbire. Când slujea, abia se înțelegea ce spune, deși era tare evlavios și iubitor de liniște. Ducea cu el această cruce, se pare din timpul războiului când abia a scăpat cu viață dintr-un bombardament. În lipsa lui, cei doi monahi făceau pravila zilnică și pomeneau numele binefăcătorilor schitului. Săptămânal soseau câteva colete cu alimente care erau aduse din vale pe spinarea unui măgar. Coletele veneau din diferite părți ale țării și conțineau alimente ori lucrurile trebuincioase vieții într-un loc greu accesibil.

Așa își duceau zilele sihaștrii de la Horăicioara.

La Izvorul Tămăduirii veneau pelerini mulți și icoana Maicii Domnului de la Horaița era purtată în procesiune până la schit, în cântările pascale. După sfințirea apei și cuvântul de învățătură oamenii coborau îndărăt, însoțind icoana și micul sobor de slujitori. Până în anul următor la Horăicioara se așternea liniștea. Când și când, câte doi-trei oameni ajungeau în poiana paradisiacă a schitului. Cei mai mulți, odată ajunși acolo, doreau să revină.

Monah Maxim Corduneanu, egumen Ghedeon Moroșanu, monah Costel Neagu
(schitul Horăicioara, jud. Neamț)

A doua calitate remarcabilă a părintelui Ghedeon a fost aceea de cronicar. Cu scrisul lui de om bătrân, fără pregătire specială, doar cu școala vieții, monahul a umplut câteva sute de pagini cu însemnări luate din cărți de învățături, din paginile ziarelor și mai ales din realitatea în care trăia.

Știam aceste lucruri înainte de a fi elev la Seminar, dar mi le-am reamintit, nu demult, când am intrat în posesia unor pagini însemnate de cuvioșia sa. Lumea în care a trăit el la schitul Horăicioara 20 de ani era fascinantă, diferită de tiparele cu care ne-am obișnuit. Ca să vă convingeți îl las pe cronicar să povestească:

6 decembrie 1976: „*ceată și vânt rece. Când să merg la biserică, la Utrenie, pe la orele 7 (19⁰⁰), un animal, poate capră ori vulpe sau ce animal Dumnezeu știe, strasnic mai țipa de spaimă și au ținut așa vreo două ore. Am mai strigat, dar și mai tare țipa și umbra prin poiană disperat. Cred că au rămas singur rătăcit sau speriat a fost de vreun lup. La acest auz, chiar mă îngrozea și deși era lună, nu vedeam nimic!*”... Câteva zile mai târziu nota la 11 decembrie 1976. “*Toată noaptea au nins. Dimineata ninge și bate și ceva vânt, viscoleşte, pe noapte în-seninează și e ger*”...

Aproape zilnic însemnările vorbesc despre timp, despre fenomene meteorologice rar întâlnite, despre unele persoane, evenimente și chiar unele apoftegme, asemănătoare părinților de altă dată.

La 23 spre 24 februarie 1977, orele 08⁰⁰ – 11⁰⁰ (20 – 23 n.n.) noaptea, la Horăicioara a fost un „semiuragan” care a pus aproape tot gardul la pământ, la chilii au prăvălit două coșuri construite din cărămidă, s-au spart multe geamuri la bucătărie, la egumenie, la Aghiasmatar. . . pe teritoriul schitului au căzut 10 sau 15 brazi, unui seculari. În pădurea din preajmă sunt scoși cu totul din rădăcină, iar alții frânți în două, sute, sute, sute!!!”...

În altă parte vorbește despre punerea legumelor în grădina schitului, despre perioada cositului, despre felul cum posteau în săptămâna Patimilor și-n restul Postului Mare, despre zidirea fântânii, despre strângerea pietrelor din Muntele Horăiciorul trebuincioase la facerea fântânii, despre unele lucrări gospodărești și așa mai departe.

Monahul Ghedeon a vorbit foarte puțin despre sine. Căutând date despre cuvioșia sa, în registrul de evidență al monahilor aflat în cancelaria mănăstirii Horaița am găsit scris următoarele: „a dus o viață smerită și a avut o vedenie înainte de moarte”. În mediul monastic de la Horaița se vorbește încă despre întâlnirea monahului Ghedeon cu o persoană care avea înfățișarea unei împărătese și care nu era din lumea aceasta. Fără să am eu dreptul de a trage concluzii, pot spune că și el, smeritul rugător de la capătul munților, s-ar fi putut întâlni cu cea plină de dar ca și Sfântul Serafim de Sarov, odinioară.

Mai vorbesc părinții mănăstirii despre darul înainte vederii, despre unele persoane cărora le-a spus pe nume deși nu le întâlnise niciodată până atunci, despre multa milostenie pe care o făcea oamenilor săraci. Din darurile aduse de oamenii înstăriți oferea celor nevoiași. Îi întreba pe oameni: Ai traistă? Și când vedea că omul are una mică îi spunea: ce cauți cu asta? Adu una mai mare ca să-ți pun

mai multe în ea. . .

Cei care l-au cunoscut îndeaproape în timpul celor douăzeci de ani de egumenie la Horăicioara mărturisesc că părintele dormea pe un scaun, sprijinindu-și capul pe masă. Patul era permanent acoperit cu plante medicinale, multe la număr, unele dintre ele foarte rare, culese în timpul verii din munții și poienile dimprejurul schitului. La vreo două sute de metri depărtare de schit, în pădure, părintele își făcuse un bordei care există și astăzi. Acolo obișnuia să se retragă și să se roage în liniște. În apropiere se găsește o stâncă mare căreia i-a rămas numele de „Stânca lui Ghedeon”.

A avut o viață plină de încercări. Născut în primii ani ai veacului XX (probabil în 1907) în localitatea Goești - Lungani, Iași, a devenit monah în obștea Mănăstirii Cetățuia în 1937, octombrie 30, fiind frate de călugărie cu cunoscutul duhovnic de mai târziu, Ieronim Gagea, consăteanul său.

A făcut o școală agricolă la Popricani și a fost administrator al moșiei Lungani. În luna mai 1959, în urma Decretului 410, a trebuit să părăsească mănăstirea stabilindu-se la fratele său Ioan C. Moroșanu din Goești, Lungani, muncind la câmp până în 1975. În urma unei vizite la Horăicioara, în octombrie 1975 a fost rugat de egumenul Doroftei Cucuș să facă o cerere pentru revenirea în mănăstire. Vremurile erau oarecum prielnice. Cu binecuvântarea Mitropolitului Justin Moisescu, la recomandarea Exarhului Arhimandrit Efrem Chișcariu a fost reprimat în monahism, după 16 ani de pribegie. A rămas la Horăicioara până la moartea sa întâmplată la 2 martie 1985.

Protosinghelul Clement Găinescu, fost econom și stareț al Mănăstirii Horaița povestește că în luna martie 1985 era zăpadă mare, se circula cu dificultate, toate drumurile din jur erau blocate. Când a murit părintele Ghedeon, nici un preot din Horaița nu putea urca la Schit să-i facă slujba de prohodire. S-a hotărât ca părintele să fie coborât la mănăstire cu o sanie trasă de boi. Economul a fost delegat să-l aducă la vale. Sicriul a fost pus în sania trasă de boi. Când s-a ajuns în dreptul clopotniței, boii s-au oprit și nu voiau să meargă mai departe. „Le-am dat mai multe bice dar nu se clinteau din loc”, mărturisea părintele Clement. Atunci i-a zis cu voce tare, adresându-se părintelui Ghedeon care se afla în sicriu: „Părinte, fă ascultare și hai la vale, așa cum a hotărât starețul (Arhimandritul Zenovie Ghedescu) și părinții mănăstirii”. După acest moment, dintr-o dată, boii au luat-o din loc și așa au mers până la Horaița singuri, fără a-i mâna cineva.

Bătrânul iubise mult acest loc și schitul înflorise în timpul egumeniei lui. De aceea poate i-a fost greu să părăsească spațiul liniștii și al rugăciunilor sale.

Obișnuit cu pitorescul poienilor și pădurilor din jur, cu frumusețea Creației care domnea pretutindeni, cu liniștea de început de lume, netulburată decât de zborul păsărilor și de vuietul furtunilor, monahul Ghedeon s-a mutat într-o zi de început de martie 1985 în frumusețile netrecătoare de Dincolo. . . A fost un statornic străjer într-o mică cetate a Ortodoxiei, aflată aproape de Cer, la marginea munților.

Lucia DĂRĂMUȘ

Μη επιθυμει αδυνατα

Să nu dorești imposibilul spune o vorbă a vechilor greci - Μη επιθυμει αδυνατα - care, se pare, s-a ținut de *Biblia Vulgata Blaj 1760-1761 (Biblia Petru Pavel Aron)* timp de 243 de ani.

Fără îndoială, apariția acesteia în varianta ei tipărită este un act de cultură. Cele 6000 de pagini de manuscris se păstrează la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj, manuscrisul fiind pregătit de P.P.Aron, între anii 1760-1761.

Importanța apariției ei vizează în special factorul lingvistic, aceasta precedând *Biblia lui Samuil Micu* (1795). Ca o notă de originalitate lingvistică se cuvine a fi menționată referința de la care pleacă în munca sa traducătorul: „Petru Pavel Aron a luat drept punct de reper ediția de la Veneția a traducerii Vulgatei făcută de Ieronim.”

Interesul nostru se îndreaptă în special spre limbajul poeziei psaltice pe care-l descoperim în *Vulgata, Psaltirea* acesteia, copie fidelă a ediției venete, în varianta ei românească, fiind opera lui Aron, deși la tălmăcirea în românește a celorlalte cărți au participat: Grigore Maior, Gherontie Cotorea, Atanasie Rednic, Silvestru Caliani, Petru Pop de Daia, fost secretar al lui Inochentie Micu.

Dacă de-a lungul *Vulgatei*, în manuscrise, se observă mai multe stiluri, pe alocuri abateri de la fraza latină datorate copiștilor sau grupului de traducători, *Psaltirea*, așa cum ne lasă să observăm cel care a lucrat asupra acestui manuscris, latinistul Vasile Rus, deține același stil, de la primul verset pînă la ultimul, purtînd amprenta personală a lui P.P.Aron.

Manuscrisul, *maculator 21 din VI*, după cum a fost organizat de clasicistul mai sus amintit, deține aceeași expresie literară, același stil, această versiune a *Psalmilor* fiind cea mai importantă contribuție adusă limbii și culturii române, premergătoare *Școlii Ardelene*.

Originalitatea *Psaltirii* din *Vulgata (Biblia lui Petru Pavel Aron)* ține în special de filiația latină, de noutatea limbii, de fidelitatea față de latină, îndepărtîndu-se net de slavonisme. O comparație între *Psaltirea* lui Samuil Micu și cea aparținînd lui Petru Aron va evidenția în primul rînd stilul retrograd al primului, prin fidelitatea față de elementul slav, și inovația celuiilalt, punînd ca factor central al vocabularului elementul latin. La Petru Pavel Aron atît estetica frazării cît și cea a filosofiei religiei urmează evoluția.

De exemplu, în *Psalmul 115, 15*: „Scumpă e înaintea Domnului moartea sfinților Lui”, Pavel Aron preferă termenul „sfinți” față de Samuil Micu la care apare termenul „cuvios”: „Scumpă e înaintea Domnului moartea cuviosilor Lui.”

E evidentă orientarea filosofico-religioasă a lui Aron, considerîndu-se îndreptătit să creadă că nu e suficientă cuvioșenia în privința grației divine. Astfel, ocurența termenului „sfinți” sau a derivatelor acestuia scoase în evi-

dență la Index de Vasile Rus, în *Psaltirea Petru Pavel Aron*, este covîrșitoare, în schimb, termenul „cuvios” nu apare la acesta.

De asemenea, s-a urmărit eliminarea elementului maghiar, dar și a celui german, atît cît s-a putut, apoi între varianta slavă și cea latină o preferă pe cea din urmă, chiar dacă recurge uneori la împrumuturi lingvistice sau la calchieri.

Este cazul celui mai evident termen:

lat. *bene dico* (sau *benedico*), *xi, ctum, cere*, inițial *a vorbi de bine*, așa cum apare în latina clasică la Cic. *Sest.110*; *Ov. Tr. 5, 9, 9*, conform lui Félix Gaffiot, *Dictionnaire Illustré Latin Français*, Paris, 1934, unde trimiterile și adnotările sînt extrem de bogate și bine organizate.

În perioada creștină, ne referim aici la latina creștină (Mohrmann Christine, *Latin Vulgaire, Latin des chretiens*, Paris, 1955, face distincție între *latina creștină* și *latina ecleziastică*), termenul suferă o lărgire semantică, apărînd *benedictia*, lat. *benedictio, onis, s.f.*, întrebuintat pentru prima dată de Q. Septimius Florens Tertullianus în *De testimonio animae, 2*, cu sensul de consacrare. De la acest termen – lat. *benedicere* – se formează în limba română „a binecuvînta”. În spațiul nostru lingvistic, *a binecuvînta* are ca model atît varianta latină, dar și termenul grecesc *eulogein*, Eugen Munteanu, în *Studii de lexicologie biblică*, explicînd termenul prin „calchiera compusului grecesc”, făcînd referire la textele lui Coresi, Ms.45, Ms. 4389, însă *Vulgata* lui Petru Pavel Aron nu este luată drept referință. Ca și în alte traduceri, *a binecuvînta* din *Psaltire*, varianta Petru Pavel Aron, apare la concurență cu *a blagoslovi*, deși orientarea coordonatorului nu era în favoarea factorului slav. De aici putem deduce că s-a impus în fața inovației fie preferința colectivului, fie elementul tradițional slav, existent deja.

„Lat. *benedicere* - aflăm de la Niculina Iacob, coautoare, - este echivalat atît prin *a blagoslovi* <sl. *Blagosloviti*, cît și prin *a binecuvînta*, creat pe terenul limbii române.”

Această reprezentare sinusoidală a celor doi concurenți lingvistici, la nivelul întregii cărți – *Biblia Vulgata, 1760-1761* – se menține, mai puțin, însă, în interiorul limbajului poetic al psalmilor, unde apetența lui Pavel Aron spre factorul occidental-latin este vizibilă. În *Cartea Psalmilor*, transcrisă după manuscrisul 21, adnotată și indexată de Prof.dr.Vasile Rus, *a blagoslovi* <sl.*blagosloviti* apare de 25 de ori, pe cînd *a binecuvînta* apare de 46 de ori, și încă de zeci de ori în sintagme de genul: *bine să cuvintează, bine voi cuvînta, fie binecuvîntat etc.*

Desigur, așa cum observă N. Iacob și cel care a urmărit sursa latină, V.Rus, apariția lui „*blagoslovi*” dovedește, totuși, influența slavă, deși în cazul *Psaltirei Petru Pavel Aron* nu este covîrșitoare: „în privința modelului urmat, în

realizarea formei compuse din *bine* + *cuvânta* este firesc să considerăm că raportarea s-a făcut aici, în primul rînd, la modelul latin din textul sursă, însă ne miră faptul că în acest caz traducătorii sînt în prea mică măsură influențați de modelul *Vulgata* și prea mult sub influența tradiției slavone.”

Însă, după cum s-a arătat, ponderea o are a *binecuvânta* în detrimentul lui a *blagoslovi*, sensul glisînd de cele mai multe ori spre a *lăuda*. „*Bine voiu cuvânta pre Domnul, Cel care mi-a dăruit înțeleagere, încă și până în noapte m-au pedepsit rărunchii miei.*” **Ps. 114, 1, 2**

Varianta grecească păstrează această nuanță caldă a zicerii, a cuvîntării bune, folosindu-se *eulogēsō* — *εὐλο- γεω* — a vorbi cu bunăvoință — **Dictionnaire ety-**

mologique de la Lanque Grecque, E. Boisacq, Paris, 1916.

Referindu-ne doar la cîteva aspecte legate de limba uzitată de Petru Pavel Aron care, după cum s-a putut observa, de cele mai multe ori înclină spre inovație, subliniem faptul că cele mai multe spectaculozități lingvistice se mențin la acest palier al acurateții limbii române, la îndepărtarea de elemente slave, maghiare, germane, la impunerea termenilor latini.

Limbajul poetic din *Psaltirea lui Petru Pavel Aron*, din interiorul *Vulgatei 1760-1761*, rămasă în manuscris timp de 243 de ani, își definește frumusețea nu doar la nivelul articulării înțelesului major, ci și la cel lingvistic.

Gellu DORIAN

PĂPĂDIA

Aștepți milioane de ani să te naști,
să uiți tot ce-a fost pînă atunci
privind în scutece ca-n manuscrisele de la Marea Moartă,
nimic nu-ți este cunoscut,
leagănul, atârnat de cer ca de o iluzie speranța celui
sărac,

apoi aștepți să vină fericirea,
ea vine fără să știi cine este și cum trebuie să te porți cu ea,
toată lumea este a ta
pentru că nu știi că în curînd vei deveni
unul dintre guñoaiele ei
pe care le va ejecta cît mai la margine,
până cînd nu mai rămîne nimic din ea
sau cel mult nostalgia că ai atins-o cîndva,
vine apoi ceea ce nu ai așteptat vreodată,
viața din care trebuie să fugi
să prinzi trenul care speră că te va duce în jungla plină
de bucurii,

aștepți zi de zi ca ele să vină,
dar acestea se așază ca praful pe haine în suflul tău,
deschid acolo o hazna din care vrei să ieși și nu poți,
aștepți să te vindeci
dar ceaiurile sunt mult prea scumpe și ascunse prin
păduri și câmpii

prin care ai trecut cîndva fără să le observi,
tragi pleoapele peste ochi,
după ferestre este pustiu în casă,
nici somnul nu mai vine,
greu ca o femeie de bordel stă alături și respiră cu gura ta,
se scarpină cu mâinile tale,
se întinde peste tot patul în care tu devii doar cuta
pe care o vor netezi alte mîini după ce te vor scutura
în gura lumii ca pe un cuvînt de batjocură,
acolo, jos, în stradă, aștepți să vină cineva să te ridice,
dar cine să vadă un fir de praf,
chiar dacă îi intră în ochi,
cazi iarăși odată cu lacrima și te sfărîmi de asfalt,
ori ești strivit în batista aruncată în mașina de spălat

printre rufele murdare,
un timp aștepți femeia iubită,
vine să te părăsească mai devreme sau mai tîrziu,
să strice cu tine porțelanurile din casă,
să facă ferfeniță cărțile prin care ați rătăcit un timp,
să nu mai rămînă din tine nimic,
cocoloș de hîrtie bătut de vînt prin coronițele de spini
ale Golgotei
în care ai ajuns în dramul de nădejde al Dumnezeuului
care te chinuiește

să te știe al lui,
aștepți să vină atunci fericirea,
și ea nu vine,
aștepți să vină norocul,
și el zburdă prin curțile altora,
nu vine la tine,
aștepți bucuria
și vine tristețea,
aștepți să plece tristețea
și ea nu mai pleacă,
nu aștepți să treacă viața,
și ea trece,
aștepți femeia
și mîine nu va mai fi lîngă tine,
aștepți vești despre tine
și ele sunt primite de alții,
aștepți să îți se întîmple ceva bun
și numai răul poposește la ușa ta
ca poliția cînd îți aduce zîmbind o hîrtie
pe care n-ai fi vrut niciodată să o primești,
aștepți prietenii
și ei se duc la alți prieteni ai lor,
aștepți,
aștepți,
aștepți
și dintre toate cîte le aștepți
vine lehamitea pe care n-ai aștepta-o niciodată
deși stătea cuibărită în tine
ca-ntr-o celulă cancerul care se va lăbărta peste tot
ca păpădia dintr-un singur puf
galbenă peste tot pămîntul,
apoi vor veni alte milioane și milioane de ani
care pentru tine nu mai contează.

Ioan HOLBAN

Cultura cărții ca mod de salvare

Masivul volum *Cetatea gânditoare* (Editura Cronica, 2005) al publicistului Nicolae Busuioc adună, în două secțiuni – *Semne în labirint* și *Cetatea gânditoare* – „scurte cronici cordiale“ și „dialoguri în timp“, cum le spune autorul însuși, o sumă de recenzii, cronici literare, reflecții, amintiri, interviuri a căror „invariantă“ este **elogiul cărții și lecturii**; om de carte și al cărților (Nicolae Busuioc a condus, pînă s-a retras lîngă fîntîna din curte, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi“), autorul deschide volumul cu un text semnificativ intitulat *Lecturi fragile*, scris cu amărăciune dar și cu speranță, cu inconfortul vecinătății agresive, „neloiale“ a mass-media dar și cu încrederea în „timpul lecturii“, adică în timpul „care le va rezolva pe toate“. Ce constată Nicolae Busuioc? Iată: „citoriții începutului de secol XXI și-au îngustat mult lecturile, acestea s-au mulat pe stricta specializare, puțini au rămas cei atrași de atotcuprindere, de enciclopedism. Lecturile au devenit fragile și din cauza concurenței neloiale a mass-media, consecința aceasta este suportată mai ales de generațiile tinere, de aici superficialitatea unora în utilizarea celui mai constant și important bun cultural care este cartea“. Nimic mai străin zilelor noastre decît fascinația enciclopedismului; și, tot astfel, despre dispariția criticii de direcție: „Liderii de lectură se răresc, ei sunt împovărați de asumarea unor responsabilități pentru că ei dau «tonul» lecturii, în special criticii literari care emit (sau comit!?) judecăți de valoare asupra cărților“. Dar mai sunt posibile și **necesare**, azi, enciclopedismul și critica de direcție? Într-un timp care cultivă **fragmentarismul**, ca mod de existență dar și de creație („tehnica“ fragmentului este, se spune, un semn sigur al postmodernismului), enciclopedismul și critica de direcție sînt **istorie** și nu alternative. Caracteristica atitudinii publicistului în fața acestei realități este ceea ce aș numi un **idealism renescentist** care circumscrie încrederea necondiționată în valorile cărții și lecturii, precum și efortul de a cuprinde (citi) cît mai mult și din domenii cît mai diverse: cultura enciclopedică este ținta și utopia unui om care, într-o vreme a tuturor confuziilor și lipsei de repere, încearcă să reînvie idealurile altui veac (și, în fond, nu spunea Ibrăileanu despre sine însuși „sunt un om din alt veac“?). Pe Nicolae Busuioc nu-l atrag deloc „soluțiile“ imaginate pentru reconversia gustului contemporanilor de a citi: tehnicile de marketing, activitatea agentului literar, „aplicațiile“ pe proiecte de promovare sînt lucruri străine metaforei **cetății gânditoare** a cărei temelie se află în arta dialogului și în cultura cărții: „Acum, cînd a trecut în lumea cealaltă, mă întreb dacă poetul Mihai Ursachi nu avea cu adevărat dreptate în *Arta politicoasă a dialogului*, articolul său dintr-un număr al

Convorbirilor literare, cînd spunea că «arta dialogului, arta politeții, pare a face astăzi parte din Istoria Artei așa cum și celelalte forme de **Ars Magna** au fost uitate, fie căzute în desuetitudine și dispreț». Mă întreb și în același timp încerc un sentiment de crudă amărăciune la gîndul că poetul a constatat o tristă realitate a zilelor noastre, aceea de a întîlni din ce în ce mai rar arta politeții ca formă de exprimare a dialogului, aceasta din urmă însemnînd un fundamental element al civilizației, în sensul de viețuire în polis, în cetate. Se înțelege că în sinea mea nu încap deprimanta constatare a poetului filosof, chiar dacă adevărul nu putea să se nască din altceva decît din dialog ațt timp cît încă mai cred că lumea noastră de azi, nebună de legat, mai are șanse să redevină lumea plină de iubire și dreptate“: **lumea nebună de legat** în care viețuiește și **lumea plină de iubire și dreptate** pe care o visează – acestea sunt reperele, realul distopic și idealitatea cetății clădite pe arta politeții, dialogului, lecturii.

Textele critice din prima secțiune a cărții, *Semne în labirint*, nici nu puteau fi altfel decît cordiale; ele nu urmăresc stabilirea unei **ierarhii** de valori, ci vin din tentația (și fascinația) enciclopedismului. Nicolae Busuioc scrie despre poezii persani și Mihai Ursachi, despre editorul basarabean Gheorghe Prini și poezii ieșeni Horia Zilieru, Emilian Marcu, Valeriu Stancu și Benone Păsărin, despre eseistica lui Slavco Almăjan, monografiile lui Emil Vasilescu (*Anton Holban* și *Vladimir Streinu*), *Jurnalul* lui Emil Racoviță, dicționarul lui Stelian Dumistrăcel, *Marea Neagră* a lui Gh.I. Brătianu, tabletele lui G. Mosari, cărțile lui Al. Călinescu, romanul *Căile Domnului* al lui Ștefan Daraban, „feminismul“ Virginiei Woolf, *Eseu despre Cioran* al lui Fernando Stavater, poezia lui Ion Hadârcă și „obsesia“ lui Constantin Bostan pentru viața și opera lui G.T. Kirileanu, poezia Cludiei Partole și evocările lui Ilie Dan, dicționarul Cludiei Balaban și proza lui Radu Tătărucă etc. Sunt autori și titluri, în majoritatea lor, rar sau deloc pomenite, comentate, asumate de critica de întîmpinare.

Ceea ce caută mereu Nicolae Busuioc în cetatea gînditoare este **interioritatea** acesteia, „misterul sufletului ființei gînditoare ca timp, ce nu este al pendulelor, și ca spațiu, ce nu este al vreunui Columb rătăcit în căutarea Indiilor, ci este **timpul — spațiul interiorității omului**, avid de adevăr și de frumusețe“. Comentariul e dublat de insertul autobiografic, abordarea cărților este și una afectivă; citind, de pildă, *Metagalaxia minoritară* de Slavco Almăjan, criticul se lasă pătruns de „o avalanșă de simțăminte“, cîteva note despre M. Ralea și M. Vulcănescu sunt provocate de amintirea unui drum către

Huși, altele, de o lansare de carte, doi poeți ieșeni sunt comentați după o „întâlnire de spirit“ la o „binecunoscută editură ieșeană“. Cordialitatea notațiilor lui Nicolae Busuioc vine, în primul rând, din cordialitatea raporturilor cu sine; textele sunt „subiective“ pentru că au aproape totdeauna drept suport **eul**, istoria, impresiile, senzațiile sale: „Noaptea e cel mai bun sftetic? Pentru mine este și am constatat chiar astă noapte. După o zi obositoare și anonimă eram pornit pe mine însumi din motive cu nemiluita. Întins în pat, cu noaptea alături, devin calm și gândurile se ordonează, judec mai bine lucrurile. Încă mă întristează precaritatea condițiilor materiale de care au parte mai toate instituțiile culturale din România noastră de azi, încă mă doare eșecul în fața obtuzității celor care au putere de decizie, dar m-am răcorit spunându-le: domnilor politicieni, e dezonorant! Cad pe gânduri și gândurile sunt bune, mă simt bine în așternutul curat, geamul camerei în care dorm este deschis, dinspre Copou se prăvale aroma teilor înfloriți“: aroma teilor din Copou și cărțile din bibliotecă, acesta este spațiul de unde Nicolae Busuioc ne cheamă la „întoarcerea spre universul cărții“, ca pentru a ne salva de precaritate, deriziune, frică: „Dacă societatea e construită, în fond, în jurul unor mituri, legende, simboluri, tradiții, valori care toate sunt într-o bună armonizare culturală și care, iarăși toate, conturează identitatea comunitară într-o evoluție continuă, atunci **omul**, aflat oricum în centrul acestor elemente (cuvântul **om** sună atât de frumos, e ca inflexiunea de mătase a sunetului muzical), nu ar trebui să fie atât de slab în fața sfârșitului inevitabil, în fața groazei de neființă, mai ales omul modern, pentru că cel primitiv nu suporta fatalul cu mult mai multă demnitate“. Cronicile cordiale ale lui Nicolae Busuioc sunt, în bună măsură, și ale memorialistului; publicistul are condei de prozator, **povestește** întâlnirile sale cu cartea, nu-și reprimă nici elanurile lirice, se încearcă, reușind, în portretistică; iar portretul imaginar al lui Stan V. Cristea e cît se poate de semnificativ pentru felul de a uni rigoarea lecturii cu libertatea ficționarului: „Nu-l cunosc personal pe autorul cărții despre care voi dezvălui cîteva impresii de lectură, dar mi-l imaginez ca pe un tip inteligent, cu mare simț al valorilor și cu întindere culturală deosebită. Nu știu de ce mai cred că este și un temperament tumultuos sub aparența structurii liniștite. Presupun toate acestea și le pun în seama autorului, mai ales după informațiile extrem de interesante, cordiale, erudite, oferite de volumul *Eminescu și Telemantul* sub semnătura: Stan V. Cristea“.

Interviurile din *Cetatea gînditoare* sînt asemuite de Constantin Ciopraga, într-o scurtă dar pertinentă „deschidere“, cu *Mărturia unei generații* de Felix Aderca și *Lumea de mîine* de Ion Biberi. Nicolae Busuioc cultivă ceea ce criticul numește **relația de parteneriat** dintre cel care întrebă și cel care răspunde, iar premisa acestor „dialoguri în timp“ se regăsește în cîteva rînduri pregătitoare întîlnirii cu Liviu Antonesei: „Dialogul, începînd cu cel de tip socratic, este o formă semnificativă de exprimare a

conștiinței de sine, un fel de oglindă în care veacul și oamenii săi se privesc cu luciditate sau cu orgoliu, cu încredere sau cu suspiciune“. Cărți precum *Cetatea gînditoare* reprezintă, în adevăr, oglinzi ale veacului și ale oamenilor acestuia: scriitori, filosofi, matematicieni, preoți, critici literari, pictori, istorici, muzicologi *ieșeni* prin origine sau adopție sunt convocați de Nicolae Busuioc pentru a oglindi veacul, mișcarea ideilor, evoluția mentalităților, a paradigmatelor culturale și de sensibilitate. Nicolae Busuioc a avut, însă, și un gând ascuns atunci cînd a realizat interviurile, într-o perioadă lungă de timp (cel mai vechi e din 1984, iar „ultimul“ e datat 1995), cu Ștefan Afloroaei, Liviu Antonesei, Ștefan Avădanei, Viorel Barbu, Ștefan Bîrsănescu, Constantin Ciopraga, Valentin Ciucă, Val Condurache, Mihai Drăgan, Val Gheorghiu, Petru Gherghel, Dan Hatmanu, Ion Hurjui, Al. Husar, Grigore Ilisei, Gavril Istrate, Aurel Leon, Liviu Leonte, Dumitru Mangeron, Dan Mănuță, Vasile Nechita, George Pascu, Gheorghe Platon, Ioanid Romanescu, Cristofor Simionescu, Elvira Sorohan, Valeriu Stancu, Corneliu Ștefanache, Nicolae Turtureanu, Nicolae Țatomir, Mihai Ursachi, Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu, Horia Zilieru, Al. Zub; gîndul ascuns a fost realizarea unui **portret interior** al Iașului pentru că, iată, din felul cum simt, gîndesc, trăiesc, în „cetatea gînditoare“ interlocutorii lui Nicolae Busuioc, se desenează acest (auto)portret: „Orașul nostru îmi place mai mult pentru cadrul său natural decît pentru cel construit, chiar dacă ar fi să mă refer la cel cu încărcătură istorică. Pentru mine, e mai importantă Grădina botanică decît Palatul Culturii, de pildă. Și chiar pădurea de la Bîrnova decît Trei Ierarhi“ (Liviu Antonesei); „La Iași există cîteva grupuri de cercetare binecunoscute și cu rezultate apreciate în lumea matematică internațională“ (Viorel Barbu); „Orașul cel vechi, cel nobil, a dispărut, îl mai descoperim în cîte-o clădire, în cîte-un colț verde, care au scăpat buldozerul uniformizator. Să ne bucurăm de aceste inegalabile relicve. Mă uit cu admirație și cu regret la cele cîteva segmente cu prăvălioare vechi transformate acum în cochete bistrouri și buticuri și nu-mi pot reprima regretul că în cea mai mare parte a nobilului meu oraș, calupurile grotești din ciment, care de mult au năpîrlit, au luat locul imobilelor de stil, cele care au și determinat efigia de neconfundat a capitalei Moldovei“ (Val Gheorghiu); „În Iași au coexistat de secole, alături de religia creștină ortodoxă majoritară, și alte confesiuni, în raport cu amestecul de populații generat de rațiuni geografice, politice, economice etc.“ (Petru Gherghel); „Veneam din Capitală, unde-mi încheiasem studiile, cînd am trecut prima oară cu trenul prin Iași, într-un drum despre care voi scrie cîndva. Gara, cerul, cupolele, turlele lui au produs asupra mea o adîncă impresie de armonie și echilibru. Iașul mi-a părut atunci ca un bastion al culturii și spiritualității naționale, așa cum îl știam. Păstrez această imagine ca o zestre morală, inalterabilă, a vîrstei adolescenței, cu evlavie aproape în sufletul meu. Orașul de

atunci, așa văzut de departe, într-o zi fericită, cu decenii în urmă, trăiește în mine ca într-o stampă de epocă de o clasică măreție“ (Alexandru Husar); „Orașul acesta mi-a apărut, de la început, ca un enorm muzeu al spiritualității românești“ (Gavril Istrate); „Primele amintiri muzicale ce le am sunt din vremea fragedei copilării când locuiam în prejma cazarmii de la Copou. Rețin ca prime senzații muzicale sunetele prelungi de goarnă din amurg ce-mi dădeau impresia de straniu, apoi ecourile armonioase ale fanfarei care cânta în grădina Copou“ (George Pascu); „Iașul este un punct strategic al poeziei“ (Nicolae Turtureanu); „Un farmec aproape morbid planează în aerul acestui târg. Iașii mi se par mai exotici decât Honolulu sau La Jolla, California“ (Mihai Ursachi); „Pentru a vă vorbi despre Iași, mi-ar trebui câteva zile (cu tot cu nopți), sub cerul din Copou, pe malurile Bahluiului sau în galeriile subterane ale Pogorului“ (Lucian Vasiliu).

Cîtă retorică? Cîtă sinceritate? Cîtă dreptate se află aici? Iașul cultural, „brand-ul“ orașului preocupă, azi, opinia publică, iar volumul lui Nicolae Busuioc e un bun îndreptar în deslușirea adevărului. *Cetatea gînditoare* este a unui scriitor pentru care cartea și dialogul sunt reperele idealismului său renescentist: reconfortant, plin de învățăminte într-o vreme grăbită spre nu se știe ce și într-o lume alergînd bezmetică spre nu se știe unde.

Horia ZILIERU

Timpan fără ureche

Tatălui meu

Era frumos și bun și drept și mare
haiduc nocturn al codrului cel verde
când orologiul astrului se pierde
în cearcănul femeii născătoare

de rai și iad. Icoana să-l dezmierde
țin muzica de ceară-n lumânare
și-auzul văzului milos tresare:
– bătrân îmi ești ca iarna!
- nu Laerte

îi da răspuns o voce dintr-o carte
bolnavă-n pod. Acum un pod de sare
cobor spre cimitir cât ne desparte

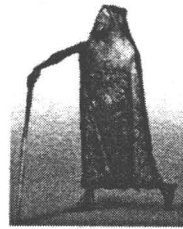
de cerul orb numai tămâia mută
a ochilor plângând la Înălțare
întoarcerea în ginta lui pierdută.

Cristina CHIPRIAN

Urma lui Uriel „Căci poezia este o magie“

PAUL ARETZU

URMA LUI URIEL

VINEA

Volumul lui Paul Aretzu este o selecție și o completare a *Cărții psalmilor* (2003), având o postfață de Eugen Negrici și versiunea engleză a câtorva poeme, realizată de Ioana Ieronim, în colaborare. Prezenta ediție beneficiază de o condiție grafică deosebită și de o copertă sugestivă, purtând semnătura lui Ion Iancuț.

Volumul reunește creații numite de autor

„poeme“, „psalmi“ și „anluminuri“: „Paul Aretzu este un poet religios prin sinceritatea trăirii, amploarea viziunii și inefabilul semn al cuvântului. Tipare lirice străvechi sunt ancorate în realitate prin ineditul asocierii sacru-profan, arhaic-neologic: „buzele ei au patru dimensiuni: prin sărut dau direct în/ transcendent“; „în jurul ei sunt numeroși morți din amor [...] înconjurați de picioare iuți/ de animale puse pe fugă și de plante bebalii/ noaptea părul ei e plin de curenți transoceanici.“ (*Cântarea cântărilor sau amantul universal*); Lirismul atinge simultan umanul și divinul, efemerul și eternul, erotica și semiotica: „eu am nevoie/să aud/ cuvinte noi cu sensul ud [...] în poezii îmi pun neștiința [...] ea e tatuajul poeziei mele [...] eram căzuți într-o cerneală virgină din care nu/ se scrisese nici un cuvânt. (Ibidem)

Sentimentul dragostei divine reunește alte experiențe: „Eu sunt credinciosul Tău, îndragostitul semanticii Tale, cel/ ce ține pe limbă, cu evlavie, consoanele sacre uimit de/harul de a izvodi numele, sfiosul prezenței Tale, / cititorul cărții.“ Poetul resimte fericirea de a crea și de a stăpâni sensurile: „Eu nu scriu în limba în care vorbesc, eu nu vorbesc/ în limba în care gândesc. (Psalmul3); „Cuvântul e mijlocul cosmosului, locul în care se întâlnește/ iubirea care pleacă din mine cu iubirea care vine spre mine“ (Psalmul 67)

Paul Aretzu, *Urma lui Uriel*, Editura Vinea, București, 2006, sub îngrijirea lui Marian Drăghici.

Ioan RĂDUCEA

Exegeză consensuală

Cercetarea volumului **Înamorați întru moarte. ErosPoesis la Cezar Ivănescu** de Petru Ursache¹ se cuvine făcută de la imaginea care ocupă jumătate din ultima copertă. Petru Ursache și Cezar Ivănescu s-au fotografiat în picioare, scrutându-se zîmbitor, în fața a două teancuri de cărți. Lectura merită începută tot de la sfîrșit, de la masivul interviu cu eroul cărții (32 p.), pentru că aici, într-o discuție agreabilă, totuși cu întrebări atent calculate, Cezar Ivănescu răspunde „miezos”, lămurindu-și sensul operei, fixînd date de istorie literară, expunînd liste de preferințe și antipatii, luînd atitudine, uneori prin vituperări, în fața agresiunii comuniste la adresa artei, cu semnalarea tortionarilor, a colaboraționiștilor și a eroilor rezistenței, adică exact ceea ce face și autorul, în cele patru capitole (*În loc de curriculum vitae, Armaghedonul, Ritmica formelor, Procesul asasinilor*), la care se adaugă un *Acord final* de 7 pagini.

În interiorul volumului, concepțiile literare, politice, etice ale poetului sînt expuse pe rînd, concepțiile exegetului de asemenea, mai ales că ele rezonează ori se suprapun. Prin urmare, discursul, unul îndrăgostit, de plăcere barthesiană a textului, își găsește rațiunea într-un rar sentiment de contiguitate, care asigură fondul și de complinire, care asigură forma, între cele două voci. Este motivul pentru care, la un moment dat cu scuze și cu rugămîntea de a considera cartea un „eseu critic”, autorul procedează la numeroase divagații. Remarcabile unele dintre acestea, de publicat autonom! Semnalăm îndeosebi *Marea păcăleală, Lectia lui Labiș, Lupercalia*, subcapitole care tratează tema predilectă a volumului, ocupînd spații mai mari decât analiza operei, anume persecutarea literaturii în comunism. Întrevedem „biografeme” nu doar ale poetului, ci și ale criticului, iar pe baza lor se construiesc admirabile pamflete, cu scene de epocă avînd ca eroi pe șeful de cadre, pe „tovarășa Nadia” de la Universitate, pe Nicolae Manolescu, pe Ovid S. Crohmălniceanu... Uneori cărarea este cu totul pierdută, intrîndu-se de pildă în analiza scrierilor de tinerețe ale lui Marin Preda.

Pe de altă parte, Petru Ursache revine și la vocea sa de reputat etnolog (voalată, însă, de jargonul de specialitate), utilă în descifrarea ermetismului de termeni și a elementelor arhaice din lirica prezentată. Pe această cale, pe care opera o reclamă, se procedează la analiza critică propriu-zisă, inclusiv a analizei de text. Rezultatele sînt notabile. Pe lîngă opinii deja în circulație („stil neotrubaduresc”, „fantast deosebit de productiv”, „scrie în chip de bocet”), există altele, noi, pornind de la o teză de bază: viața și moartea sînt dintotdeauna temele fundamentale; ele se regăsesc, cu același statut, în poezia lui Cezar Ivănescu, a cărei originalitate provine din observarea „bunității categoriale Eros-Thanatos”. Abordarea este de critică mitologică, însă într-o desfășurare limitată. Satisfacția experimentatului cercetător la izvoarele culturii este deplină cînd poate recunoaște în texte vorbiri întemeietoare, în care lexicul se rarefiază în favoarea „semnelor cantabile”. Paradoxalele semne ale exclamării, la început de frază, sînt explicate ca „semnul *vâc*, esențial”, tipul de poezie doină reprezintă același semn și „ilustrează acustica mistică la români”, lirica ivănesciană fiind „teoreză” etc. Uneori, relaxat în fața afinităților, autorului îi place să croșeteze pe marginea textului, reluîndu-și preocupările de o viață, în arii în care este specialist. Dar, mai ales, folosește argumentația valorii poetice, ca și elogierea ținutei morale ale lui Cezar Ivănescu, drept contrapunct într-o retorică a traumelor provocate literaturii de factorul politic. Se descoperă, cu o abilitate de sociolog generată de amare experiențe, formele noi pe care le capătă ele astăzi. O observație, finală, în acest sens: rolul de înregimentare ideologică al Școlii de literatură din anii '50 l-au preluat secțiunile de ziaristică atașate pe lîngă facultățile de litere.

¹ Petru Ursache – *Înamorați întru moarte. ErosPoesis la Cezar Ivănescu*, Iași, Editura Timpul, 2004, 252 p.

Priviri critice

Constantin SECU

Destine

În cartea sa, *George Sanda* se preocupă de destinul, care conferă și unitatea eseului cu caracter monografic, a trei poete: *Veronica Micle, destinul unei mari iubiri; Otilia Cazimir, destinul unei vieți neîmplinite; Magda Isanos, destinul unei mari poezii* (care sunt și subtitlurile lucrării), trei asumări intelectuale care au avut o influență directă asupra literaturii române, ca autoare, și indirectă, ca muze și animatoare. Și tot pe seama destinului putem pune și faptul că numele lor

apare pe coperta aceleiași cărți.

În cele 540 de pagini ale lucrării, nimic nu este imaginar, pentru că biografiile poetelor urmăresc viața cuplurilor celor trei destine care, deși diferite, au unele similitudini: Eminescu – Veronica Micle, Otilia Cazimir – George Topîrcăanu și Magda Isanos – Eusebiu Camilar, cupluri care au rezistat deoarece amândoi au fost scriitori.

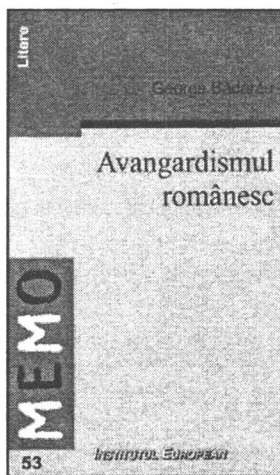
Veronica Micle a avut parte de destinul iubirii. Poezia ei se prezintă ca unul dintre cele mai frumoase poeme în care imaginea poetului apare cu toate luminile și umbrele pe care le-a dat iubirea. „Puține versuri scrise de femei au reușit să înalțe, înobilând sentimentul erotic, să creeze simboluri de iubire pline de feminitate și de puritate sentimentală, să înmănușeze sfiiciunea cu fericirea că se pot închina smerite la bolta arcuită a frunții iubitului lor, sub care sunt iluminările geniului”.

Autorul găsește că Otiliei Cazimir i s-a luat dreptul de a fi soție și mamă, dar, chiar dacă nu a avut copii, a scris pentru cei mici pagini semnificative, antologice, publicând volumele „Jucării”, „A murit Luchi...”, „Baba Iarna într-o sat...” și „Albumul cu poze”. „Pentru ea literatura a fost un act de eliberare, de bucurie. Vocația principală a fost de a fi poet, de a se salva din naufragiul timpului prin cuvânt.

George Sanda este de părere că Magdei Isanos i s-a dat destinul unei mari poezii, că poemele sale cele mai reprezentative, prin structura prozodică, au rezonanță argeheziană, însă climatul sufletesc pe care îl întemeiază vibrația intimă, tonalitatea inconfundabilă le particularizează, distingându-le de orice modele. „Poezia Magdei Isanos este sentiment, gând, mirare, bucurie sau îndoială, este lipsită de corporalitatea pe care i-ar fi dat-o referirile

geografice, istorice sau culturale, lipsesc versurile patriotice, de mândrie și de demnitate națională, dar în limba în care e scrisă îi recunoaștem pe cei care ne-au lăsat-o să ne facem din ea pavăză și scut”.

GEORGE SANDA, *Destine. Veronica Micle, destinul unei mari iubiri. Otilia Cazimir, destinul unei vieți neîmplinite. Magda Isanos, destinul unei mari poezii*, București, Editura „George Sanda”, 2006.

Avangardismul românesc

În *Avangardismul românesc*, *George Bădărău* face o sinteză a unui curent literar important, sinteză realizată după tehnica lucrărilor de popularizare a dicționarelor și a enciclopediilor, căutând să redea doar esențialul, într-un stil telegrafic, iar acolo unde a considerat necesar a prezentat, în rezumat, cărțile de referință sau doar numai unele capitole mai importante, din dorința înțelegerii fenomenului literar în discuție.

Autorul insistă asupra conceptelor de *avangardă*, mișcare artistică de un modernism extrem, care neagă convențiile literare, tradiția și tinde spre experimente formale și de conținut, spre valorificarea limbajului, *expressionism*, ca o reacție la impresionism, cu aspirații spre înnoiri, esențializări, un nou sens al existenței prin iubire și demnitate, și *suprarealism*, mișcare artistică și literară de avangardă, care își propune să exprime înconștientul din individ prin depășirea caracterului logic al actului creației. Întrucât avangardismul nu este un curent omogen, ci constituit dintr-un amalgam de curente, autorul le prezintă temele, estetica, izvoare, trăsături.

Nu lipsesc din această lucrare un inventar al publicațiilor avangardiste („Cuvântul liber”, „Alge”, „Contimporanul”, „Era nouă”, „Liceu”, „Punct”, „Revista literară”, „Tânără generație”, „Umanitatea”, „unu”, „Urmuz”, „Viața imediată” etc.).

Lucrarea, cu o terminologie adecvată, accesibilă, se adresează unui public divers și reprezintă un instrument de lucru indispensabil pentru elevi, studenți, profesori.

GEORGE BĂDĂRĂU, *Avangardismul românesc*, Iași, Editura „Institutul European”, 2006.

- PLIANTE
- BROȘURI
- CĂRȚI
- AGENDE
- CALENDARE

Iasi, Str. Eremia Popescu 57
tel.: 0232 261 555
fax: 0232 266 588
e-mail: kolosgroup@yahoo.com

- Carol I al României
Jurnal
Volumul I: 1881-1887
- Gabriela Adameșteanu
Întîlnirea
- Nora Iuga
Săpunul lui Leopold Bloom
- Ioan Lăcustă
Luminare
(Coborîrea în text)
- Caius Dobrescu
Teză de doctorat
- Andrei Oișteanu
Religie, politică și mit
Texte despre Mircea Eliade
și Ioan Petru Culianu
- Dan C. Mihăilescu
Literatura română
în postceașism
Vol. III: Eseiștica. Piața Ideilor
politico-literare
- Ioan T. Morar
Cartea de la capătul lumii
Noua Cafedonie: la un pas de Paradis
- Saul Bellow
Henderson, regele ploii
- Pier Paolo Pasolini
Teorema

Comenzi la: CP 266, 700506, Iași,
Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978
Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

DACIA LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu

ANUL XVIII (serie nouă din 1990) nr. 73 (4/2007)

Editori: Muzeul Literaturii Române Iași
și Societatea Culturală „Junimea '90”,
în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și Consiliul Județean Iași

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

AL ZUB (director de onoare),

Lucian VASILIU (vasiliu54@yahoo.com) - inițiator și coordonator al seriei noi,
Carmelia LEONTE (carmelialeonte@yahoo.com) - responsabil de număr,

Călin CIOBOTARI (ccobotari@yahoo.co.uk),

Liviu APETROAIE (liviu.apetroaie@gmail.com),

Florin BUCIULEAC (florinbuciualeac@yahoo.com),

Vasilian DOBOȘ (edituraoperamagna@yahoo.com);

COLEGIUL REDACȚIONAL:

Leo BUTNARU (Chișinău); Florin CĂNTEC; Paul MIRON (Germania);

Olga RUSU, Ștefan OPREA, Matei VIȘNIEC (Franța);

Culegere: Daniela ILIE; Procesare: Anca BÎRLIBA;

Fotografii: Corneliu GRIGORIU;

Contabilitate-difuzare: Maria CARAS, Nela GOROVEI;

Distribuție: Maria SECARĂ

O.S.I.M. M2001 00646 / 045814

Tiraj: 2000 exemplare

© „Dacia literară“

*

Redacția și administrația:

str. Nicolae Gane, 22A, cod 700110, Iași, România,
tel. 40/0332/212853, 40/0332/102852, fax 40/232/213210

E-mail: dacialiterara@yahoo.com

Adresă web: www.dacialiterara.ro

*

Persoanele fizice sau juridice care doresc să se aboneze sau să susțină financiar revista (în lei sau valută) pot viră sumele către Societatea culturală „Junimea '90”, la Banca Comercială Iași, România - cod IBAN: RO03RNCB0175033 604750001 (în lei), cod IBAN: RO73RNCB0175033604750002 (în valută), sau le pot expedia pe adresa Muzeului Literaturii Române Iași, str. Vasile Pogor, nr. 4, cod 700110, telefon 40/232410340, tel./fax 40/232213210 - cod IBAN: RO26TREZ4065004XXX000320 - Trezoreria Iași

Abonamentele se pot face și prin SC RODIPET SA. Costul unui abonament anual: 15 RON (taxe postale incluse).

Ciitorii din străinătate se pot abona prin SC RODIPET SA - P. O. BOX 33-57, FAX 0040-1-222.67.40 sau 222.64.39, telex 11995 - Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București - România.

Tiparul executat la S.C. KOLOS GRUP S.R.L.

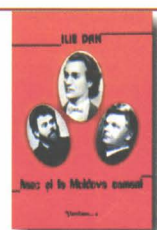
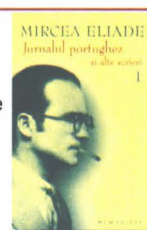
DACIA

LITERARĂ

EVENIMENT EDITORIAL

- **Mircea ELIADE – Jurnalul portughez și alte scrieri**, I-II, București, Humanitas, 2006. Postfață și îngrijire de ediție de Sorin Alexandrescu. Studii introductive, note și traduceri de Sorin Alexandrescu, Florin Țurcanu, Mihai Zamfir. Postfață și glosar de nume de Mihai Zamfir. Un volum ce reunește aproape tot ce a scris Mircea Eliade în perioada cîntărit și a lucrat în Portugalia, epocă de răscruce în viața marelui savant.
- **Ilie DAN – Nasc și la Moldova oameni**, Iași, Ed. Vasiliana '98, 2006. O culegere de texte despre scriitori reprezentativi (Eminescu, Creangă, Nicolae Gane, Hogaș, Mihail Sadoveanu, Mihai Codreanu, D.D. Pătrășcanu, G. Topîrceanu, I.I. Mironescu, Păstorel Teodoreanu) în care erudiția autorului se îmbină cu talentul pedagogic, rezultînd o carte utilă studenților, profesorilor și publicului larg.
- **Pavel FLOREA – Lecturi din „Convorbiri literare“ (1867-1885)**, Iași, Ed. Universitas XXI, 2007. Carte consacrată unei reviste de prestigiu incontestabil, reprezentativă pentru spiritul românesc de pretutindeni și dintotdeauna.
- **George BĂDĂRĂU – Postmodernismul românesc**, Iași, Institutul European, 2007. Autorul oferă o privire diacronică asupra conceptului de postmodernism, testînd aplicabilitatea lui asupra poeziei contemporane.
- **G. TOPÎRCEANU – Opera poetică: Balade vesele și triste; Parodii originale; Migdale amare; Poeme postume**, Iași, Ed. Princeps Edit, 2007. O ediție critică extrem de utilă, cu prefață, itinerar biografic, bibliografie și selecția textelor critice de Daniel Corbu.
- **Dan Bogdan HANU – Eyeless în Paris**, București, Ed. Vinea, 2006. Scriitorul ieșean ne propune impresii de călătorie pariziană subsumate unui spirit reflexiv, pătrunzător, capabil să treacă dincolo de aparențe.

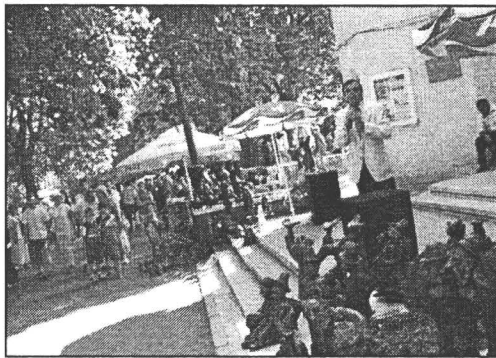

Revista apare bimestrial: nr. 1 la 15 ianuarie; nr. 2 la 15 martie; nr. 3 la 15 mai
nr. 4 la 15 iulie; nr. 5 la 15 septembrie; nr. 6 la 1 decembrie

și poate fi procurată de la:

1. Muzeul „Ion Creangă” (Bojdeuca), fondat în anul 1918, tel. 0747499488
2. Muzeul „Vasile Alecsandri” (Mircești-Iași), fondat în anul 1928, tel. 0232/713271
3. Muzeul „Sfintul Ierarh Dosoftei-Mitropolitul”, fondat în anul 1970, tel. 0747499403
4. Muzeul „Mihail Codreanu” (Vila Sonet), fondat în anul 1970, tel. 0747499401
5. Muzeul „Vasile Pogor”, fondat în anul 1972, tel. 0747499400, 0232/410340, 0232/213210
6. Muzeul „Otilia Cazimir”, fondat în anul 1972, tel. 0747499402
7. Muzeul Teatrului (Casa Vornic „Vasile Alecsandri”), fondat în anul 1976, tel. 0747499406
8. Muzeul „Mihail Sadoveanu”, fondat în anul 1980, tel. 0747499408
9. Muzeul „G. Topîrceanu”, fondat în anul 1985, tel. 0747499407
10. Muzeul „Mihai Eminescu”, fondat în anul 1989, tel. 0747499405
11. Muzeul „Nicolae Gane” (Centrul de muzeologie literară), fondat în anul 1993, tel. 0747499404
12. Muzeul „Constantin Negruzzi” (Trifești-Iași), fondat în anul 1995, tel. 0232/298155

Noaptea Muzeului „M. Eminescu”
Parcul Copou, 15 iunie 2007

B

- **Bucovina literară** (Suceava)
- **Banat** (Lugoj)
- **Baadul literar** (Bîrlad)

C

- **Caligraf** (Drobeta Turnu-Severin)
- **Cafeneaua literară** (Pitești)
- **Cultura** (București)
- **Contemporanul** (București)
- **Caielele Oradiei**
- **Contrapunct** (București)
- **Convorbiri literare** (Iași)
- **Caielele de la Mediaș**

D

- **Dunărea de Jos** (Galati)

E

- **Echinox** (Cluj-Napoca)
- **Ex Ponto** (Constanța)
- **Euromuseum** (București)
- **Euphorion** (Sibiu)

F

- **Familia** (Oradea)
- **Familia** (Banat - Serbia)

H

- **Helis** (Slobozia)

I

- **Intercultural** (Sibiu)

L

- **Lumina** (Serbia)
- **Lumină Lină** (S.U.A.)

M

- **Milesciana** (Vaslui)

N

- **Nord literar** (Baia Mare)
- **Negru pe Alb** (Odobesti)

O

- **Observator cultural** (București)
- **Oglinda literară** (Focșani)
- **Opinia** (Iași)
- **Origini** (U.S.A.)

P

- **Paradigma XXI** (Drobeta Turnu-Severin)
- **ProSaeculum** (Focșani)
- **Poesis** (Satu Mare)
- **Porto Franco** (Galați)

R

- **Ramuri** (Craiova)
- **Revista Nouă** (Câmpina)

S

- **Sud** (Bolintin Vale - Giurgiu)
- **Septentrion** (Suceava)
- **Sebeșul** (Sebeș - Alba)
- **Scrisul românesc** (Craiova)

T

- **Tribuna** (Cluj-Napoca)
- **Timpul** (Iași)
- **Tomis** (Constanța)
- **Tecuciul literar-artistic**
- **Telegraful român** (Sibiu)

V

- **Verso** (Cluj-Napoca)
- **Viața Românească** (București)
- **Vatra** (Târgu-Mureș)
- **Vestea Bună** (Rădăcăneni – Iași)

Z, W

- **Ziarul de duminică** (București)
- **W+B** (Wallonie/ Bruxelles - Belgia)

Rapsodii în top....
Muzeul „G. Topîrceanu”, 6 mai 2007

♦ PARTENERIATE MEDIA :

CONTEMPORANUL

portalul de cultură
TIMPUL

**FLACĂRA
IAȘULUI**

EDITOR UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXXI
CONVORBIRI LITERARE
REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1967
Redacție: prof. Camilina Maria SPIRIDON

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.muzeuliterariiasi.ro

Notă:

Manifestările vor avea loc în perioada **15 septembrie - 15 decembrie**.

Evenimentele sînt organizate în colaborare cu Societatea Culturală „Junimea '90”, Consiliul Județean Iași, Primăria Iași, Academia de Arte “G. Enescu”, Uniunea Scriitorilor (București - Iași - Chișinău - Cernăuți), Biblioteca Județeană “Gh. Asachi”, Sedcom Libris, Centrul Cultural Francez, Centrul Cultural German, British Council, Teatrul Național “Vasile Alecsandri”, Teatrul „Luceafărul”, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, Inspectoratul Școlar al Județului Iași, Direcția Județeană pentru Turism, F.C. Politehnica Iași, licee, școli, grădinițe, precum și fundații, societăți, liși culturale etc.

ECHIPA MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE IAȘI: CONSILIUL DE ONOARE:

acad. Constantin Ciopraga, acad. Al. Zub, prof. univ. dr. Dan Mănuță,
prof. Mandache Leocov.

COORDONATORI MUZEE LITERARE:

Ioana Coșereanu (Muzeul „Vasile Pogor”), Niculina Purcaru (Muzeul „Ion Creangă”), Indira Spătaru (Muzeul „Vasile Alecsandri”), Mirel Cană (Muzeul „Sfintul Ierarh Dosoftei-Mitropolitul”), Cristina Tătarășanu (Muzeul „Mihai Codreanu”), Cecilia Mațincu (Muzeul „Mihail Sadoveanu”), Anca-Maria Buzea (Casa Vornic „Vasile Alecsandri” - Muzeul Teatrului), Corina Negură (Muzeul „Mihai Eminescu”), Iulia Mihalache (Muzeul „G. Topîrceanu”), Olga Rusu (Muzeul „Constantin Negruzzi”), Indira Spătaru (Muzeul „Otilia Cazimir”), Valentin Talpalaru (Muzeul „Nicolae Gane”)

SECRETARIAT:

Tel.: 0332212853; 0332102852; Fax: 0232213210

e-mail: dacialiterara@yahoo.com

Notă:

- **Expozițiile de artă plastică de la Galerile de artă „Pod Pogor-fiu!”** sînt coordonate de Corina Irimîță, Florin Buculeac și Vasilian Doboș.
- **Manifestările de la sediul institutiei au loc la Muzeul „Vasile Pogor” și la Galerile de artă „Pod Pogor-fiu!” și vor cuprinde:** prelecțiuni, simpozioane literare, lansări de cărți, confesiuni scriitoricești, înfîlțiri cu editori și redactori de presă culturală, concursuri literare, premii școlare, seri muzical-literare, expoziții de documente etc.
- **Cenaclul „Virtualia” - Poezia pe Internet se desfășoară la** Galerile de artă „Pod Pogor-fiu!” și va fi coordonat de Alina Manole și Liviu Apetroaie.
- **Cenaclul Quasar de la Muzeul „N. Gane” este coordonat de** George Ceaușu.
- **Amiezile culturale bucovinene sînt coordonate de Liviu Papuc,** iar Amiezile tutovene de Vasilian Doboș.

Coordonatori programe culturale și birou presă:

Ioana Coșereanu, Liviu Apetroaie, Călin Ciobotari

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE IAȘI

Str. V. Pogor, nr. 4, tel.: 0232410340- secretariat; tel./fax 0232213210;

e-mail: muzeul_lit_iasi@hotmail.com, mlrpogor@yahoo.com

DACIA LITERARĂ

Str. N. Gane, 22A, Tel.: 0332212853; 0332102852, Fax: 0232213210

E-mail: dacialiterara@yahoo.com

Adresă web: www.dacialiterara.ro

DACIA LITERARĂ

Str. Nicolae Gane, 22A
Tel.: 0332212853; 0332102852
Fax: 0232213210
E-mail: dacialiterara@yahoo.com
Adresă web: www.dacialiterara.ro
700110 - IAȘI - ROMÂNIA

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu
Editori: **Muzeul Literaturii Române din Iași**

și
Societatea Culturală

"Junimea '90"

în colaborare cu

Uniunea Scriitorilor

și **Consiliul Județean Iași**

Revista apare bimestrial, respectiv la datele de:

15 ianuarie, 15 martie, 15 mai,
15 iulie, 15 septembrie, 1 decembrie

CĂRȚI PRIMITE RECENT

(cronologic și selectiv)

- **MEDALIONUL LITERAR — structură permanentă de cultură și educație.** Coordonator: Marian Barbu. Coautori: Alex. Gheorghe, Florea Miu, Radu Scorjitu. Vol. I-II, Craiova, *Ramuri*, 2006;
- Ion ENACHE, **Adelina**, poeme postume, prefață de Ion Hurjui, Iași, *Trisagion*, 2007;
- George BĂDĂRĂU, **Proza lui Vasile Voiculescu —** modalități de realizare a fantasticului, Iași, *Princeps Edit*, 2006;
- **CARNETELE DE LA BECLEAN.** Gheorghe Grigurcu — a fi scriitor în vremurile noastre. Ediție alcătuită și îngrijită de Aurel Podaru, Beclean, *Club Saeculum*, 2007;
- Ion MICHECI, **Drumul regal**, versuri, Râmnicu-Sărat, *Valman*, 2007;
- Nicolae SILADE, **Eternelia**, poeme, Timișoara, *Marineasa*, 2006;
- Ion VICOL, **Noaptea Sfântului Andrei**, roman, ed. a II-a, Chișinău, *Pontos*, 2006;
- Aurel-Dragoș MUNTEANU, **Singurătate vie**, poezii, ediție îngrijită de Tudor B. Munteanu, Cluj-Napoca, *Eikon*, 2006;
- Mihaela DOBRINESCU, **Adevărurile greierului**, poezii, cuvânt înainte de Victor Cubleşan, Cluj-Napoca, *Eikon*, 2007;
- Vasile CHIRA, **Nicanor și secunda**, tragedie în 7 acte, Cluj-Napoca, *Eikon*, 2007;

- Paulina POPA, **Le Lointain/ Departele/ The Distance**, poeme, traduceri în franceză și engleză de Dessina Cioflica, ilustrat cu fotografii ale autoarei, Deva, *Paula*, 2006;
- S.FI. MARIAN, **Istoria literaturii române din Bucovina**, ediție de Nicolae Cârlan, Suceava, *Fundația Culturală „Leca Morariu“*, 2007;
- Roxana Gabriela BRANIȘTE, **minus patru elegia jumătate (3)**, versuri, debut, cu un cuvânt de Dionisie Duma, Focșani, *Andrew*, 2007;
- Adrian MATEI, **Trasee inițiatice masonice și ezoterism la Medias**, cu un cuvânt de Liviu Papuc, Medias, *Samuel*, 2007;
- Alina B. ANDRIESCU, **Valuri de cuvinte**, versuri, debut, cu un cuvânt de Serghei Colosenco, Bârlad, *Sfera*, 2007;
- SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, **Omiliii**, vol. 3, apărut cu binecuvântarea I.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, traducere din limba greacă de Parascheva Grigoriu, București, *Anastasia*, 2007;
- Aurel M. BURICEA, **Vocația prieteniei** (prima parte), Galați, *Danubiu*, 2007;
- Crista MELK, **Suflet hașurat**, versuri, Constanța, *Metafora*, 2006;
- Gheorghe MOCANU, **Pe ulița vântului**, povestiri, cu un cuvânt de Gheorghe Istrate, Focșani, *Andrew*, 2007;
- Simion BOGDĂNESCU, **Poeme maxime**, prefață de Valeriu Stancu, Iași, *Cronica*, 2007;
- ANTOLOGIA SANSKRITĂ. Rig Veda. Mahabharata. Ramayana. Pracrit. Sakuntala. Fărâme de înțelepciune, traduceri libere de George COSBUC, prefață și selecție de Daniel Corbu, Iași, *Princeps Edit*, 2007;
- Augustina VIȘAN-ARNOLD, **Zborul Pahaetonului**, prefață de Ion Chiriac, Iași, *Polirom*, 2007;
- Nikolai GOGOL, **Suflete moarte**. Poem, traducere de Emil Iordache, Chișinău, *Cartier*, 2007;
- Kakuzō OKAKURA, **Cartea ceaiului**, traducere de Emanoil Bucuta, Chișinău, *Cartier*, 2007;
- Gérard MORDILLAT, Jérôme PRIEUR, **Iisus contra Iisus**, traducere din franceză de Gabriela Siclovan, Chișinău, *Cartier*, 2007;
- Angela BACIU-MOISE, **De mâine până mai ieri, alaltăieri**. Cu un cuvânt de Mircea Petean, Cluj-Napoca, *Limes*, 2007;
- Radu TĂTĂRUCĂ, **Regele bufon**, povestiri, cu un cuvânt de Liviu Apetroaie, Iași, *Timpul*, 2007;

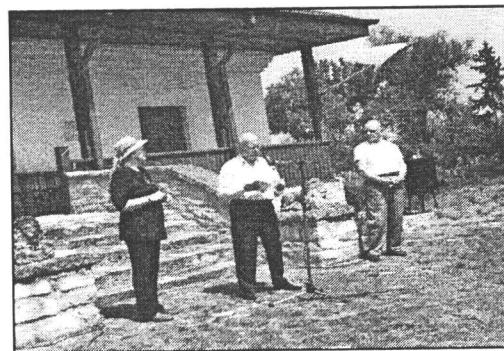
Călin Ciobotari și Constantin Nicoară
Lansare de carte
Galeriile de artă „Pod Pogor-fiu!”, 25 mai 2007

ACADEMIA EUROPEANĂ DE POEZIE, Sibiu, 9-12 iunie 2007
Între participanți: Lionel Ray (Franța), Ana Blandiana, Romulus Rusan, Ion Pop, Paul Aretzu, Ioan Radu Văcărescu, Aurel Pantea, Ioachim Wittstoch, George Vulturescu, Dumitru Chioaru, poeți din Luxemburg, Irlanda, Norvegia, Slovacia, Slovenia, Elveția, Belgia
Foto: Ioan Moldovan

- MURMURUL VOCILOR/ MURMURE DES VOIX/ MURMUR OF VOICES, poeme, antologie concepută de Ioan Țepelea, îngrijită de Virgil Bulat, Oradea, *Cogito*, 2007;
- Gaál ÁRON, **Strămoșul meu din Neanderthal**, poeme, antologie și prefață de Daniel Corbu, Iași, *Princeps Edit*, 2007;
- Gheorghe SOLCAN, **Ion Creangă. Joc și spectacol. Teatru pentru școlari**, Suceava, *Mușatinii*, 2007;
- Daniel MUREȘAN, **Lumea și noi**, prozo-poeme, Cluj-Napoca, *Casa Cărții de Știință*, 2007;
- Dan PERȘA, **Cu ou și cu oțet** (hărțuire textuală), București, *Cartea românească*, 2007;
- Marin MOSCU, **Foșnetul eternității**, versuri, prefață de Gheorghe Istrate, Râmnicu-Sărat, *Rafet*, 2006;
- Vasile C. DUMITRESCU, **O istorie a exilului românesc (1944-1989)**, ediție de Victor Frunză, București, *EVF*, 1997;
- Ramona RUSENESCU/ Paul BLAJ, **Curcubeul ca o blândă seceră/ Graiul cu accent de mort**, Cluj, *Napoca Star*, 2007;
- Paul SÂN-PETRU, **Cine face liniștea**, proză, cu un cuvânt de Aureliu Goci, București, *Muzeul Literaturii Române*, 2006;
- Liviu ANTONESCI, **Apariția, dispariția și eternitatea Eonei**, Pitești, *Paralela'45*, 2007;
- Cassian Maria SPIRIDON, **Noduri pe linia vieții**, Pitești, *Paralela'45*, 2007;
- George L. NIMIGEANU, **Întotdeauna viața pune întrebări**, versuri, cuvânt înainte de Cassian Maria Spiridon, Târgu-Mureș, *Ardealul*, 2007;
- Radu CIOBOTARI, **Granița**, antiroman, Iași, *Junimea*, 2007;
- H. STAMATIN, **Pantofii sirenei sau din faptele fericitului D'Oracio**, poeme în proză, Câmpulung Moldovenesc, *Editura Fundației „Alexandru Bogza“*, 2006;
- LUMINA SLOVEI SCRISE, vol. IV, biblioteconomie-archivistică. În coordonarea conf. univ. dr. Anca Sîrghie, Sibiu, *Alma Mater*, 2006;

- George SANDA, **Teatru**, vol. II, București, *Editura „George Sanda“*, 2007;
- François VILLON, **Ballade des dames du temps jadis/ Balada doamnelor de altădată**, antologie și postfață de Emil Niculescu, prefață de Radu Voinescu, Buzău, *Vega*, 2007;
- SCRISORI CĂTRE LECA MORARIU, vol. II, ediție de Eugen Dimitriu, redacție și note de dr. Alis Niculică, Suceava, *Fundația „Leca Morariu“/ Biblioteca I.C. Sbiera*, 2007;
- Rodian DRĂGOI, **Lumină de mireasă**, antologie de versuri, cu gânduri semnate de Marian Drăghici și Constanța Buzea, București, *Muzeul Literaturii Române*, 2007;
- Cristian SANDACHE, **Europa dictaturilor și originile războiului româno-sovietic**, București, *Ed. Militară*, 2007;
- William SHAKESPEARE, **Sonete**, în românește de Miron Kiropol, București, *Criterion Publishing*, 2006;
- Silviu GUGA, **Băiatul din două lumi**, roman, Sibiu, *Psihomedie*, 2007;
- POEȚI LA CASTEL, antologia Festivalului „Costache Conachi” 2006, Galați, *Dunărea de Jos*, 2007;
- Iuri MAMLEEV, **Sectanții**, roman, traducere din rusă de Mircea Aurel Buiciuc, București, *Curtea Veche*, 2006;
- Adrian GURGĂU, **Mai târziu, cuvintele**. Versuri, Cluj-Napoca, *Limes*, 2007;
- Maria MĂNUCĂ, **Veneția profundis**, versuri, traducere în italiană de Mihaela Popa, Iași, *Princeps Edit*, 2007;
- Petru BOROIANU, **Lavinia**, roman socialo-cosmic, Fălticeni, *Înmuguriri*, 2007;
- Ioana CRĂCIUNESCU, **Supă de ceapă/ Soupe de l'oignon**, poeme, traduceri de Letiția Ilea și Thierry Chaillours, cu 12 imagini de Mihaela Marin, Timișoara, *Brumar*, 2007;
- Ștefan Ion GHILIMESCU, **Din condici și carnete...**, critică literară, Târgoviște, *Cetatea de Scaun*, 2007;
- Mihai MERTICARU, **Împărăția clipei/ The Kingdom of an Instant** (333 de micropoeme în stil haiku), traduceri în engleză de Carmen Toma, prefață de Florică Dan, Iași, *Ed. Convorbiri literare*, 2007;
- Ruxandra CESEREANU, **Năravuri românești. Texte de atitudine**, Iași, *Polirom*, 2007;
- Mircea VASILESCU, **Europa dumitale. Dus-întors între „noi” și „ei“**, Iași, *Polirom*, 2007;

Familii vechi, repere noi...
Muzeul „Constantin Negruzzi”, Hermeziu-Trifești, 20 mai 2007

Congresul de poezie, ediția a II-a
Botoșani, 15 iunie 2007, Teatrul „M. Eminescu”
Între cei prezenți: Christian W. Schenk (Germania),
Leo Butnaru (R. Moldova), Ion Pop,
Liviu Apetroaie, Emil Brumar, Lucian Vasiliu

- Romain GARY, **Dincolo de limita aceasta biletul își pierde valabilitatea**, traducere din franceză de Liviu Papuc, Chișinău, *Cartier*, 2007;
- Adrian ERBICEANU, **De la Anna la Caiafa**, versuri, cuvânt înainte de Ioan Mariș, Târgu-Mureș, *Ardealul*, 2007;
- Dumitru NEDELEA, **Pelerinaj printre orologii**, vol. II, Bârlad, *Sfera*, 2007;
- EPIGRAMIȘTI ȘI EPIGRAME, vol. I, prezentare, selecție, studiu de Grațian Jucan, Câmpulung Moldovenesc, f.e., 1998;
- Fernard CROMMELYNCK, **Monsieur Larose est-il l'assassin?**, Loverval (Belgia), *Éditions Labor*, 2006;
- Marie GEVERS, **Paix sur les camps**, roman, Loverval, *Labor*, 2006;
- Alain BOSQUET, **Je ne suis pas un poète d'eau douce**. Poésies complètes (1945-1994), Paris, *Gallimard*, 1996;
- Dumitru Augustin DOMAN, **Cetățenii lui Urmuz**, postfață de Radu Aldulescu, București, *Muzeul Literaturii Române*, 2007;
- Manuela HOROPCIUC, **Umbra absentei/ L'ombre de l'absence**, poeme, cuvânt înainte de C.D. Zeletin, tradit de roumain par Paula Romanescu, București, *Ed. Viața medicală românească*, 2007;
- George IRAVA, **Adrian Georgescu în zece cărți**, București, *Sieben Publishing*, 2007;
- Costel PETCU, **Lumea în oglindă**. Călătorii în alternative geo-spirituale, vol. V-VI, Drobeta Turnu-Severin, *Ed. Drobeta*, 2006-2007.

REVISTE PRIMITE

(cronologic și selectiv)

- A
- Argeș (Pitești)
- Ateneu (Bacău)
- Axioma (Ploiești)
- Antiteze (Piatra Neamț)
- Atheneum (Canada)
- Academia bărlădeană
- Antares (Galați)
- Atitudini (Ploiești)
- Apostrof (Cluj-Napoca)
- Amurg sentimental (București)
- Astra (Brașov)